

A M. KIR. FÖLDMŪVELÉSÜGYI MINISZTERIUM
GAZDASÁGI SZAKKÖNYVSOROZATA

38. sz.

Baromfitenyésztési
rádiótanfolyam

írta

BÁLDY BALINT

BAROMFITENYÉSZTÉSI RÁDIÓTANFOLYAM

A BUDAPESTI RÁDIÓBAN
1935. NOVEMBER 7.ÉTŐL DECEMBER 19.ÉIG
MEGTARTOTT ELŐADÁSSOROZAT
BŐVÍTETT ÉS ÁTDOLGOZOTT ANYAGA

AZ ELŐADÁSOKAT ÍRTA :
BÁLDY BÁLINT
M. KIR. GAZDASÁGI FELÜGYELŐ

28 SZÖVEGÁBRÁVAL

MÁSODIK KIADÁS.

BUDAPEST, 1942.
"PÁTRIA" IRODALMI VÁLLALAT ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

I. A baromfitenyésztés jelentősége, okszerű bevezetése és berendezése.

A rádiós gazdasági előadásaink hallgatóközönsége részéről — szavazás útján — megnyilvánult nagy érdeklődés arra készítette a Földművelésügyi Minisztérium Rádióügyi Szakbizottságát, hogy a kívánságok kielégítésére sorozatos előadásokat, rádiótanfolyamot tartson az okszerű *baromfitartás és tenyésztés* alapvető tudnivalóiról.

Ennek megfelelően a most egymásután következő csütörtöki napokon, összesen hét félórán keresztül rendszeres oktatást adunk érdeklődő hallgatóinknak a baromfitartás nagy jelentőségéről, a célszerű berendezkedésről, a különféle baromfifajtákról, nyomatékosan azok gazdasági értékéről, a célszerű takarmányozásról, a bevált tenyésztési eljárásokról, a különféle keltetési és nevelési módokról, a fertőző és nem fertőző betegségekről, valamint az élőködők okozta kártételekről, a mindezek elleni hathatós és eredményes védekezésről és végül a különféle baromfitermékek szakszerű kezeléséről, eltartásáról, csomagolásáról és értékesítéséről.

A rendelkezésre álló hét félóra csak a *leglényegesebb* tudnivalók közlésére elegendő, amivel azonban mégis biztos kiindulási alapot adunk. Hogy a jobban érdeklődők további útmutatásokat nyerhessenek, előadott anyagunkat kibővítetten, könyv alakban is közreadjuk. Már itt hangsúlyozzuk, hogy azok, akik kisebb-nagyobb tőkét szándékoznak baromfitenyésztésükbe fektetni, *szerezzenek be gyakorlati szakkönyveket* és bővítsék abból szakismereteiket. 1—2 tyúknak az árán kitűnő szakkönyveket vásárolhatunk, melyeket egy életen keresztül használhatunk, s amelyek segítségével sokkal eredményesebben dolgozhatunk.

Az érdeklődők figyelmét felhívjuk a *gödöllői állami baromfitenyésztő kísérleti tan gazdaságra* is, mint az államnak egyetlen ilyen irányú intézményére, ahonnan minden érdeklődő számára szaktanácsot és tájékoztató nyomtatványokat küldenek díjtalanul s ahol bárki díjtalan tanfolyamokat hallgathat. *Forduljunk minden-*

kor bizalommal ehhez a szakintézményünkhöz és nézzük meg alkalmi-
lag annak mintagazdaságát.

További célja baromfitenyésztő tanfolyamunknak az is, hogy
minél többeket buzdítsunk az igen hasznos baromfitartás felkaro-
lására. Ma különösen sorompóba kell állítanunk minden módot
és lehetőséget, mellyel a magunk és rajtunk keresztül az ország
sorsán is javíthatunk. Az okosan beállított és gondosan vezetett
baromfitartás erre kiválóan alkalmas.

15—20 db jól megválogatott tyúkkal, alapvető tudással még
szűkebb udvarokon is egész éven át elláthatjuk konyhánkat egész-
séges, friss tojással és részben hússal. Háztartásunk konyhahulla-
dékát közben jól értékesítjük általuk.

A szépen összeválogatott és okszerűen tartott baromfiak di-
szítik házunk táját és kedves foglalkozást adnak a benne lakóknak.

*Felhívjuk a szülők és a tanítók figyelmét arra, hogy kedveltsék
meg gyermekeikkel és tanulóikkal a baromfitenyésztést, a méhészetet, a
haszongalamb- és a háziinyúltenyésztést, valamint a kertészkedést!*
Az ezirányú lelkes oktatás, a beszerzett pár darab állat, egy-két
kaptár méh, pár fő virág és gyümölcsfa örökre az áldott magyar
földhöz szegzi a fogékonylelkű gyermekeket s egy életen át kedves
és hasznos szórakozást nyújtunk nekik.

A lelkes rábeszélés és oktatás segítségével még nagy mérték-
ben fokozhatjuk a magyar baromfitenyésztést, ez pedig roppant
fontos, országos érdek.

A baromfitenyésztés az ország nagy kincse. A mintegy 45 millió
magyar baromfiállomány (amelyből: 35 millió a tyúkféle, 5
millió a lúd, 3·5 millió a kacsa és 1·5 millió a pulyka) évente körül-
belül 250 millió pengő értékben termel húst, tojást, tollat és egyéb
mellékterméket. Ennek a hatalmas összegnek mintegy háromnegye-
dét (180 millió pengő értékben) itthon fogyasztjuk el, egynegyedét
(60—80 millió pengő értékben) pedig évről-évre a külföldön értéke-
sítjük. A baromfitermékeket tőlünk vásárló országok baromfi-
fogyasztása folyton fokozódik s ez biztos jel arra, hogy baromfi-
termelésünket nem veszélyezteteti túntermelés. Emellett még hazai
baromfi- és főleg tojásfogyasztásunkat is nagy mértékben
fokozhatjuk.

Baromfitenyésztésünk fejlődését és életrevalóságát igazolja,
hogy megcsonkított országunk elérte Nagy-Magyarország baromfi-
kivitelét s ezzel az eredménnyel összes mezőgazdasági termékeink
között — kivitel szempontjából — a második helyet foglalta el.
Csak gabonamagvakért és lisztért kapunk évente többet a külföld-
től.

De baromfitenyésztésünknek igen nagy a szociális jelentősége
is, mert az évente termelt, mintegy 250 millió pengő értékű ter-

méknek az ára csaknem teljes egészében a kis emberek, főleg a kis-
gazdák között osztódik széjjel, mert hiszen az ország baromfi-
állományának 90%-a az ő kezükben van.

*Országos szempontokból ezért legfontosabbak a népies, kis baromfi-
tenyészetek.*

Az ország baromfiállománya elfogyaszt egy évben 4—5 millió
métermázsá gabonát, miáltal nagyot segít sokszor nehezzé váló
gabonaértékesítésünkön. Sőt, ennek a mennyiségnek tetemes részét
— a hullott magvak révén — a veszendőből mentik meg a szor-
galmasan kapargáló, keresgélő baromfiak. Vegyük végül még
figyelembe a baromfiaknak azt a mérhetetlen hasznát is, amelyet
rovar- és gyommagirtásukkal hajtanak.

Baromfitenyésztésünk fokozásával sok szorgos asszony- és
gyermekkezel foglalkoztathatunk még s különösen a baromfi-
tartásra kiválóan alkalmas tanyavilágnak a sorsán javíthatunk.

A hentes- és a mézárosüzletektől messzeeső tanyai és falusi
konyhákat a baromfiak látják el kifűnő hússal és tojással, a kövérré
tömött kacsák és ludak hosszú időn át pótolják a sertészsírt,
a kifűnő lúd- és kacsatollakkal vastagra tömődnek a nagy párnák
s mindezek felül a baromfiak adják a pénzt a legszükségesebb
háztartási költségekre, ruhára, adóra, bérletfizetésre és gyermek-
nevelésre is.

*Hazánk minden része kiválóan alkalmas a legváltozatosabb
baromfitenyésztés eredményes folytatására,* mert a talaj-, éghajlati
és csapadékviszonyaink, valamint a falu- és tanyarendszerünk
nyújtotta elsőrendű takarmányozási és tartási lehetőségek minden-
kor biztosítják a legjobb minőségű baromfitermékek olcsó elő-
állítását. Kedvező körülményeink folytán az eddiginél jóval jelen-
tősebb baromfitenyésztést folytathatnánk.

Hogy a világpiacokon meginduló nagy versenyben helyt
állhassunk, elsősorban az eddiginél jobbat termeljünk, de egyúttal
többet is és használjuk ki sokkal jobban a korán előállított áruk
nagy értékét.

A baromfitenyésztésben kövessük pontosan az irányított termelést!
A kormányhatalom intézkedései mind erősebb segítő kezet nyuj-
tanak e téren.

A Földművelésügyi Minisztérium az ország különböző részein
immár 12 *Kellő Központot* tart üzemben azért, hogy onnan éven
át igen kedvezményes áron juttathasson napos csirkéket az
érdeklődőknek, elsősorban a kisgazdáknak.

Jelenleg az alábbi helyiségekben működnek Kellő Központok:
Baranyaszentlőrincen, Békéscsabán, Beregszászon, Hódmezővásár-
helyen, Kaposváron, Kiskunhalason, Marosvásárhelyen, Miskolcon,
Nyíregyházán, Pápán és Szentesen.

Rendeljünk minél több napos csirkéket a lakóhelyünkhöz legközelebb eső Keltető Központból.

Baromfitartással bárki foglalkozhatik, akinek arra alkalmas területe és berendezése van. A rendelkezésünkre álló terület nagyságától és minőségétől függ, hogy milyen baromfiféleségeket (tyúkokat, pulykákat, gyöngyösöket, kacsákat vagy ludakat) tartunk és mennyit.

Tyúkféléket kisebb mennyiségben és megfelelő etetéssel a legszűkebb udvarokon is tarthatunk, de a *csirkenevelés* ugyanitt már vajmi kevés eredménnyel keesegtet. *A csirkenevelés és tyúktartás igazi oltihona a magvakban, rovarokban és fűfélékben gazdag nagyobb- vagy éppen korlátlan udvarokon van.*

Bekerített udvarokon is biztosítsunk tyúkonkint legalább 10—12 négyzetméter udvarterületet, mert munkánk eredményét ezáltal is biztosítjuk.

Gyöngytyúkokat és pulykákat csakis nagyobb udvarokon vagy méginkább *teljesen szabad* területeken tartunk. Itt nevelhetünk utánuk legszebb és legjobbminőségű utódokat a legolesóbban. *A korlátlanul nagy és rovarban gazdag területeket a pulykák és a gyöngyösök hasznosítják a legjobban.*

A lúdtartás alapja a *füves* kifutó. Pár darab ludat egészen kicsi és fűnélküli udvarokon is tarthatunk, de itt gondoskodjunk vagdalt zölddel fűeségük pótlásáról.

Azokban az udvarokban, ahol ludat tartunk, a fiatalabb gyümölcsfák és dísfák törzsét 100—120 cm magasan kötözzük jól be náddal vagy méginkább sűrű sodronyhálóval, hogy kergüket a ludak le ne rágiák.

A nagyobb kiterjedésű, kopárabb legelők, rétek, tarlók és ugarföldek, vízmenti partos és sásos területek legkiválóbb hasznosítója a lúd. *Nagyobb úsztató vizek nem feltétlenül szükségesek* lúd-jainknak.

A *kacsák* legjobban a sekélyes, melegebb, rovarban és növényekben gazdagabb *álló vizeken* érzik magukat, ahol legkedveltebb falatjaikhoz jutnak. De mindezek híján — kisebb úsztató vizekkel — egész jó eredménnyel tarthatók a kacsák a szárazföldön is.

Amikor tehát elhatározzuk a baromfitartást és döntünk afelett, hogy melyik baromfiféleségeket tartunk, vegyük mindenkor figyelembe azoknak előbb felsorolt igényeit is. Igazán jó eredménnyel csak a nekik kedvező körülmények között tarthatjuk a baromfiakat.

A baromfitartáshoz, a baromfitenyésztéshez mindenkor kis állománnyal és lehető legkevesebb befektetéssel kezdjünk hozzá. Kicsiben, kevés kockázattal szerezzünk gyakorlatot és tapasztalatot. Így az

esetleges károsodás, csalódás is kicsi lesz s járatlanságunk árát nem fizetjük meg érzékenyen.

Mindenekelőtt biztosítsunk a baromfiak számára megfelelő *udvart*. A baromfiak részére még a sívárabb városi és falusi udvarokat is kedvezőbbekké teheljük, ha azokat összel felássuk vagy felszántjuk, tavasszal pedig finomszálú, alacsonynövésű fűvek magjával (a talaj minősége szerint: angol- és rétiperjével, sovány perjével, fehérherével, korcsherével, szarvaskereppel, lucernával, komlós-lucernával, vörös- és juhcsenkesszel vagy egyebekkel) vetjük be.

A zöldre füvesített udvarral máris megvetettük az egészséges baromfinevelés alapját, mert itt kapunk keltetésre legalkalmasabb és fogyasztásra is legjobb tojásokat. De a füvesítéssel egyben a legtermészetesebb, legolcsóbb és igen fontos takarmányhoz is juttatjuk a baromfiakat.

Megfelelő fűmagvetéssel sok-sok kopár gazdaudvart tehetünk a baromfiak tartására alkalmassá, ahol szükségből még néhány darab csikót, borjút vagy malacot is ellegeltethetünk.

A baromfiak udvarát a kerítésen belül, attól 150—200 cm nyire ültessük be árnyat adó, szelet fogó, védelmet nyújtó és egyúttal hasznos is adó gyümölcsöző bokrokkal (pl. ribizskével, egressel, málnával, szőlővel, mogyoróval stb.), valamint magastörzsű, értékes termésű gyümölcsfákkal. Ez utóbbiak aljába azonban lucernát ne vessünk, mert gyökerei ártanak a gyümölcsfának.

A gyümölcsstermesztés és a baromfitenyésztés kitűnően megférnek ugyanazon a helyen.

Amíg a bokrok és a fák a kellő nagyságra megnövekednek, ültessünk az udvarokban 15—20 sor napraforgót, csicsókát vagy kukoricát.

Ahol szükséges, ott állítsunk a baromfiudvar köré megfelelő *kerítést*. Ezzel megakadályozhatjuk a baromfiak kártételét, elkallódását és fertőződését. De meg az elkerített udvarokban tisztavérben is jobban nevelhetünk baromfiakat.

Kerítésül igen jó az élősövény is, ha annak aljába 50—60 cm magas és 25—30 milliméter lyukbőségű sodronyhálót húzunk.

Jók a nádból, a vesszőből és a hasított dorongfából készített, valamint a lécs- és a deszkakerítések is, ha azok legalább 150 cm magasak. Kacsák és ludak részére a 100 cm magas, legegyszerűbb kerítések is megfelelőek.

A legjobbak a horganyzott és egyszer csavart gépfonaltól készült kerítések, tehát ezt a sodronyhálómínőséget használjuk. A kerítést a következőképpen készítsük el. Alulra tegyünk 50 cm magas és 2·5—3 cm lyukbőségű hálót, melyen az apró csirkék sem tudnak átbújni. E fölött 150—180 cm magasságig, 6—8—10 cm lyuk-

bőségű sodronyhálót helyezünk el. A legfelső 50 cm-es részt nagyon ajánlom vas- vagy falécek segítségével 45 fokos szög alatt befelé hajlítani, miáltal a baromfiak kirepülését megakadályozzuk.

A sodronyfonatot tartó oszlopokat állítsuk fel egymástól 2—2,5 méter távolságban. Ezeket készíthetjük 10—12 cm erős akácfaából, melynek földbekerülő 70—80 cm-es részét korhadás ellen kátrányozzuk be vagy kissé pörköljük meg. Igen jó kerítésoszlopok a 30×40 cm-es betontömbbe állított 30×40 milliméteres T vasak, valamint a 12×15 centiméteres vasbetonoszlopok.

Hogy a sodronyfonat szép símán álljon és ne táskásodjék ki, húzzunk ki 50 és 150 cm magasan, esetleg a legfelső részen is 3—5 milliméter erősségű feszítőhuzalt és ehhez erősítsük oda a sodronyhálót.

A kifelé és befelé egyaránt nyíló ajtók 100 cm szélesek legyenek.

A jól füvesített, bokrosított és fásított udvarokban egyúttal a célnak legmegfelelőbb ólakat építsük fel.

Az egészséges, tisztán tartható, télen meleg, nyáron hűvös ólakban érzik magukat jól a napközben sokat fáradó baromfiak és ilyen ólakban várnatunk tőlük kielégítő eredményeket. Sajnos, a magyar baromfiállománynak körülbelül kétharmadát a lehető legmostohábban ólazzák. A legtöbb esetben sötét, nedves, huzatos, nem szellőztethető, ki nem meszelhető és így tisztán sem tartható ólakban sanyargatják az oly hasznos baromfit, ahol legtöbbször kénytelen együtt élni a különféle élősködők, baktériumok és egyéb fertőző anyagok tömegeivel. Az ilyen baromfitartástól nem sok eredményt várhatunk.

Tavasztól ősziig megfelelő pihenőhelyet találnak a tyúkfélék és a pulykák a *fák tetején* is, különösen, ha a megfelelő helyre legömbölyített ülőléceket és ezek fölé esővédő födelet helyezünk el. Ugyancsak jól pihennek ebben az időben lúdjaink és kacsáink is az udvarnak egy-egy védettebb helyén.

Ősztől tavaszig tartsuk a baromfiakat megfelelő ólakban, mert így kevesebb takarmánnyal is többet termelnek. A télen sokat fázó és fagyoskodó tyúkok a legjobb takarmányozás mellett sem termelhetnek tojást, mert az eleséget testmelegük fenntartására használják fel.

Készítsük el ólainkat házilag, olcsón! Mielőtt az építéshez fog-nánk, nézzünk körül házunk tájékán, vajjon nincs-e a baromfiak számára átadható és nélkülözhető olyan helyiségünk, melyet a legkisebb átalakítással jó baromfióllá rendezhetünk be. A megfelelő oldalon elhelyezett nagyobb ablakokkal, a belső vakolással és a meszeléssel már egymagában is a legtöbbször elértük a célt és baromfiak számára megfelelővé tesszük a helyiséget.

Más átalakítással közös helyen, hűvös, rossz levegőjű istállóknak és ólakban ne helyezük el a baromfiakat, legfeljebb úgy, hogy azok helyét falazással teljesen elkülönítjük.

Az új baromfióllat építésénél ügyeljünk a következőkre:

Először is, építsük a baromfióllat száraz helyre, hogy faiai fel ne nedvesedjenek. Éppen ezért építsük ólunkat 50—60 centiméter magas földtöltésre. Egyúttal gondoskodjunk arról is, hogy a tetőről és a falakról lecsurgó vizet az óltól messze elvezessük. A fal nedvesedésének megakadályozására helyezünk a falba a külső talajszin fölé 40—50 cm magasságban, 5—8 milliméter vastag szigetelő aszfaltlemez. A tető eresztét meg engedjük ki 40—50 centiméterre.

Építsük a baromfióllat úgy, hogy ablakai — tehát a homlok-része — dél, kelet vagy délkelet felé nézzenek, mert így jut be ólunkba az áldott napsugár, mely éltető eleme a baromfinak, de halálos ellensége az élősködőknek és a különféle ragályanyagoknak.

Helyezzük el ólainkat lehetőleg meglévő épületek szabadon álló falai mellé, miáltal az ól legnagyobb falának építési költségeit megtakarítjuk, egyben melegebb és szélvédettebb lesz az ólunk, de a kopaszán álló, nagy és szabad fal eltüntetésével házunk táját is tetszetősebbé tesszük.

Ólunkat úgy méretezzük, hogy abban az előre tervbe vett baromfiélszám jól elférjen. Ennek elérésére jegyezzük meg, hogy egy négyzetméter ól alapterületen elfér 4—5 db tyúk, vagy 3—4 db kacska, vagy 2—3 db lúd vagy ugyanannyi pulyka. A felnevelendő növendékállatok részére számítsunk ezen felül helyet, bár ezeket megfelelőbb lesz külön ólakban elhelyeznünk.

Csapott, félnyereg tetővel ellátott és alacsony ólakat építsünk, hogy azokat télen jól bemelegíthessék a baromfiak.

Építsük a baromfióllakat az alábbi méretek szerint:

	Az ól		Ólmagasság	
	hossza m	szélessége m	elől m	hátsó m
25—30 tyúk részére	3	2,5	2,4	1,6
40—50 „ „	4	3,5	2,4	1,6
70—80 „ „	5	4	2,4	1,6
90—100 „ „	6	4,5	2,6	1,7
120—150 „ „	7	5	2,6	1,7
180—200 „ „	10	5	2,8	1,8

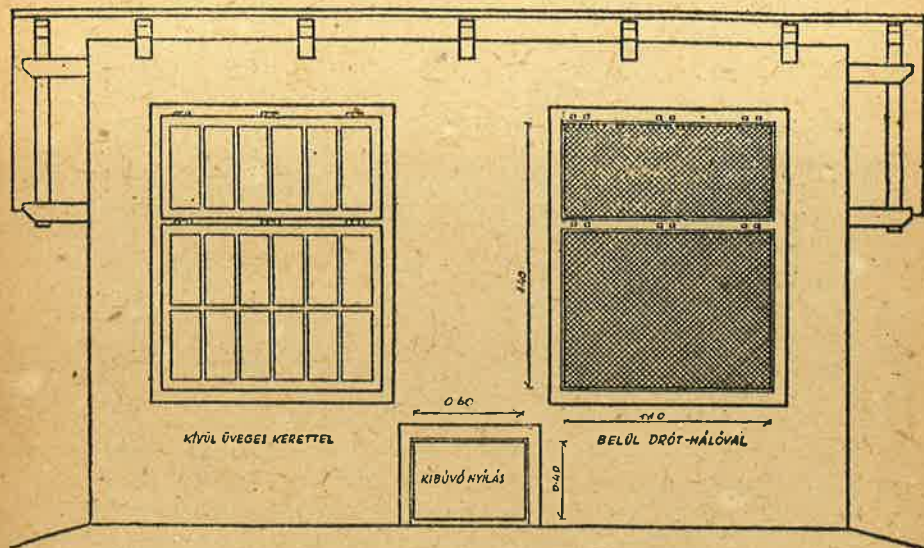
Az építendő óllat a benne elhelyezendő baromfiak számának megfelelően méretezzük.

Az ól falanyaga sokféle lehet. Száraz helyen, kellő téglapít-ménnyel, szigeteléssel igen egészséges, megfelelő és olcsó ólakat építhetünk vertfalból, rakott falból vagy vályogtégla falból is. Igen jók a téglából és különféle faanyagból készült ólak.

A növendékállatok, a ludak és a kacsák részére nem tartós, de megfelelő és igen olcsó szükségólakat készíthetünk nádból, szalmából és sárral bevont vesszőfonásból is.

Főelvül szolgáljon, hogy a legolcsóbb, a legkönnyebben beszerezhető és tartós anyagból építkezzünk. Az építendő ólnak belső falát pedig minden körülmények között vakoljuk simára és tegyük meszelhetővé azt.

A tetőzet anyaga lehet deszkára szegelt jobb kátránypapír vagy még inkább hőrelemez, műpala, cserép, nád vagy zsúpszalma. Az ól mennyezetét ugyanacsak vakoljuk be simára, hogy azt is rovar-

1. kép. Ötven tyúk részére épített ól előlnézete.

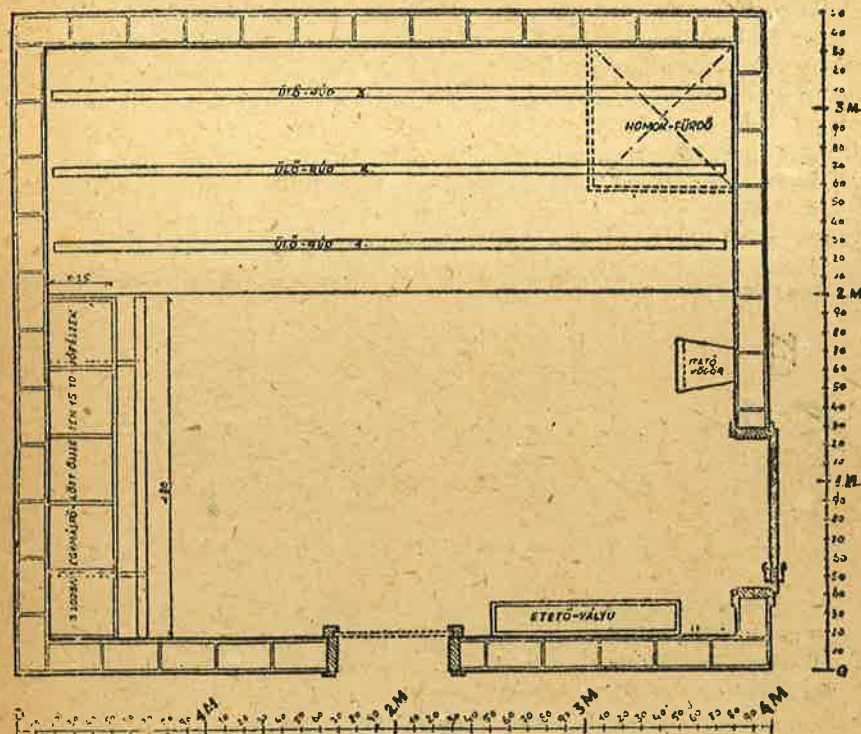
mentesen tarthassuk. A mennyezet és a tető közötti levegőréteg télen melegbé, nyáron meg hűvösebbé teszi az ólat.

Ólpadlózatul jó a nem nagyon zsíros és porvával elegyített agyag, mert jó meleg, bár ez kissé nehezebben tartható tisztán. Ennek felső, 3—5 cm-es rétegét legalább őszig és tavasszal, valamint az esetleges betegségek lezajlása után cseréljük ki. Jó a téglapadló és a salakbetonpadló is. Ez utóbbit 1:10 vagy 1:12 keverési aránnyal készítsük el 10—12 cm vastagon, felső rétegét pedig 1—1 cm vastagon 1:3 keverésű homokcementtel simítsuk le. A deszka és a fapadló rossz, mert bár meleg, de nehezen tartható tisztán.

Az egészséges baromfiólnak fontos része a minél nagyobb, könnyen nyitható, kiltámasztható, levehető és szellőzésre jól használható ablak. Enélkül nincs elfogadható ól és nincs egészséges baromfi. Az abla-

kokat mindig dél, kelet vagy délkelet felé helyezzük el, hogy rajtuk keresztül napfény, világosság és meleg jusson az ólba.

Készítsük az ablakokat minél nagyobbakra s azokat a föld fölött legalább 40—50 cm-nyi magasságban helyezzük el. Beüvegezésre használjunk kisebb üvegtáblákat, hogy töréskor kisebb le-

2. kép. Ötven tyúk részére épített ól alaprajza.

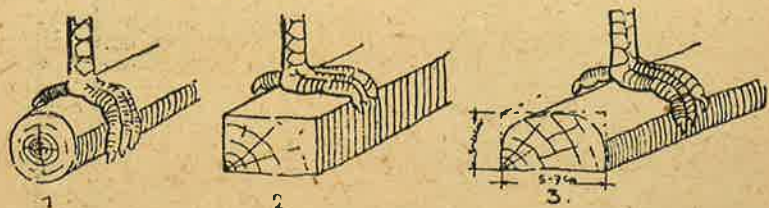
gyen a veszteségünk. Az üvegpótló anyagok nem jók.

Az ablakkeretre belülről szegeljünk 2—2,5 cm lyukbőségű sodronythátót, hogy az ablakokat tavasztól őszig levehessük. Az ablak felső egyharmadát és alsó kétharmadát külön-külön függesztjük fel egy 6—8 milliméteres vaspálcára és a körül mozgassuk és támasszuk ki. Tavasztól őszig az ól hátsó eresze alá ugyanezeket a vaspálcákön függeszthetjük fel az ablakokat.

Az ól déli, keleti vagy nyugati oldalán helyezzük el a 180×70 cm-es ólajtót, melynek alsó részében vagy az ablakok alatti falrészén készítsük el a kibúvó nyílást 40×50 cm-es nagyságban s ezt belülről lássuk el lefelcsúsztatható ajtócskával.

Amily körültekintéssel és gondnal építjük meg baromfiólunkat, ugyanúgy fektessünk nagy súlyt annak célszerű, *belső berendezésére* is. Ahány ólat csak megnézünk belülről, annak mind más és más a berendezése és csaknem valamennyi rossz. Az ilyen ólban pedig nem érzi magát jól a baromfi.

Kezdjük csak mindjárt az *ülőléceken*, melyeket azért helyezzünk az ólakba, hogy a naphosszat élelem után fáradó baromfiak azokon éjjel megpihenjenek. A legtöbb ólban vagy nagyon vastag, vagy nagyon vékony, gyakran teljesen éles s a legtöbbször kevés ülőléceket találunk. Igen gyakran látjuk a létraszerűen emelkedő, túl magas ülőlécsorokat, melyek fokaira a baromfiak egymást leverdesve főrekszenek fel s amelyekre a nehezebb testű baromfiak fel sem tudnak jutni. A felül alvó állatok lepszkitják az alattuk levőket s az ilyen magas ülőlécekről lerepülő növendékállatok (különösen a fiatal pulykák) könnyen eltörik mellcsontjukat, miáltal értékükből sokat veszítenek.

3. kép. 1—2. a rossz ülőléc. 3. a jó ülőléc (5-7 cm. széles és 3-5 cm. vastag.)

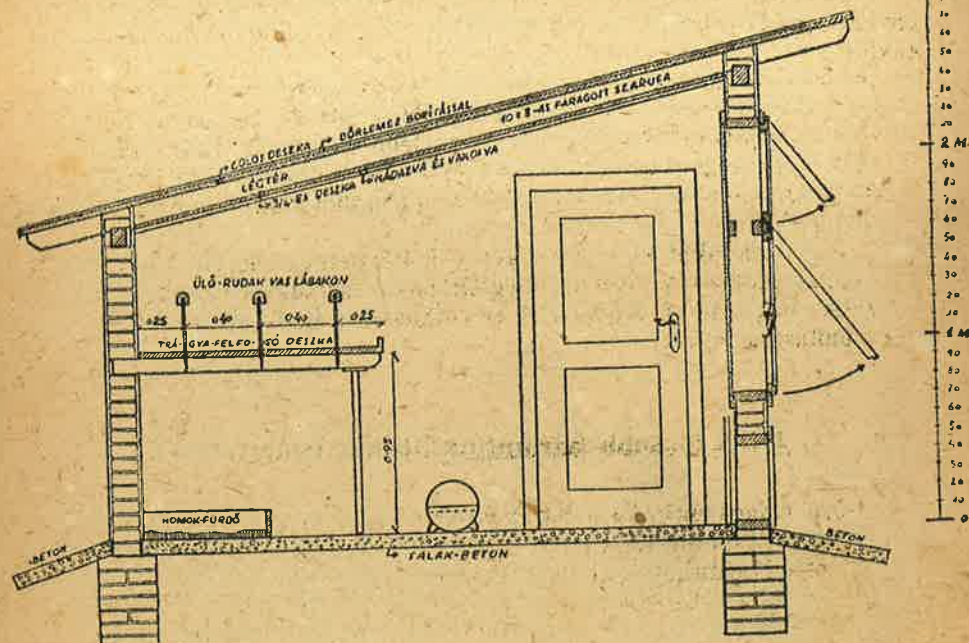
Az ülőlécekre vonatkozóan jegyezzük meg jól a következőket. Mind a tyúkfélék, mind a pulykák légyjobban a mintegy 3 cm magas és 5—6 cm széles ülőléceket kedvelik, melyeknek a szélesebb oldalát gömbölyítsük le. Növendékállataink számára természetesen a kisebb méretű ülőlécek felelnek meg inkább. Minden tyúk részére 20 cm szélességű helyet számítsunk az ülőlécen, egy-egy pulykának pedig 30 cm-t.

Az ülőlécsorokat az ablakkal szemben levő hátsó fal előtt helyezzük el, a földtől 100—120 cm magasan, mégpedig *mindenkör egymagasságban*, egymástól 40—50 cm távolságban. A könnyen levehető és így tisztántartható ülőléceket helyezük el úgy, hogy a megfelelő helyen, az ülőlécek két oldalán szegeljünk erős deszkalapot a falra s a deszka felső élébe, egymástól 40—50 cm távolságban, faragjunk bevágásokat, hová az ülőlécek végeit könnyen beilleszthetjük. Az ülőlécek végeit szegletesre készítsük, hogy a beillesztés helyén ne mozoghassanak, el ne fordulhassanak.

Igen célszerű megoldás a következő: az ülőlécsorok alatti részt az ülőlécsorok alatt 35—40 cm távolságban deszkázzuk be.

vagy olcsó bádoggal vonjuk be. Erre a betétre szórjunk homokot. A sok éjjeli trágya erre hull s innen könnyen legereblyézhetjük.

A trágyafelfogó deszka alatt kacsákat vagy ludakat helyezhetünk el, esetleg kisebb ülőléceket tehetünk oda a növendékállatok részére. Kötőnek is megfelelő hely ez. A deszkabetét télen megvédi állatainkat a padlózat kisugárzó hidegétől és a deszkák fölötti elkülönített részt testmelegükkel jobban befűtik állataink.

4. kép. Ötven tyúkos ól oldalmetszete. — Téglafalazat, salak-beton padlózat és bõrlemez fedés. Trágya felfogó deszkázat az ülőlécek alatt.

Helyezzünk el ólunkban az ablakok alatt egy sorban, vagy az oldalfalak mellett egymásfölötti sorokban, minden 4—5 tyúk után egy fészket. A fészket készítsük kapsokkal, szétszedhetően, hogy azokat meszelhessük és tisztán tarthassuk. Egy fészket szélessége 30—35 cm, hossza 35—40 cm és magassága 30—35 cm legyen. Tegyük belé homokot, ami megakadályozza a fészket eltetvesedését. Télen a homokra tegyük egy kevés szalmát, értéktelenebb szénát, falevelet vagy egyéb alomanyagot. Az emeletes fészkesorok részére, a megfelelő magasságokban, járó léceket szegeljünk hosszant, hogy a magasabb fészkekbe könnyen feljuthassanak az állatok.

Az ólnak egyik legjobban tisztántartható sarkában, esetleg a trágyafelfogó deszka alá, tegyünk 20 cm magas, kisebb-nagyobb deszkakeretet, melybe — különösen télen — fahamuval, mészporral vagy kénporral keverten száraz homokot tehetünk, hogy abban a baromfiak kedvükre fürödhessenek és férgeiktől megszabadulhassanak. A *porfürdő* részére még száraz időben gyűjtünk homokot vagy porföldet.

Nagyon ajánlom azt is, hogy az *ól falára* szegeljünk 10—15 cm magasan kisebb *favályucskát*, melyben állandóan tartsunk kaviesot és faszéndarát. A takarmányok tökéletes emésztését és a baromfiak gyomrának rendbentartását érjük el ezekkel.

Elmondottuk tehát kedves Hallgatónknak az udvarlétesítésekkel és ólépítkezésekkel kapcsolatos leglényegesebb tudnivalókat. Aki nagyobb mérvű építkezéshez és berendezkedéshez kezd, az kérjen részletesebb útbaigazításokat a gödöllői állami szakintézményunktől.

A baromfiólakat és kerítéseket kellőképpen gondozzuk, hogy sokáig használhassuk azokat. Legfőképpen tartsuk jó karban a tetőzetet, hogy a becsorgó víz el ne rothassza a faalkatrészeket és le ne omlassa a falat.

II. A hasznosabb baromfifajták ismertetése.

Előző előadásunkban a baromfitenyésztés jelentőségét ismertettük nagy általánosságban. Elmondottuk, hogy miként rendezzük be baromfiudvarunkat, milyen ólakat építsünk, hogyan szereljük fel azt úgy, hogy abban a baromfiak jól érezzék magukat s bőséges termelésükkel fizessék vissza a rájuk fordított költségeinket.

Rámutattunk arra, hogy egészséges baromfit csak jól füvesített udvarokban és állandóan tisztán tartott ólakban nevelhetünk. Együtt figyelmeztettük kedves Hallgatónkat arra is, hogy kezdetben kisebb baromfiállománnyal foglalkozzanak és azzal szerezzenek gyakorlatot és tapasztalatot, mert így esetleges sikertelenség esetén csak kisebb károsodást szenvednek.

Mai előadásunkban mindazokat a *baromfifajtákat* ismertetjük, melyeket a mi viszonyaink között haszonnal tarthatunk, amelyekkel tehát érdemes foglalkoznunk. Így részletesebben foglalkozunk mindazokkal a fajtákkal, amelyeknek elszaporítása országos érdeket szolgál. Ezekkel ugyanis az ország állományát minőségben megjavíthatjuk és termelését eredményesebbé tehetjük.

Nálunk a baromfifajtáknak egész sorával találkozunk. De bizony, ha alaposan szemügyre vesszük ezeket s gazdasági értékük

után kutatunk, azt találjuk, hogy közülük csak igen kevésnek van nálunk létjogosultsága.

Csakis a gyakorlatban bevált fajtákat karoljuk fel tehát és válogassuk azokat mind jobbakká. Tartsunk egyben olyan fajtákat, melyek a mi viszonyaink között jól élnek s melyek jó minőségű húst, tojást, tollat és egyéb mellékterméket szolgáltatnak. *Elsősorban az igénytelen, tehát kevés költséggel tartható baromfiaknak adjunk helyet*, mert ezek egyszerű tartásmód mellett is eredményesen termelnek s rendszerint jóízű és kitűnő árut szolgáltatóknak.

Hazai baromfiállományunk világviszonylatban is elsőrendű. Hosszú évszázadok alatt az ősi baromfiállomány — különféle behatásokra — kedvezően alakult át és jórészt már teljesen megfelel a hazai és a külföldi piacok igényeinek. Értékét még tovább fokozhatjuk, következetesen egy irányban haladó céltudatos és a tanácsokat megfogadó munkával.

Mindenekelőtt tegyük egyöntetűbbé az ország baromfiállományát színre, nagyságra és alakra. Ezt könnyen elérhetjük azáltal, ha egy-egy udvaron, sőt nagyobb vidékenként is *csak egy színféléseget tartunk.* Sokkal értékesebb és mutatósabb is az ilyen állomány, diszíti az udvarunkat és a házunk táját. Kivitelre dolgozó kereskedelmünk pedig az egyöntetű áruval könnyebben és jobb áron talál vevőt a külföldön.

De termelési szempontokból is válogassuk meg a baromfiakat. Különös jelentősége van a tyúkok kiválogatásának nagy és lehetőleg színes héjú tojásra. Elérhetjük ezt azáltal, ha *évről-évre csak a legbővebben tojó és a legszebb tojásokat termelő tyúkok tojásait-keltetjük ki* és csak ezek után nevelünk tenyészállatokat. A legelhagyatottabb udvarokon is kapargálnak kitűnő tojóképesességű és legjobb minőségű tojást termelő tyúkok s ha állandóan ezek tojásait keltetjük ki, úgy néhány év alatt tojásbevételeink megkétszereződhetik.

Lássuk már most, mit kíván a hazai és a külföldi kereskedelem az egyes baromfifélésegektől.

A magyar baromfi húsnak elsőrendű minőségét a külföldi piac is elismerte, mert jó ízű, zamatos, lédús, finom rostozatú és vékony csontozaton termelődik. Ezt részint a kialakult fajtáknak és a nagyon kedvező tartási lehetőségeinknek, valamint kitűnő takarmányozási viszonyainknak tulajdoníthatjuk. Hazai baromfi-állományunk a legtöbb esetben szabad, nagy területen kalandozhatik és igen izes takarmányokhoz jut, természetes úton. A sok mozgás, a kapargálással és a keresgéléssel járó munka pedig a húst tömörebbé, ízletesebbé teszi.

Baromfihústermelésünk fokozására általában tartsunk több állatot és vezessük be az igen jól fizető *korai csirke-, kacs- és liba-*

nevelést. A korai keltetés és nevelés könnyítésére kormányzatunk az ország különböző helyein keltetőállomásokat állított fel, ahonnan a legjobb időben és kitűnő minőségben szerezhetnek be az érdeklődők csirkéket.*

Baromfihústermelésünk fontosságára jellemző, hogy összes baromfikivitelünk értékének 35%-át a tyúkfélék húsáért kapjuk, további 25%-ot pedig a ludak, a kacsák és pulykák húsáért. Baromfihúsért, élő és vágott állapotban, tehát mindösszesen 60%-ot kapunk.

A magyar baromfi tojásáról egyelőre sajnos kevesebb jót mondhatunk. Íze, zamata és beltartalma ugyan elsőrendű, ellenben még panasz van apróságára, sokféleségére, gondozatlanságára és megbízhatatlanságára. Minthogy baromfikivitelünk értékének 30%-a a tojásból ered, így nagy gondot fordítunk a tojásmínőség javítására is. A jövőben csakis a nagy, még pedig lehetőleg a színes tojásokat keltessük ki és ezek után neveljük csirkéket. Erre annál inkább is szükségünk van, mert nálunk is bevezették a tojásoknak súlyra történő értékesítését s most azok járnak jól, akiknek tyúkjai nagy tojásokat tojnak.

Tojást mindenkor tisztán és csakis friss állapotban adjunk el. A jól megválogatott, értékes tojásért a kereskedő is többet fizethet, mert azt ő is jobban tudja eladni. A súlyra történő tojásértékesítésnek előnye az is, hogy a termelők az apróbb tojásokat otthon fogyasztják el és a nehezebb tojásokat adják el a kereskedőnek, ami által több jobb tojás kerül külföldre.

A magyar baromfi tollának nagy a bece mind itthon, mind a külföldön is. Baromfikivitelünknek mintegy 10%-át ez adja. Minden erőnkkel hassunk oda, hogy a legértékesebb tollat termelő kacsáinkat és lúdjainkat csakis fehér színben tartsuk s csakis ezeket szaporítsuk. Ezenkívül fordítsunk nagyobb gondot a toll osztályozására és gondozására is. Válogassuk gondosan külön a pehelytollat. Általában tartsuk a tollat eladásig száraz, szellős helyen.

A kereskedelem kívánságait nagyjában megismerve, lássuk már most, mennyiben felelnek meg ezeknek a követelményeknek az egyes baromfiféleségek és fajták.

A tyúkfélékből legjobbak a közép nagy testű, úgynevezett „kettős termelésű” — tehát húst és tojást egyaránt jó minőségben termelő — gazdasági fajták. Ezeknek egyik legtükételesebb képviselője: a javított vagy nemesített magyar tyúk. Ezt is tovább kell azonban javítanunk. Tartsuk tehát először is egyöntetűbb tollszínezésben: sárga, fogolyszínű, kendermagos vagy fehér vál-

* A keltetőközpontokat első előadásunkban már ismertettük.

tozalban. Majd válogassuk ki közülök a 2 kg körüli testsúlyú, mélyebb testű, rövidebb lábú, finomabb csontozatú, nagy és egyszerű tarajú, piros füllebenyű, széles lábállású, élénkebb természetű, élelmesebb, edzettebb, gyorsabban növekedő és gyorsan tollasodó, valamint a jobban kotló egyedeket.

Részesítsük előnyben a sárgalábú, csőrű és bőrűeket. Küszöböljük ki kérelhetetlenül tenyészetünkéből a fekete és a tarka tollú, továbbá a fekete, a sötét vagy a zöldes lábú és a tollas lábú egyedeket. Ezek rontják az állományunk minőségét.

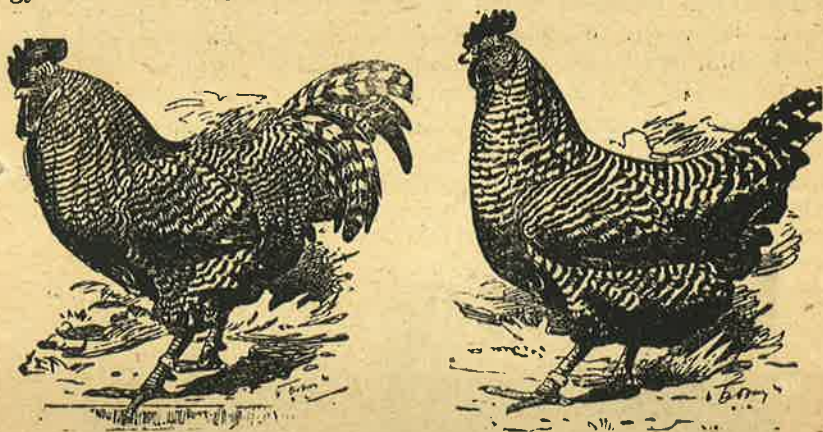

5. kép. Sárga magyar kakas és tyúk.

A külemi kiválogatás mellett keressük ki a magyar tyúkok közül is a nagy és a lehetőleg barna tojást termelőket. Csak ezeket szaporítsuk. Az értékes tojást termelő tyúkok után nevelt jércék jórészt öröklék a jó tulajdonságokat és ezek is szép tojásokat tojnak majd. Minthogy pedig a kakas is jól örökíti anyjának jó tojókéességét, továbbá a tojás nagyságát és színét is, így kakasokat mindenkor csakis értékes tojók tojásaiból keltessünk és neveljük. Egy-egy rossz kakással az utána nevelt utódok minőségét teljesen elronthatjuk. Fordítsunk tehát igen nagy gondot a tenyészkakasok megválogatására. A bőven tojó és a télen is tojó tyúkokat részesítsük előnyben.

Jellemző a magyar tyúkokra, hogy közöttük igen sok az értékes tojó. Keressük ki és szaporítsuk el ezeket.

A magyar tyúkfélék kopasznyakú változatai teljesen meg-
egyeznek a tollasnyakúakkal, s különösebb gazdasági jelentőségük

6. Kendermagos magyar kakas és tyúk.

7. kép. Rhode island (vörös islandi) kakas és tyúk.

nincsen. Különbösen is több országnak vannak ilyen kopasznyakú
tyúkféleségei.

A magyar tyúkfélék továbbnemesítésénél ne feledkezzünk meg
arról, hogy jelenlegi jó minőségüket jórészt a külföldi fajtáknak

köszönhetik. Az állam és a lelkes magántenyésztők hosszú évtize-
dek óta terjesztik idehaza azokat az értékesebb külföldi fajtákat,
pl. a plimutot, az orpingfonokat, amelyeknek hatására a magyar
tyúkfajta megjavult, főleg hústermelő irányban. Így vált
nagyobb testűvé a hajdan apró magyar tyúk.

Újabban — mintegy 15 év óta — elszaporodott hazánkban
több olyan külföldi fajta is (pl. a rhode-island), amelyeknek hatá-
sára a magyar tyúkok tojása is javult értékben. Szemmel láthatóan
nagyobbak és szebbek lettek a tojások. Használjuk ki éppen ezért
céltudatosan ezeket a fajtákat, hogy a nagyjelentőségű vérfelfrissi-
tés mellett, a baromfiúshoz hasonlóan, a magyar baromfitojás
is értékes és keresett áru legyen a külföldön.

A külföldi fajtákkal történt keresztezésekből származó ba-
romfiegyedek közül tartunk meg elsősorban a *magyar jellegűeket*.

Arra, hogy melyik tollszínelemmel érdemesebb foglalkozni,
a mindenkor adott körülményeink adhatják meg az irányítást.
A szárnyas ragadozók által veszélyeztetett szabad, nyílt területe-
ken tartunk inkább kendermagos, sárga vagy fogolyszínű baromfi-
t, hogy kevesebb legyen a veszteségünk. Ahol ez a veszély nem
fenyeget, ott tartunk a fehéreket, melyeknek a tolluk is értékesebb.

Ne törekedjünk arra, hogy a magyar tyúkokból lefojó, úgy-
nevezett: „*farmtyúkokat*“ varácsoljunk, mert ezzel nem érünk célt.
Az erőltetett, de egyoldalúbb takarmányozás hatására ugyan a
magyar tyúkok is többet tojnak, csakhogy ugyanakkor a húruk
minőségben romlik.

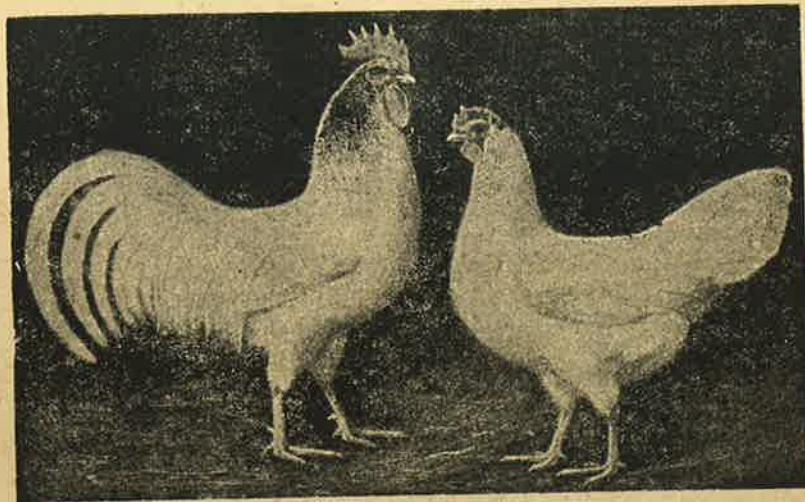
A sárga és a vöröses színű magyar tyúkok keresztezésére siker-
rel alkalmazhatjuk a *rhode islandok* közül a *kisebb testű, vékonyabb
csontú, világosabb tollszínű, nagy és barna tojású egyedeket*. A kender-
magos magyar fajta pedig a *kisebb testű és a jobb tojó plimut* típusok-
kal ad nagyon jó utódokat. A fehérszínű magyar fajtát keresztez-
hetjük *fehér leghornnal*. Ha a keresztezésből származó utódok testét
hústermelés céljából nagyobbítani kívánjuk, akkor használhatjuk
keresztezésre a fehér és a sárga *orpinglont* is.

Felhívjuk kedves Hallgatónk figyelmét arra, hogy a magyar
tyúkfajták keresztezésénél *csak az úgynevezett: „cseppvéskereszte-
zést”* alkalmazzuk, azaz csak *egy esetben* adjunk idegen kakast ma-
gyar fajtájú tyúkjainkhoz és a *kapott keresztezett utódokhoz újból
magyar fajtájú kakast használjunk*. Így fenntarthatjuk állataink
magyar fajta jellegét. Évek múltán aztán újból alkalmazhatunk
cseppvéskeresztezést.

Az idegen fajták közül elsőnek említem meg a *rhode-island
fajtát*. Ez ugyancsak nagyon értékes kettős termelésű, gazdasági
tyúkféleség. *Nagyon alkalmas a magyar tyúkok nemesítő keresztezé-
sére*. A rhode nagy és barnaszínű tojást termel. A tyúk súlya 2·5

kg körül van. Húsa jó. A földművelésügyi kormány évek óta közmegelegedésre nagy tömegben osztja ki a rhode kakasokat. Tojáskereskedőink egyhangú megállapítása szerint a rhodék igen megjavították a magyar fajta tyúkállomány tojásmínőségét. Válogassuk ki a rhodék közül a *kisebb testű, a finomabb csontú, a világosabb tollszínű és a jobb tojó* egyedeket.

A világ legjobban tojó tyúkjai az *amerikai fehér leghornok*:

8. kép. Fehér leghorn kakas és tyúk.

Ezt a fajtát amerikai tenyésztők állították elő, hosszú évtizedek alatt, a fehér olasz tyúkból. A tyúk testsúlya 1,5–2 kg között van. Húsa kissé szikár, lészegény, de mérszfehér, hatalmas tojást igen bőven termel. A parlagias tartásmód mellett kevesebbet tojik, de ennek arányában húsmínősége feltűnően megjavul. A *fehér magyar fajta*val jó keresztezést ad és annak tojástermelését igen megjavítja.

A tojástermelésre berendezett baromfigazdaságok nem nélkülözhetik a fehér leghornot.

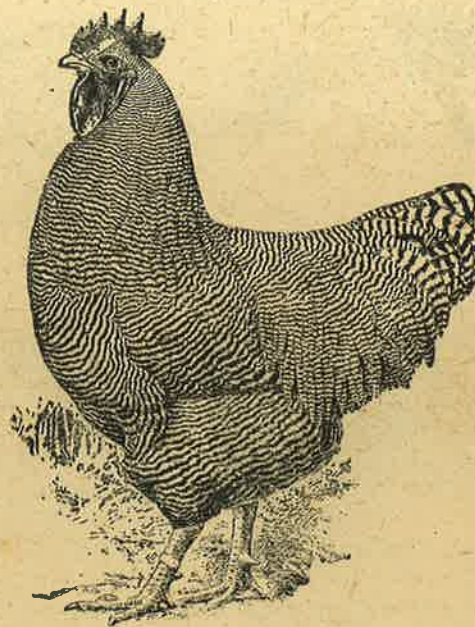
A leghornok *fogolyszínű változata* tulajdonságokban egyezik a fehérrel s a *fogolyszínű magyar fajta* keresztezésére, tojásjavítás elérésére alkalmas.

A nemesített kendermagos magyar fajtát a *kendermagos plimut* tette jó minőségűvé. A nagyobb testű, sárga lábú, kisebb tarajú, szabályosabb tollcsikozottságú, nagyobb és barnább tojású, vala-

mint bővebben tojó nemesített kendermagos magyarok, többnyire plimut-keresztezesek.

A plimutok között is a *kisebb testű, a finomabb csontú, gyorsabban tollasodó és jobb tojó* egyedek az értékesek. Használjuk és válogassuk ki ezeket is minél nagyobb, minél barnább tojásra és ezekkel keresztezzük a kendermagos magyar fajtát. A plimutok tollszínük miatt is igen tetszetősek. Húsuk igen jó.

Végül ismertetem még az *orpingtonokat*, a legnehezebb testű, kimondottan hústermelő tyúkféleséget. Nálunk főleg aranysárga és

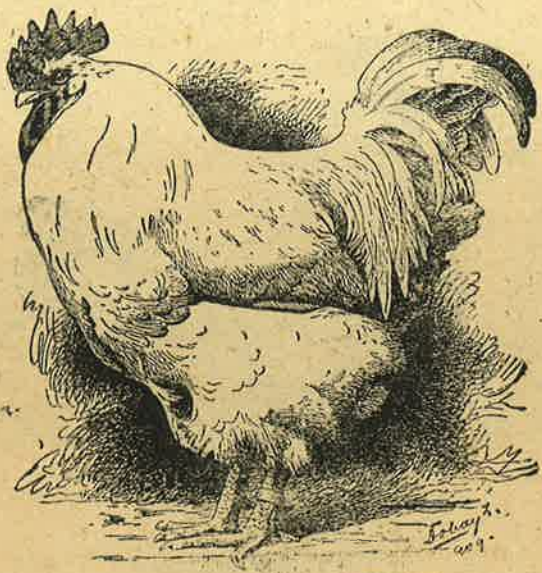
9. kép. Plimut kakas.

ezüstfehér színben terjedtek el a rövid és fehér lábú orpingtonok. Igen jó hatást fejtettek ki a magyar fajták testének megnagyobbításában és húsanak megjavításában. Az orpingtonok nyomait is országszerte megtaláljuk. Ma már tojástermelő irányban is kiválógatják ezt a fajtát. Kisebb testű és értékesebb tojást termelő egyedek ma is érdemes alkalmazni a *fehér-* és a *sárgaszínű* magyarok keresztezésénél, különösen ott, ahol jó minőségű és nagyobb tömegű *húst* kívánnak előállítani.

Ezzel végeztünk is, kedves Hallgatónk, a megemléstésre érdemes tyúkfajták ismertetésével. Van még néhány fajta, melyeknek

értékes tulajdonságaik is vannak, de ezeket főleg az újabb időben állították elő s számbajöhető jobb tulajdonságaikat már megtalálhatjuk a hazai, országos állományban is.

A sok-sok tollas lábú, fejbóbitás és tarka-barka tyúkféle, tyúkóriás és törpe, melyekkel főleg a kiállítások ketreceiben találkozunk, kedves szórakozást nyújt ugyan lelkes tenyésztőjének, azonban haszonnal tartásuk rendszerint nem jár. Aki szereti, tartsa őket, szórakozzék velük, de óvjuk meg tőlük a köztenyésztést.

10. kép. Fehér orpington kakas.

Végeredményben azt tanácsolhatjuk, hogy *tartsuk elsősorban csak nemesített magyar tyúkokat*, melyeket — ha szép, egyöntetű tollszínből sikerül kiválogatnunk — bizony díszítik is udvarunkat, de szépségükön felül megfelelő hasznót is adnak. *Ne vigyük túlzásba keresztesüket a külföldi fajtákkal, hogy fennmaradjon tetszetős magyar jellegük.*

Tájékoztatásul közlöm, hogy a csapadékban és így fűben is gazdagabb, mezőgazdaságilag fejlettebb Dunántúlon termelik a tyúkokat a *legjobb minőségű és a legnagyobb tojásl*, ott tehát fordítsunk különös súlyt az értékesebb tojásl termelő állatok szaporítására. Dunántúlon tarthatjuk a *nagyobb testű és az igényesebb tyúkfajtákat* is. A Duna-Tisza közén és a Tiszántúl sívárabb

területein, a kevésbé füves, de rovarban gazdag területeket nyújtó tanyarendszer mellett a *vildg legjobbl izű, csemegezsámba menő baromfihsúsl* állítják elő, a kisebb testű és magyarosabb jellegű tyúkok. A tojásl ize itt is nagyon jó, csak helyezzünk súlyt kiválogatására. Ezen a vidéken a *legigénytelenebb* tyúkokat tartjuk, amelyek még a legnagyobb melegben is fáradhatatlanul járják be a szabadabb, nagy határt és a legmostohább etetés és itatás mellett is jól élnek a fanélküli vidék árnyéktalanságában. Jól jegyezzük azonban meg, hogy a bőséges itatással és az okszerűbb etetéssel ott is nagyobbra nőnek majd a baromfiak és a tojásl egyaránt.

A *gyöngytyúkok* közül nálunk a kékes színű, fehérpetyes terjedt el a legjobban. Ezeket vásárolják legszívesebben a kereskedők is. Szaporítsuk tehát elsősorban ezeket és válogassuk ki minél *nagyobb testre és mennél több tojáslra*. A kékes színű előnye a fehérrel szemben, hogy a ragadozó nem látja meg olyan könnyen és kevesebbet hord el belőle. A messzire elkalandozó gyöngyösöknél ez igen figyelemreméltó körülmény.

A *pulykáknak* nem sok fajtájával találkozunk. Érdemes tudnunk, hogy a kereskedelem leginkább a középnagy pulykákat kedveli, melyek tisztítottan, páronkint (egy kakas és egy tojó együtt) 10 kg-ot nyomnak. Legnagyobb pulykavásárlónk az angol piac, mindenkor szívesebben veszi meg a sötét színű pulykákat. *Tartsunk tehát elsősorban bronzpulykákkal*. Ezek kellő testnagyságúak, kitűnő, fehér húsl van, edzettek és jól nevelhetők, gyorsan növekszenek.

Ahol azonban a nagykereskedő inkább a fehér tollú pulykákat keresi, elsősorban ilyeneket tartunk. Ezeknek a tolla valamivel értékesebb ugyan, de sárgább a húsl, testük pedig valamivel kisebb. Nevelésük szintén könnyű.

A fekete pulykákat esetleg keresztezzük bronzokkal, utánuk igen jó és gyorsan növekedő utódokat kapunk. A fekete pulykáknak azonban gyakran kékes a húsl, ami nem kívánatos.

A Boszniaából beszármazott, vöröses színű rézpulykákat lehetőleg ne tartunk, mert azokat a kereskedelem nem szereti. Ezekkel csak tarkábbá tesszük az amúgy is eléggé kevert pulykaállományunkat

Tartsuk szem előtt az országos érdekeket és tartunk lehetőleg mennél több bronzpulykát

A magyar lúdállomány általában igen értékes. Fő hibája azonban még, hogy sok közte a tarka tollú. Minthogy pedig a ludaknak egyik főhasznuk a szép, fehér tolluk, jegyezzük meg jól, hogy a ludak közül csak a *teljesen fehér tollúakal* válogassuk ki és csakis azokat szaporítsuk. A kereskedelem nem keresi, de nem is kedveli a túl nagy ludakat, hanem az olyanokat, amelyeknek súlya hízottan és tisztítottan, darabonkint 5—6 kg. Erre a célra a *legalkalmasabbak*

a fehér tollra kiválogatott, nemesített magyar ludak. Ezek igénytelenek, gyorsan tollasodnak, edzettek, jól legelnek, kitűnő, puha a húruk és legkitűnőbb a májuk. Lábuk aránylag rövid, testük zömök, mellük és hátuk széles. Sok és nagyon finom tollukat többször is kopaszthatjuk. Válogassuk ki közülük az 5—6 kg súlyú, fehér tollú és minél jobban tojó egyedeket.

11. kép. Fehér pulyka.

A legnagyobb testű emdeni ludakat legfeljebb a kisebb ludak testének megnagyobbítására használjuk, mert túl nagyok és nehezen szaporíthatók. Az emdeni gúnár egy, legfeljebb két tojóval párosodik, tartásuk tehát tiszta vérben, nem gazdaságos. Amikor az emdenivel keresztezéseket akarunk előállítani, akkor lehetőleg emdeni tojókhöz adjunk kisebb testű gúnárokat, mert a párosodás így eredményesebb lesz. Az emdeni keresztezésű utódok közül küszöböljük ki a lelógó, hasúakat.

A kacsák közül mind a hazai, mind a külföldi vásárlóink a minél nagyobb testű, fehér tollú és zstrra jól hízalható fajtaikat kedvelik. Tartsuk tehát ezeket.

A magyar kacsá sokféle színű, többnyire tarka tollú, edzett, könnyen nevelhető fajta. Hibája, hogy keveset tojik és kicsi a teste. Húsa kitűnő. Könnyen tömhető. Válogassuk ki közülük a nagyobb testű, tisztán fehér tollú, löbbit tojó, fehértojasú és gyorsan növekedő egyedeket.

12. kép. Pekingi gácsér.

A magyar kacsák keresztezésére, de tiszta vérbeni tartásra is a legértékesebb kacsafeleség a pekingi. Meredek állású, legnagyobb testű, tejfelfehérszínű fajta ez, amely roppant gyorsan növekszik és könnyen nevelhető. Jöminőségű húsa kissé rostos ugyan, de azért nagyon ízletes. Hízodalmassága és tömhetősége elsőrendű. Rendes tartás mellett évi tojástermelése megközelíti 80—100 darabot

Tenyésztésénél különösen óvakodjunk a gácsérok elnehezedésétől, mert különben sok lesz utánuk tavasszal a terméketlen tojás.

A kacsák közül tartsuk tehát a fehér tollú, a nagyobb testre kiválogatott magyar kacsákat és pedig vagy tiszta vérben, vagy pekingiekkel keresztezve.

A magyar kacsákat tojástermelésre is kiválogathatjuk. Ennél azonban különösen ügyeljünk arra, hogy a tojások mennél nagyobbak és fehérek legyenek.

A barnatollú *campbell-kacsát* lehetőleg ne szaporítsuk, mert azokkal a hazai kacsatollnak és a húsnak a minőségét egyaránt rontjuk. Ezek húsa barnás, vadas jellegű.

*Az összes baromfifajok és baromfifajták megválasztásánál a helyi viszonyokon kívül mindenkor tartsuk szem előtt a piacnak, illetve a tőlünk vásárló kereskedőnek az igényeit is. A fajták megválasztásánál ne a divat, hanem mindig a haszonérték legyen az irányadó. A kisebb testű állatok rendszerint gyorsabban fejlődnek, hamarabb kezdik el a tojástermelést és rendszerint többet is tojnak. Az egyes vidékeken kialakult — úgynevezett — *tájfajták* igen jók, csak válogassuk ki azokat bizonyos egyöntetűsége és jobb tulajdonságokra.*

A fajták megválasztásánál a nemzetgazdasági szempontokat is vegyük figyelembe. *Ugyanazon a vidéken megközelítően egyféle baromfit tartsunk.* Saját érdekünk is ezt parancsolja, mert hiszen szövetkezeteink és nagykereskedőink lehetőleg onnan vásárolnak a legszivesebben, ahol a céljaiknak legmegfelelőbb, legegységesebb árut nagy mennyiségben szerezhetik be. Az ilyen áruval tudnak jó nevet és a mainál sokkal nagyobb megbecsülést szerezni a külföldön a magyar baromfinak és baromfitermékeknek.

Az ország baromfiállományának vérfelfrissítésére, nemesítésére minőségi és mennyiségi termelésének fokozására a földművelésügyi minisztérium minden év őszén kioszt igen kedvezményes áron közel 50.000 db nemes baromfit, főleg kakasokat, gácsérokat és gunarakat.

Bárki kérhet a kedvezményes áru baromfiakból az illetékes járási m. kir. gazdasági felügyelőségek útján.

A kiosztásra kerülő kedvezményes áru baromfiak csomagolási és szállítási költségeit is az állam viseli.

Baromfiheszerezés ügyében forduljunk teljes bizalommal a *gödöllői állami baromfi-gazdasághoz*, hol a hasznosabb baromfifajták csaknem mindegyikét a legjobb minőségben szaporítják. Ez az intézmény az ország minden részéből megtehető tenyészállatokat tud ajánlani.

Ha azonban idegen helyről hozunk állatokat, ne felejtjük el, hogy azokkal betegségeket hurcolhatunk be állományunkba.

Legyünk tehát a vásárlásoknál, beszerzéseknél nagyon körültekintők és óvatosak. Új állatokat éppen ezért csak kellő ideig tartó elkülönítés után bocsássunk állományunk közé.

III. A baromfiak okszerű takarmányozása.

Előző előadásaink folyamán megtanultuk már, hogy miként helyezhetjük el a baromfiakat legmegfelelőbbben az ólokban és udvarokon. Megismertük mindazokat a hasznosabb baromfifajtákat is, amelyeket tartani érdemes. Kijelöltük azt a helyes irányt, melyet a fajták megválasztásánál követnünk kell.

Hasztalan tudjuk azonban mindezt, mégsem lesz baromfitartásunk eredményes, ha a baromfiakat nem részesítjük *megfelelő takarmányozásban és gondozásban*. A legjobban megválogatott baromfiak is csak akkor képesek jó eredménnyel húst, tojást, zsírt, tollat és egyebeket termelni, ha megfelelően etetjük őket. Ezt tudva, mai előadásunkat kizárólag a baromfiak takarmányozásának megismerésére szánjuk.

Megismertetjük kedves Hallgatóinkkal először is a fontosabb baromfitakarmányokat s elmondjuk részletesen, hogy a különféle baromfiféleségeket miként etethetjük a legolcsóbban és egyúttal a legeredményesebben.

Ez alkalommal újból hangsúlyozom, hogy *a legjobb minőségű baromfitermékekkel a legolcsóbban a korlátlan szabad területeken termelhetjük*, mert itt a baromfiak természetes úton is bőségesen megtalálják a fűfélék, a rovarok, a magvak és a különféle ásványi anyagok változatos féleségeit. *Elsősorban tehát tartsanak nagyobb baromfiállományt, akik tágas szabad területekkel rendelkeznek.* Egyúttal ilyen helyen nevelhetjük a legegységesebb baromfiakat is.

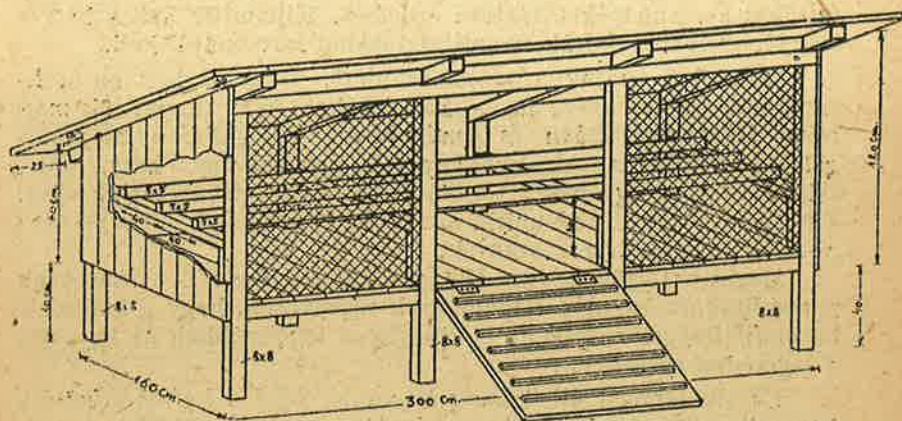
Aki pedig kényszerűségből szűkebb, zárt udvarokon kénytelen kisebb-nagyobb baromfiállományt tartani, az alaposan tanulja meg a baromfiak okszerű takarmányozását, mert zárt helyen tartott állatai teljesen a szákból juttatott költséges takarmányokra lesznek utalva. Eredményt itt tehát csak kellő hozzáértéssel érhetünk el.

A baromfiak őstermesztetűknél fogva igen változatos takarmányokkal (mégpedig magvakkal, rovarokkal, zöld növényi részekkel és ásványi anyagokkal) élnek, tehát takarmányigényük sokoldalú. *Mennél többféle takarmánnyal élhet a baromfi, annál jobb minőségű húst és tojást termel.*

Fontos tudnunk azt is, hogy az aránylag rövid bélrendszerű baromfiaktól általában nagy teljesítményeket várunk. Például egy

közepesen tojó tyúk évente testsúlyának sokszorosát adja tojásokban (120—150 darab tojás súlya 7—8 kg és ezt egy év alatt egy 2 kg-os tyúk tojja l). A kikelt kis csirkék 8—10 hetes korukban már elérik eredeti testsúlyuknak tízszeresét. Ilyen nagy teljesítményeket csakis a megfelelő mennyiségű és minőségű takarmány felvételével érhetnek el.

A különféle takarmányok és etetési módok ismertetése előtt nyomatékosan felhívjuk kedves Hallgatóink figyelmét arra, hogy etessék baromfiaikat állandóan *V keresztmetszetű, kisebb-nagyobb vályukból*, melyeket fából vagy bádogból házilag, olcsón állíthatunk

13. kép Hordozható vándoról növekedék baromfiak részére.

elő. Az etetővályuk állandó tisztántartásával, időnkinti fertőtlenítései sok betegséget kerülünk el. Ezenkívül *a vályukból mindenkor pontosabban és takarékosabban etethetünk*. Az etetővályukat tyúkfélék és pulykák részére felállíthatjuk *30—50 cm magas asztalkákra vagy lábakra* is, ami lehetővé teszi, hogy azokból még tisztábban etethessünk.

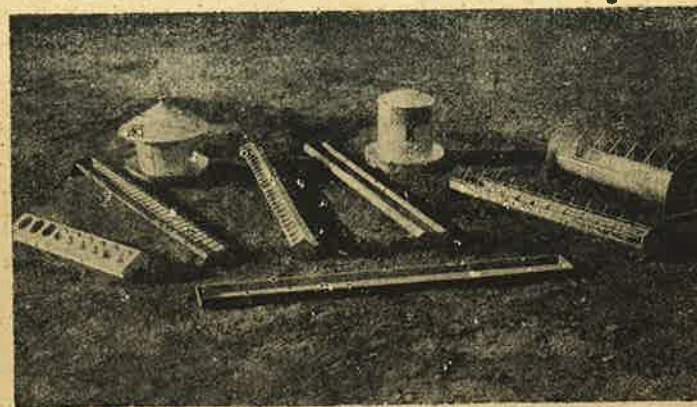
Etetések után állítsuk mindenkor a végükre az etetőket, hogy egész nap ne taposhasson bennük a baromfi és súroljuk azokat minél gyakrabban. Különösen fontos ez a zsúfoltan tartott baromfiaknál.

Mindezek előrebocsátása után lássuk már most, hogy melyek azok a takarmányok, amelyek a baromfi etetésénél számításba jöhetnek. Előrebocsátom, hogy ezek közül elsősorban azokat etessük, melyeket a legkönnyebben és a legolcsóbban szerezhethetjük be s amelyek célunknak mégis megfelelnek.

A baromfi legfontosabb és legtermészetesebb takarmányai a magvak, melyeket a begy és a zúzógyomor (zúza) segítségével jól tud

feldolgozni és értékesíteni. A magvakat egészben, azaz szemesen vagy daráltan, esetleg finomra őrölve (például a búzát korpa alakjában) etetjük. *Mennél apróbbra daráltan etetjük a magvakat, annál jobban emésztik azokat a baromfiak. Az áztatott vagy leforrázott takarmányok a legjobban és a legkönnyebben emészthetők.*

A magvak közül elsősorban a búza (a búzaocsú), az árpa, a zab és a sárga tengeri jönnek számításba, de jó a köles, a hajdina, a cirok, a napraforgó, a bab- és a borsóféle is a feletetésre. A rozsol általában nem eszi a baromfi, de megdaráltan 8—10%-ot adhatunk belőle a keveréktakarmányához.

14. kép. Csirkeetető.

A *búzakorpa* etetését különösen ajánlom, mert a baromfi minden feleségével jól etethetjük, táplálóértéke jelentékeny s a baromfi jól megemésztí.

A szabadban járó baromfi jórészt maga összegyűjti magszükségletét a természetű növények kihullott, kipergett magvaiból, részint a gyommagvakból.

A *rovaroknak* ugyancsak nagy szerepük van a baromfi takarmányozásában. Különösen a fiatal állatok növekedése és a tojó állatok tojástermelése fokozódik általuk. Ezért fejlődnek legszebben a rovarban gazdag területen járó csirkék, kis pulykák, gyöngyösök. Azért kezdenek tavasszal korán tojni a szabadban tartott tyúkok és jércék, mert a frissen nőtt fűfélék mellett rovarokhoz is jutnak. *Igen fontos tehát télen a hiányzó rovarokat tyúkjainknál pótolni* szárított cserebogárral, a selyemgyárakból (Győr, Tolna és Újvidék) olcsón beszerezhető selyembábbal, olcsó tejtermékekkel, nyers vagy szárított hússal, vérrel és egyéb állati termékekkel.

A kitűnő hatású, de drága hús-, hal- vagy vérlisztet azonban csakis a tojástermelésre kiválogatott jó állatokkal etessük, mert csak ezek tudják megtermelni és visszafizetni az ilyen takarmányok árát.

A baromfi takarmányozásánál nélkülözhetetlen fontosságuk a **zöldtakarmányok**. Elősegítik az emésztést és étrendi zavarokat akadályoznak meg. A sok zöldtakarmány az elhízást is meggátolja és ennek folytán a tenyészállatok termelőképességét fokozza. A fiatal zöldtakarmányok elősegítik a növendékállatok szép fejlődését és tollasodását, sötétebbé teszik a tojás sárgáját és etetésük folytán jobb lesz a keltetőtojások termékenysége.

Biztosítsunk a baromfiak számára **zöld udvarokat**, ahol pedig ezt nem tehetjük, pótoljuk a baromfiak zöldtakarmányszükségletét **termesztett zöldtakarmányokkal**, mégpedig lucernával, káposztával (kitűnő a marhakáposzta), répalevével, salátával, **parajjal**, hagymaszárral és egyéb kerti terményekkel. Igen jó zöldtakarmány a fiatal akác- és a csalánlevél is.

Szárítsunk és gyűjtsünk télre is zöldtakarmányokat a baromfiak és télen is naponta adjunk abból a keveréktakarmányba. Ennek a hatását észlelni fogjuk. Egyéb híján adjunk télen zöldpótlásképpen répát, burgonyát és csicsókát a baromfiaknak.

Fontos tudnunk a baromfi **ásványi anyagszükségletét** is. Főleg sok **meszt** igényel a baromfi, mert a csontok fejlődését és a tojáshéj képződését segíti elő. Az igen olcsó szénsavas takarmánymész-ből állandóan adjunk a baromfi keveréktakarmányába 3–5%-ot.

Különösen a szűkebb udvarokon tartott baromfi számára szórjunk el időnkint egy-egy lapát **homókos kavicsot**, hogy ezzel ellássák begyüket és zúzógyomrukát. Kavics és kötőrmelék nélkül nem emésztik meg a keményebb magvakat s bizony télen, mikor hó fűdi a földet, kénytelenek a baromfiak a kavics- és a mészszükségletüket a falból szedni.

Ugyancsak szívesen fogyasztja a baromfi a részére kiszórt és a kenyérsütőből, valamint a takaréktűzhelyből bőségesen előkerülő **jahamus faszéndarát** is, amivel emésztőszerveit tartja rendben.

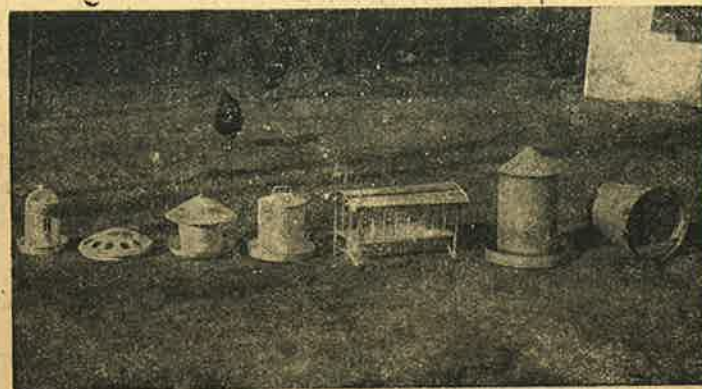
Fontos ismernünk a baromfi **vízszükségletét** is. **Elegendő víz nélkül nincs eredményes takarmányozás.** A baromfi testének 50%-a, a tojásnak meg 75%-a víz. **Egy tojótyúk napi vízszükséglete 1,5–2 deciliter.** A vízzel szűkösen ellátott baromfi nem tudja kellőképpen értékesíteni takarmányát; a növendékállatok nem fejlődnek megfelelően és a tyúkok tojásai kisebbek lesznek a vízhiány következtében. Különösen az Alföldnek vízszegény vidékein szenved sokat a baromfi a vízhiány miatt.

Mínél melegebb van, annál gyakrabban adjunk inni a baromfiak, mindig tiszta edényben és mindenkor tiszta, friss vizet. Melegben

helyezzük el az itatóedényeket árnyékban, télen pedig állott vízzel itassunk.

Az elmondottakból láthatjuk, milyen sokféle takarmány áll rendelkezésünkre a baromfi takarmányozására. A következőkben részletesen elmondom, hogy a különféle baromfiféleségekkel, tehát tyúkfélékkel, a pulykákkal, a kacsákkal és a ludakkal, melyik takarmányokat etessük inkább és milyen összeállításokban, hogy jól fejlődjenek és jó eredményeket adjanak.

Legelsőbben is lássuk a tyúkok helyes takarmányozását. Mit is akarunk egy jó tojó tyúkkal elérni? Azt, hogy állandóan jó erő-

15. kép. Itatóedények.

ben legyen és lehető legbőségesebben tojjon. **Sem a sovány, sem a kövér tyúk nem tojik kellőképpen.** A sovány tyúk ugyanis kevés takarmánnyal éppen csak fenntarthatja magát, tojáselőállításra a takarmányából már nem jut. A bőségesen etetett s főleg egyoldalú kukorica tetés következtében a izott tyúkoknak a tojásképzője, petefészke is elzsírosodik, minek következtében a tojástermelés szűnnetel.

Annak főokát, hogy országos átlagban oly keveset tojnak tyúkjaink, az **egyoldalú kukoricaetetésben** keressük.

Legyen tyúkjaink főelesege a búzaocsú, az árpa, a zab és a búzakorpa. **Kukoricát** ihetőleg csak télen, nagy hidegben adjunk. A kotlókat kukoricával etessük, mert tüzesebbek lesznek a kukoricától. A kukorica ugyanis hízlaló és egyúttal melegejlesztő takarmány.

Gyakorlati megfigyelésekből tudjuk, hogy **egy 2–2,5 kilógramm súlyú tyúk naponta 10–12 dekagramm takarmányt** fogyaszt el. Ahol tyúkjaink szabad, nagy területen kalandozhatnak s a napi takarmányuk nagy részét természetes úton is megtalálják, ott

elegendő, ha a baromfiak által naponta megkeresett takarmányokat csak kiegészítjük. A reggel adott, fejenként 2 dekagramm és este adott 3 dekagramm szemestakarmány az ilyen helyen rendszerint elegendő lesz.

Ahol azonban zárt, felélt udvarokban tartjuk tyúkjainkat, ott a reggeli és az esti szemeseséget déltájban pótoljuk ki mintegy 4—5—6 dekagramm nedves keverékkel, amelynek főanyaga búzakorpa legyen. Adjunk ehhez konyhahulladékokat, esetleg darákat. Fűnélküli udvarokon pedig apróra vagdalt zöveget és mindenkor 2—3% (azaz 100 kilogrammhoz 2—3 kg) olcsó takarmánymeszet.

Különösen fontos télen tyúkjainknak kissé langyos, nedves, búzakorpás keveréket adni, melybe ugyancsak adjunk konyhahulladékot, főtt burgonyát, szárított és apróra dörzsölt akác- vagy csalánlevelet, esetleg lucerna-, lóhere- vagy bükkönyszénalevelet. Télen az esti etetésre adjunk kukoricát, mert az jó meleget fejleszt. Reggel meg adjunk egyéb szemeseséget. Aki kedvezhet tyúkjainak télen át a keverékhez adott szárított cserebogárdarával, selyemhernyóbábbal, fölözött tejjel, esetleg 10—15% hús- vagy halliszttel, annak minden bizonnyal jobban tojnak majd a tyúkjai télen is.

Azonban a drága hús- vagy halliszlet — mint előbb már mondtuk — csak olyan kiváló állománnyal etessük, amelyet tojástermelésre már gondosan kiválogattunk.

Gondoskodjunk arról, hogy tyúkjaink egész éven át zöldtakarmányokhoz jussanak. Ahol füvesíteni nem lehet, termeljünk mesterségesen lucernát, lóherét vagy marhakaóposztát, mely utóbbi csaknem minden talajon jól terem, bő termést ad és télen közel 20 fokos fagyot is elvisel.

Ak'k teljesen szakszerűen akarják etetni jól tojó tyúkállományukat, azok járjanak el a következőképpen. A fejenként és naponta etetendő 10—12 dkg takarmányból adjanak reggel 2 dkg és este 2 dkg szemeseséget (árpat, búzát vagy zabot, télen este tengerit) s délben adjanak keveréktakarmányt, amelyben legyen:

	Október 1-étől május 1-éig	Május 1-étől október 1-éig
Búzakorpa	30%	30%
Árpadara	15%	20%
Zab dara	15%	20%
Kukoricadara	10%	10%
Hús- vagy halliszt, esetleg arányosan selyemhernyóbáb	25%	15%
Takarmánymész	3—5%	5%

Természetesen a darákból olyat adjunk, amelyenhez leginkább hozzájutunk. A hús- és a halliszt helyett adhatunk súlyban kétszer-

annyi selyemhernyóbábot is, sőt a mennyiség egyharmadát pótolhatjuk például szójadarával vagy édes csillagfűrttel is.

A keveréktakarmányt adjuk oda naponta egy vagy két részletben mégpedig déltájban. Adhatjuk reggel is, de este soha.

A zárt udvarokon fordítsunk nagy súlyt arra, hogy tyúkjaink egész éven át kapjanak zöldtakarmányokat is.

A tojótyúkok takarmányozásánál nagy szerepe van a vtznek. Adjunk abból naponta és tyúkonként legalább 1.5—2 decilitert. Szórjunk eléjük kis vályucskában kavicsot és faszendart is, hogy a bőségesen elfogyasztott takarmányokat jól megőrölhessék.

A csirkéket ugyanazokkal a takarmányokkal etessük, mint a tyúkokat, azzal a különbséggel, hogy csirkéinket naponta többször kell etetnünk, mégpedig apróra darált magvakkal. Ahogy növekednek csirkéink, úgy csökken a napi etetések száma és etessük őket nagyobb és nagyobb szemű darákkal.

A kikelt kis csirkéknek 10—12 órával a teljes felszáradás után adjunk először kevés apróra tört faszendart gyomortisztításra és finom, kavicsos homokot a begy és a zúzógyomor részére őrölt anyagnak. Utána hamarosan adjunk inni és pedig vizet vagy fölözött tejet. Néhány óra múltán adjunk apróra tört darát vagy néjtalan kölest. Igen jól nevelhetjük fel csirkéinket búza-, tengeri-, árpa- és zabdarán.

Az első héten naponta öt-hatszor etessünk. Azután hetenként csökkentsük a napi etetések számát úgy, hogy az ötödik-hatodik héten már elegendő lesz naponta három-négyszer etetnünk. Hogy szépen fejlett csirkéink legyenek, engedjük azokat mihamarabb és állandóan a szabadba, hogy ott minél több rovar, magvakat és fűféléket gyűjthessenek. Aki ezt nem teheti, az adjon csirkéinek apróra vagdalt zöveget, melyet a harmadik-negyedik héttől kezdve nedvesen már a búzakorpához is keverhetünk. A keverékhez állandóan adjunk 2—3% takarmánymeszet, hogy csirkéink jól csontosodjanak. Ugyancsak jól felhasználhatjuk a keverékhez a konyhahulladékot, a fölözött tejet és egyéb állati melléktermékeket is.

Készítsünk házilag 3—5 cm magas és alul élben végződő, ✓ keresztmetszetű vályucskákat és állandóan azokból etessünk. Ezenkívül bőségesen itassunk.

A drága hús- vagy halliszlet csak azoknak a jércéinknek adjuk, amelyeket válogatott szülők után, tojástermelésre akarunk felnevelni. Ezeknek adjunk a keveréktakarmányukban 10—15% halliszttel, mely nem zsíros és magas foszforsavtartalmánál fogva kitűnő csontképzőtakarmány. Jó hatású a jércéinkkel bőségesen és állandóan itatott fölözött tej is.

Tojástermelésre szánt jércéinknek adjunk reggel és este szemesdarákat, délben pedig egy-két részletben keveréket, halliszttel,

apróra vagdalt zölddel és 2—3% mésszel. Hathónapos jércéinket fogjuk a tyúkjaink takarmányára, mert ezek a tojástermelést ekkor már megkezdik.

A 8—10 hetes korra pecsenyének szánt csirkéinknek adjunk állandóan lehetőleg fölözött tejjel nedvesített darákat s tartsuk azokat szűkebb helyen, hogy keveset mozogjanak. Adjunk a nedves keverékeségükhöz zöldet és meszet is.

Általában egy-egy etetésre annyi takarmányt adjunk a vályucs-kákban csirkéinknek, amennyit azok 10—15 perc alatt elfogyasztanak. A vályucsát aztán tegyük félre az esetleg megmaradt takarmánnyal együtt. Így jobb étvágygal esznek majd csirkéink a következő etetéskor.

Gyakorlati megállapítások szerint egy csirke 10—12 hetes korig naponta átlagban 3—4 dkg takarmányt, összesen tehát 3—3·5 kg takarmányt fogyaszt el. Hathónapos (24 hetes) korig pedig elfogyaszt naponta átlagban 5—6 dekagramm takarmányt, tehát összesen 10—12 kg-ot. A hathónapos jércék takarmányfogyasztása már egyezik a tyúkokéval, vagyis az napi 10—12 d kagramm.

A gyöngytyúkokat és a gyöngycsirkéket etessük ugyanazokkal a takarmányokkal és ugyanúgy, mint a közönséges házityúkokat és csirkéiket.

A gyöngytyúkokat azonban csakis *körülállan, nagy kifutókon* tarthatjuk, ahol azok kedvükre kalandozhatnak és gyűjthetnek. *S ha a talált természetes táplálékaikat odahaza reggel és este ki* egészítjük *szemeseléséggel, úgy a gyöngytyúkok igényeit máris* kielégítettük. Természetesen gyöngytyúkjaink is igen meghálálják — különösen télen — a búzakorpás, konyhahulladékos és nedves keveréket, melyhez adjunk télen szárított zöldet vagy répát, esetleg burgonyát.

Engedjük a gyöngyösöket már virradatkor a szabadba, hogy kedvelt korá hajnali keresgélésüket szabadon folytathassák.

Tévedés azt hinnünk, hogy a kis gyöngyösöknek a takarmányokkal szemben különösebb igényük van. Nem igényesebbek azok a közönséges csirkéknél. Főeleségük ugyancsak a darafélékből áll, melyet az első héten adjunk kissé áztatottan. A második héttől kezdődően adjunk felváltva száraz darákat és nedves keveréket, mely utóbbihoz adjunk apróra vagdalt zöldet és meszet.

A gyöngycsirkék etetésénél jól jegyezzük meg azt, hogy *esti etetésüket lehetőleg korábban végezzük s utána engedjük még őket szabadon jarkálni, kapargálni.* A meleg helyen, tele hegygel összebujt gyöngycsirkék között elhullás szokott lenni, mert a takarmány gyors erjedésével szemben igen érzékenyek. *A kis gyöngyösöket is*

engedjük körán a szabadba, de hűvös, esős reggeleken ne siessünk ezzel, hogy meg ne járjanak.

A pulykákról már jól tudjuk, hogy azok ugyancsak *a szabad, nagy és rovarban gazdag területeken* vannak otthon. Az itt gyűjtött rovarokkal, magvakkal és különféle fűfélékkel termelődik a világ-híres magyar pulykahús, melyet az igényes angol piac oly szívesen vásárol. Nagy-Alföldünk tanyavilága a pulykatenyésztés igazi hazája.

A pulykák által talált takarmányokat pótoljuk aztán odahaza is kellőképpen, hogy *pulykáink november végén, 6—7 hónapos korban készen legyenek az értékesítésre.*

Az a hiedelem, hogy kis pulykáink kényesek és igényesek, nem állja meg a helyét. Semmivel sem kényesebbek azok egyéb csirkéinknél. Nyolc-tízhetes korban, amikor a fejük és a nyakuk vörösödni kezd, érzékenyebbek ugyan a megfázással szemben, mert ilyenkor lázasak, de takarmányukon ekkor se változtassunk.

A kis pulykáknak is éltető eleme téven a szabad legelő, engedjük azokat *mielőbb a szabadba s csak harmatos, nedves időben halasszuk későbbre kibocsátásukat.*

A kotló alól kikerült kis pulykáknak, teljes felszáradás után adjunk először is apróra tört faszéndarát és kavicsot. Majd utána adjunk kissé megfőzött vagy csak megáztatott finom darákat (búza-, kukorica-, árpa- vagy zabdarát), esetleg héjatlan kölest. (Ugyancsak adjunk nekik vizet vagy fölözött tejet. Az első 10—14 napban ne álljon előttük egész nap a víz, hanem csak etetéskor itassuk meg őket. Már a második-harmadik napon kapjanak a kis pulykák az előbb említett főzött, vagy csak áztatott darákhoz keverten finomra vagdalt zöldet (például hagymaszárat, csalánt, töklevelet, káposztaféléket, lucernát, lóherét, finomabb fűféléket, fiatal ákáclevelet) és 2—3% takarmánymeszet.

Ebből a keverékből adjunk 8—10 hetes korig naponta körülbelül 4 óránként aszerint, ahogy jelentkeznek érte. Fontos, hogy *sohase lakjanak túlzottan jól és mindenkor jó étvágyúak legyenek.* A kis pulykákat is etessük állandóan alul élben végződő (V keresztmetszetű) vályucs-kából és azt mennél többször sűröljük tisztára. Sok bélférges fertőzést kerülhetünk el ezáltal, különösen ott, hol nagyobb tömegben nevelnek pulykát.

Amíg a pulykák egészen kicsinyek, addig a kotló pulykának adjunk külön is enni, hogy el ne egye kicsinyei elől a finomra vagdalt takarmányt.

8—10 hetes kor után növendékpulykáink az öregekkel együtt kapjanak reggel zölddel kevert eleséget, melybe sok búzakorpát is adhatunk. Délben és este adjunk egész szemet. Amikor pulykáink bőségesen találnak eleséget a szabadban, akkor a reggeli és a déli

etetés teljesen elhagyhatjuk és csak este adjunk eleséget aszerint, hogy milyen béggyel jönnek haza. Fontos, hogy a pulykák *állandóan legelőn lehessenek*.

Az eladásra szánt pulykákat november elején zárjuk szűkebb helyre, hogy keveset mozoghassanak s ott naponta 2—3-szor etessük azokat áztatott **kukoricával** és árpadarával. Etetés előtt — legalább egy fél órára — engedjük a szabadba futkározni őket, hogy jobb étvágygal egyenek. Arra törekedjünk, hogy december elején piacra vihessük pulykafőlségünket, mert ekkor már megkezdik összevásárlásukat.

A továbbtenyésztésre meghagyott tenyészpulykáinknak télen reggel adjunk kissé langyos keveréket, melyben legyen búzakorpa, különféle darák és szárított, de etetés előtt megnedvesített lucerna-, lóhere-, búkköny-, akác- vagy csalánlevél és 2—3% takarmány-, mész. Este etessünk szemeseleséget. Ügyeljünk arra, hogy különösen az egyévesnél idősebb pulykakakasaink a tél folyamán el ne hízzanak, mert akkor sok lesz utánuk a termékeketlen tojás.

A növényevő *ludak takarmányozása* a legegyszerűbb. A kikelés után megkoplaltatott, majd homokos kavicsal és faszénnel megétetett kis libáinkkal kissé megnedvesített és 2—3% mésszel, valamint apróra vagdalt zölddel megkevert darákat etessünk és azonnal bocsássuk azokat a legelőre.

Ha a legelő megfelelő, akkor 4—6 hetes korban elegendő már csak reggel és este etetni a libákat. Reggel adjunk nedvesített darákat, utána egész nap legeljenek és este kapjanak szemesen árpát, zabot vagy búzaocsút.

Gondoskodjunk arról, hogy libáink bőségesen kapjanak vizet, homokos kavicsot és faszéndarát.

Tenyészlúdjaiknak adjunk reggel és este szemet. Télen, reggel adjunk langyos keveréket, melybe a búzakorpához és a darához keverjük szénaszecskát, esetleg réparszeléket. Télen az esti etetésre kapjanak egész szemet, esetleg **kukoricát**. Nagyon ügyelnünk kell azonban arra, hogy el ne hízzanak.

A *kacsa* ugyanazt a szerepet tölti be a baromfiudvarban, mint a sertés a többi emlős háziállataink között. A kacsa is mindent jóízűen megeszik és hasznosít. A sekélyebb — rovarokban, békákban és halakban gazdagabb — *állóvizünk legkiltünőbb hasznosítója* a kacsa. Emellett kacsáinkkal értékesíthetjük legjobban a piszkosabb konyhahulladékokat, a vágóhidról származó állati eredetű nyers részeket, vért és más egyebet. Keverjük össze ezeket frissen, apróra vagdalt zölddel, búzakorpával és darákkal, tegyünk hozzá 2—3% meszet és készen van a legelsőrendűbb kacsaeleség. Arra azonban nagyon ügyelnünk kell, hogy romlott takarmányokat a kacsákkal se etessünk.

Nagyon fontos, hogy *etetéskor állandóan és bőségesen legyen kacsáink előtt ivóvíz is*, hogy mohó táplálékfelvételük könnyebben menjen.

Az újszülött kis kacsáknak — ugyancsak kellő koplattatásuk után — adjunk homokos kavicsot és faszéndarát, majd vizet. Ezután már etethetjük őket kissé megnedvesített darákkal, melyekhez apróra vagdalt zöldet és 2—3% takarmánymeszet adjunk. Etessük kis kacsáinkat 2—3 óránként aszerint, amint enni kérnek. Minél több zöldet keverünk takarmányukhoz, annál gyorsabban emésztenek. 3—4 hetes kortól kezdve a darák helyett már adhatunk búzakorpát is a keverékhez.

A már kifejtett növendékkacsáknak, valamint tenyész kacsáinknak is adjunk reggel zölddel hígított nedves keveréket, este meg adjunk szemet. Télen reggel a tenyész kacsáink keveréktakarmányába okvetlenül tegyünk áztatott szénaleveleket, szárított akác- vagy csalánlevelet, ezek híján répa- vagy burgonyarszeléket, amivel különösen a hizásra hajlamos, nagyobb testű kacsáink elnehezedését akadályozzuk meg és így tavaszi termékenységüket megóvjuk. Esti etetésre adhatunk egész szemet, sőt nagy hidegben **kuko icát** is.

Akik *tojástermelő kacsákat* tartanak, azok a rendes keveréktakarmányhoz adjanak 10—15, esetleg télen 20—25% hús- vagy hallisztet is. Ezeknek a tojókacsáknak a felnevelésénél ugyan csak adjunk a keverékbe legalább 10—15% hallisztet.

Láthatjuk kedves Hallgatóink, hogy a baromfiak takarmányozása, okszerű etetése egyszerű. Felhívjuk a figyelmüket arra, hogy hagyjanak fel az egyoldalú **kukorica** etetéssel s vezessék be a búzakorpával, a darákkal és a vagdalt zölddel kevert takarmányozást, mert ez olcsóbb, egészségesebb és eredményesebb lesz.

A pulykákat, csirkéket, selejt-tyúkakat és a gyöngyösöket eladás előtt *javítsuk meg* egy kissé. Ne hízlaljuk, hanem csak tartsuk egy kissé jobban azokat, hogy minőségük megjavuljon. A jobb minőségű áruért jobb árat kapunk majd.

A *baromfiak javítását* elérhetjük enyhén nedves hízlaló takarmányokkal, melyeknek legalább 60%-a legyen **kukoricadara**, 10—20%-a árpadara s adhatunk ehhez 10—15% kölesdarát és ugyanannyi olcsó rizsdarát is, főzöten. Áztassuk ezt fölözött vagy hígított teljes tejben és úgy etessük azt.

A kacsákat és a ludakat zsíros áruvá pedig *sós vízben puhára áztatott kukoricával lőmhetjük*. A sós vízzel könnyebben emészt a hízó állat és arra sok vizet iszik, miáltal a mája nagyobbodik meg.

A *kacsa* tömege 2—3 hétig tart, mely idő alatt 10—15 kg tengerit fogyaszt el. Amikor az állat már nehezen áll, erősen liheg

és faroktollait széjjelterpeszti, vágjuk le vagy adjuk el, mert ekkorra már teljesen meghízott.

A ludat legfeljebb 4 hétig tömjük, mert a tovább tömött lúd mája sütéskor szétesik. Egy közepes lúdba ez idő alatt 25—30 kg tengerit tömhetünk, tehát naponta körülbelül egy kilogrammot.

A kacsák és a ludak a tömés ideje alatt egyaránt eredeti súlyuknak mintegy 40—60%-ával gyarapodnak.

Naponta kétszer tömjünk. Minden tömés előtt tapogassuk meg az állat begyét, hogy megemésztette-e már az előző alkalommal belétömött eleséget. Ha kell, hagyjunk el egy-egy tömést. A *tiszta víz állandóan ott álljon hízó állataink előtt*, hogy felfokozott szomjukat oltassák. Nagyon ajánlatos az ivóvizükbe faszéndarát és kavicsos homokot tenni, hogy emésztésüket megkönnyítsék és esetleges gyomorrontásukat megakadályozhassuk. Egyben almozzunk bőségesen hízó állataink alá, hogy kényelmesen és nyugodtabban pihenhessenek és így jobban hízzanak.

Végül megemlítem kedves Hallgatóimnak, hogy nagyobb mennyiségű kacsá és lúd tömésére ma már igen jó *kézi tömőtölcsérek* és olcsó *tömőgépek* állanak rendelkezésünkre, amelyekkel gyorsan és tökéletesen tömhetünk naponta több száz állatot is.

IV. A baromfitartás tenyésztési tudnivalói.

Eddig tartott három előadásunkban már ismertettük kedves Hallgatóinkkal azt, hogy a baromfiakat egészséges, világos és jó *óiban* kell tartanunk; melynek falai belülről símára vakoltak legyenek, hogy az ólat könnyen kimeszelhessük és fertőtleníthessük. Elmondottuk azt, is hogy a baromfiólat úgy kell méreteznünk és felszerelnünk, hogy abban a baromfiak kényelmesen elférhessenek és pihenhessenek. Együttal rámutattunk az *udvarok* füvesítésének, gyümölcsöt termő bokrokkal és fákkal való beültetésének előnyeire, hangsúlyozva azt, hogy az ilyen udvaron tarthatjuk legolesőbban, legeredményesebben és legegészségesebben a baromfiakat.

Egyik előadásunk a tartásra érdemes *baromfifajták* ismertetésével foglalkozott. Rámutattunk arra, hogy a *tyúkfélék* között céljainknak leginkább megfelelnek a *nemesített magyarok*, melyeket azonban ki kell válogatnunk egyöntetűbb tollszínrre és alakra, minél több, nagyobb és lehetőleg színes héjú tojásra. Nyomatékosan megjegyeztük, hogy különösen a tojástermelés értékesebbé tételére keresszünk továbbra is a magyar tyúkokat az arra alkalmas rhodeisland és plimut-fajtákkal, de a keresztezésből kapott utódokból tartsuk meg többszaporításra a magyarabb jellegűeket. Az idegen

vérnek a tenyésztésbe való bevitelét azonban igen szükségesnek tartjuk.

A fajtákkal kapcsolatosan megjegyeztük, hogy a *pulykák* közül tartsuk elsősorban a bronzokat. A *gyöngyösökből* a kékeszínűek a keresettebbek. A *ludakból* a középnagytestű, 7—8 kg-os, fehér-tollú, nemesített magyar ludak a legjobbak, a *kacsákból* pedig a mennél nagyobb testű, jól tömlhető és ugyancsak fehér-tollú kacsák.

A fajták ismertetésével kapcsolatosan felhívtuk kedves Hallgatóink figyelmét arra, hogy az illetékes járási gazdasági felügyelők útján *bárki igényelhet az állami kiosztásból olcsón, vérfelfrissítő és nemesítő himállatokat*.

Legutóbbi előadásunkban pedig részletes ismertetést adtunk a *baromfiak okszerű takarmányozásáról*. Rámutattunk arra, hogy nálunk a baromfiak takarmányozásánál elterjedt *egyoldalú kukorica*-etetés nem felel meg. A *kukorica* hizlaló takarmány, tehát nem felel meg mindennemű és rendeltetésű baromfi *egyedül* takarmányának. Etessünk a baromfiakkal árpát, zabot és főleg minél több olcsó és igen megfelelő búzakupát is. Megemlítettük a zöldtakarmányok nagy fontosságát. Ha baromfiudvaraink füvetlenek, vagdalt állapotban adjunk zöldtakarmányt a baromfiaknak. Csak ezáltal érhetünk el jó eredményeket, valamint csak így lesz baromfiállományunk szép és egészséges. Bizonyára emlékezünk még a takarmánymész fontosságáról mondottakra, arra tudnillik, hogy a mész etetése megkönnyíti növendékállataink csontfejlődését és tojó tyúkjaink tojáshéjképzését.

Hangoztattuk azt is, hogy a baromfiudvarokon és a baromfiólakban elszórt kavicssal a baromfiak emésztését segíthetjük elő és a kenyérsütőből, valamint a takaréktűzhelyből kikerülő fahamús faszéndarabkákkal a baromfiak önműködően tartják rendben emésztőcsatornájukat.

Végül a takarmányozásnak csaknem minden fejezeténél megjegyeztük, hogy bőséges, kellő tisztaságú és üdeségű víz itatása nélkül a baromfiak nem értékesíthetik a takarmányt kellőképpen.

Az eddig tartott előadások után azt gondolhatnák, kedves Hallgatóink, hogy a baromfitenyésztés *alapvető* tudnivalóit, a *baromfitenyésztés alapvető feltételeinek*, az alkalmas *fajtáknak*, a *takarmányozás* tudnivalóinak letárgyalásával tulajdonképpen már el is sajátítottuk. Pedig — amint látni fogjuk — a mai előadásunk tárgyát tevő *tenyésztési tudnivalók* is nagymértékben befolyásolják munkánk eredményeit. És mennyi mulasztást és hibát követnek el a gyakorlatban baromfitartóink a most elmondandók tekintetében!

A tenyésztési tudnivalók két legfontosabbika *kétségkívül: a keltetés és a nevelés*. Ezeket legközelebb külön előadásunkban

largyaljuk. Most előjáróban csak rámutatunk mindarra, amivel éppen a keltetésnek és a nevelésnek jó eredményhez vezető alapjait rakhatjuk le.

Előjáróban jegyezzük meg, hogy *tenyésztésre csakis korai keltetésű, az egykorúak közül legszebben fejlett, teljesen kifejlődött, szélesmellű, zömökebb testű, élénk, egészséges és kitűzött tenyész-célunknak legjobban megfelelő állatokat használjunk.*

Görbe mellestű, vagy más tekintetben hibás állatokat *ne szaporítsunk.*

Az *előregedett állatokat selejtezzük ki*, mert azok keveset termelnek és gyakran fertőző betegséget terjesztenek. Ezeknek nagy része veszedelmes bacillusgazda, vagyis olyan állat, amely — bár maga nem beteg — különféle betegségek csiréit magában hordva, környezetét észrevétlenül állandóan fertőzi.

Tojó állataink mellett a keltetési időben tartunk *elegendő számú hím-állatot* (kakast, gúnárt, gácsért), hogy a tojások a kívánt százalékban termékenyek legyenek. Ha több hím-állatra van szükségünk, úgy legyen azok között fiatalabb és öregebb vegyesen, mert így a szaporításunk jobban sikerül. Az idősebb kakasokat azonban, a tavaszi keltetés után, azonnal adjuk el vagy vágjuk le.

Három-négyévenként gondoskodjunk baromfiállományunk *vérfelújításáról*, hogy a beltenyésztés (rokontenyésztés) következtében el ne korcsosuljon az. A beltenyésztett állatok nem fejlődnek kellőképpen, gyakori közöltük a hibás állat; már embriókorban, tehát a tojásban sok elpusztul közülök. Az ilyen állatok termelése fokozatosan visszafejlődik s az ilyen állatok a legfogékonyabbak a bebetegségekkel szemben is.

Keltetésre lehetőleg csak az 1—2 éves állatok legszebb, legértékesebb és kellő nagyságú tojásait használjuk fel.

Beszéjünk az elmondottak után az egyes *baromfi-fajok tenyésztési eljárásairól* részletesebben, mégpedig külön-külön, mert közöttük bizonyos eltérések mutatkoznak.

A *tyúkfeléknél* 10—15 tyúkonként tartunk egy kakast. Minél nagyobb testűek a tyúkaink, annál kevesebb tyúkot számítsunk egy kakasra. Ha nagyobb tömegben tartunk tyúkokat, úgy aránylag több kakast kell tartanunk. Ahol csak 15—20 darab, nem nagytestű tyúk van egy udvaron, ott szükségből elegendő erre az állományra egy jó kakas is.

Ezzel kapcsolatosan tudnunk kell, hogy *valamennyi baromfi-fajnál* (tehát a tyúkoknál, a kacsáknál, a ludaknál és a pulykáknál egyaránt) *egyszeri párosodással is 10—14 napra megtermékenyül a tojó-állat.* Az a fontos tehát, hogy ez alatt az idő alatt a kakas legelőbb egyszer párosodjék minden tojóval.

Tyúkjainkat legfeljebb 2—3 éven át tartjuk meg. A tyúkok tojástermelése a negyedik évben ugyanis már annyira visszaesik, hogy a termelt tojás értéke a takarmányarat sem éri el. Kivételes esetekben tarthatjuk csak meg az ennél idősebb tyúkokat és pedig, **akkor**, ha azok — mondjuk — nagyon értékes tojásokat tojnak s utánuk nagyon szép és jó csirkéket nevelhetünk, vagy ha igen jól kotlanak, vagy pedig ha nagyon jól vezetik a csirkéiket.

A *kakasokat két éves kornál tovább ne tartjuk meg*, mert az idősebb kakasok el szoktak nehezédni, kevésszer párosodnak és rendszerint csak bizonyos tyúkokkal, tehát rossz keltetési eredményeket kapunk.

Az idősebb állatok között különösen sok a *güncökös*. Ha pedig ezeket éveken át állományunkban hagyjuk, a fiatal állatok is befertőződnek.

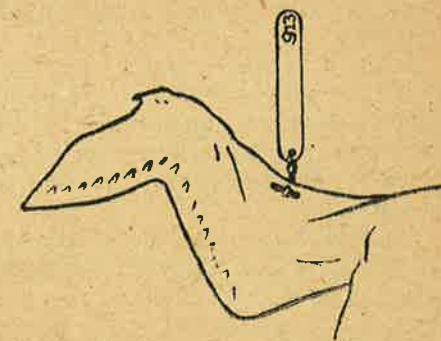
Osszuk be úgy a keltetést és a nevelést, hogy *tyúkállományunk felét vagy egyharmadát évente pótolhassuk jércékkel.* Így nem lesznek öreg állataink, a tojástermelés jobban elosztódik az egész éven át és jobb lesz selejttyúkjaink minősége is.

A koratavasszal keltetett, jól felnevelt jércék 6—8 hónapos korban, tehát a nyár végén vagy az ősz elején már *tojni kezdenek és melegebb ólakban, valamint kellő etetés mellett egész télen át tojnak.* Megfelelő tartás és takarmányozás következtében a kezdeti 50 gramm körüli súlyú jércetojások tavaszig a kívánatos nagyságúra növekednek. A jércéktől nyert tojásokat azonban lehetőleg *ne keltessük ki.* A jércetojásokat használjuk fel étkezésre vagy adjuk el. Csak az 1—2 éves tyúkok tojásait keltessük ki. Így számíthatunk csak igazán szép és haszonnal tartható állatokra.

Jelöljük meg jércéinket színes vagy számozott lábgyűrűkkel, esetleg színes és számozott szárnyjelzőkkel. Tojassuk azokat

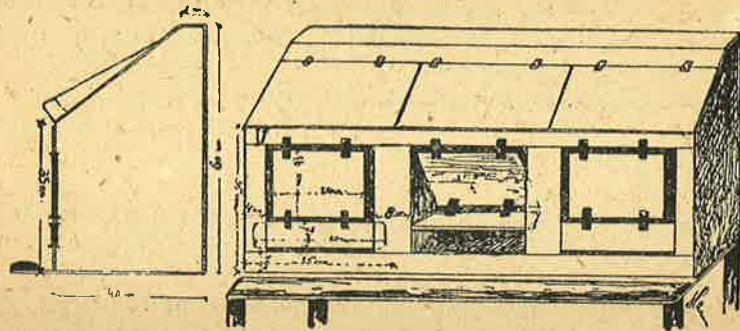

16. kép. Lábgyűrű felhúzása.

17. kép. Szárnyjelző tábla felerősítése.

csapófészkekben s legalább megközelítően jegyezzük fel évi tojástermelésüket és tojáruk minőségét, hogy a következő évben a legértékesebb egyedek után keltethessünk. A jobb tojóegyedek több napon át tojnak megszakítás nélkül.

18. kép. A tojástermelés ellenőrzésére szolgáló csapófészkek keresztmetszete és előnézete. (A félig nyit ajtó a tyúk után csendesesen becsukódik s a tyúk csak akkor tud kijönni, ha kiengedjük. Ilyen módon minden tojáról megállapíthatjuk, hogy melyik tyúktól származik.

A jércék tenyésztésre való kiválogatásánál ügyeljünk a tollszíntre, valamint a minél tökéletesebb alakra is. Legjobbak a szélesmellű, rövidlábú, széles lábállású, hosszú és egyenes hátú, mély és nagy tojóhasú, piros és mennél nagyobb tarajú jércék. Közülük válogassuk ki a legtetszetősebbeket és a legértékesebb tojókat és utánuk keltessünk. Pár év alatt bárki szert tehet így tetszetős és értékes tyúkállományra. Törekedjünk arra, hogy tyúkállományunk megközelítően egyszínű legyen.

Ne feledjük, hogy a rosszul megválasztott kakással az utána származó állományt teljesen elronthatjuk. A kiválasztott tenyészkakasaink tehát kitűzött céljainknak minden tekintetben megfeleljenek.

Nagyobb tyúkállomány mellett járjunk el a következőképpen. A legértékesebbnek talált tyúkjainkat a tavaszi keltetési idő alatt zárjuk el külön ól- és udvarrészbe, osszuk be hozzájuk legértékesebb kakasainkat és elsősorban ezek után keltessünk. Így a nagyon szükséges vérfelújításról is ezzel a néhány kakással gondoskodhatunk.

Nagyobb baromfi gazdaságok úgy járjanak el, hogy a legjobbnak talált tyúkjaikat a legjobb udvarú, legkisebb ólakban helyezték el, mégpedig egy-egy ólba a körülbelül egyenlő termelési eredményt elért tyúkjaikat.

A kakas kiválasztásával kapcsolatosan tudnunk kell azt is, hogy 10—12 hetes korban (tehát akkor, amikor már kezdjük

levágni vagy eladni a fölös számú kakasokat) miről ismerhetjük fel a kakasokat és jércéket. A kisebb testű, gyorsan tollasodó és gyorsan fejlődő fajtáknál biztosan megtaláljuk a nagyobb tarajú kakasokat. A lassabban fejlődő fajtáknál ugyancsak lámpontul szolgálhat a kakasok kiválasztásánál a valamivel nagyobb taraj, az erősebb láb, a nagyobb és gömbölyűbb fejalkat, de biztosan felismerhető ekkor már a háti részen megjelenő hosszúkás, elvoké nyodó és fénylő kakastoll.

A tojástermeléssel kapcsolatosan főbb tudnivalók a következők. A jércék petefészken mintegy 1000 darab petesejtet találunk, melyeket a kifejlett állatoknál kölesnagyaságú, kerek, fehérsárgás kis gömböknek látunk. Egyes jércéknél 1500-at is találunk. Ennek a nagymennyiségű petének csak „egy részéből” lesz tojás. Ezekből a kis petékből fejlődik a tojás sárgája. Az első és a második évben termeli a legtöbb tojást a tyúk, a harmadik és a negyedik évben már csökken a tojástermelés sűrűsége. Ezért ajánljuk a tyúkokat legfeljebb 2—3 évig megtartani.

Legértékesebbek természetesen azok a tyúkok, melyeknél a peteleválás s így a tojástermelés az első években igen bőséges. Már születésüknel fogva vannak jobban és rosszabbul tojó egyedek, melyeket az előbb ismertetett módon válogassunk ki. Minthogy pedig a jó tulajdonságokat az utódok sok esetben öröklik, igyekezzünk mindig csak a jobbakat szaporítani. Hasztalan azonban a születéssel hozott jó tojóképeség, ha a megfelelő ólazzal, keltetéssel, neveléssel, gondozással és szakszerű etetéssel nem segítjük tyúkjainkat abban, hogy kiváló képességeiket tényleg ki is fejthessék.

A tyúkok tojástermelőképességének elbírálásánál vegyük figyelembe azt is, hogy milyen módon tartjuk őket. A költségesebb takarmányozást csakis a tojástermelésre már kiválogatott, kiváló állatoknál vezessük be. Ne feledjük, hogy a takarmányozásnak arányban kell állania a termeléssel. Sokszor jobban jövünk ki a kevesebb tojással s olcsó takarmányozással, mint a nagy, de igen költséges tojástermeléssel.

Viszonyaink mellett, a legegyszerűbb népies tartást alapul véve elégedjünk meg évente a tyúkonkénti 100—120 darab tojással. A jobb gazdasági tenyésztelektől kívánjuk meg a tyúkonkénti 120—150 tojásos évi eredményt. A legnagyobb költséggel dolgozó baromfi telepeknél azonban a 150 tojásos alut maradt tyúkok nem hoznak hasznot.

A hús- és a tojástermelés között szoros összefüggés van. A nagyon sok tojást termelő állat kevesebb és rosszabb minőségű húst tud csak termelni és megfordítva, a sok húst termelő tyúkok aránylag csak kevesebb tojást termelnek.

Így például az évtizedek óta magas tojáshozamra kiválogatott leghornok húsmínősége elromlott. De ha a leghornokat népies viszo-

nyok között tartom: nagy, szabad területen és erős takarmányozással nem készítem őket fokozottabb tojástermelésre, kevesebbet tojnak, de ugyanakkor húsmínőségük nagymértékben megjavul. Ennek fordítottját érzük el, ha a kitűnő húsu magyar tyúkokat bevisszük zártudvarú baromtetelepekre és ott nagyobb tojástermelésre készítjük azokat. Többet tojnak majd, de húsu minősége romlik. A bővebb tojástermelés alatt a tyúkok állandóan veszítenek súlyukból.

Az „egy rókáról két bőrt” elmélet itt sem valószínűleg meg. Országos szempontokból fontos *továbbra is kitűnő minőségű baromfi-húst* termelni, azonban kiválogatással és okszerűbb tartással *az eddiginél valamivel több és jobb tojást kell elérnünk. A tojás is legyen a húshoz hasonlóan értékes, elsőrendű*, a külföldi piacokon is kedvelt és keresett áru.

A tyúkok tojástermelését bizonyos mértékig a vedlés és a kollás akadályozza. Vedléskor a kopott tollruhájukat cserélik ki a szárnyasok és ezzel együtt felújítják a petefészket (kakasok a here) anyagát is. Mindehhez sok táplálékot vonnak el a tojásképzés elől. A rosszabb tojók nagyobb mértékben és rendszerint már júliusban és augusztusban is vedlenek s ilyenkor a tojástermelésük teljesen szünetel. A jó tojók későn — szeptemberben, októberben — és alig láthatóan vedlenek és tojástermelésük ekkor sem szünetel teljesen.

A már idős tyúkokat és kakasokat éppen ezért tavasz végén azonnal adjuk el, mielőtt a tyúkok tojástermelése szünetelni kezd, hogy kénytelenek ne legyünk a már vedlő állatokat olcsóbban eladni.

A nagyobb testű és a rosszabbul tojó tyúkok kollanak a legtöbbet. *A középnagytestű tyúkok a legjobb és a legállhatatosabb kollók és csirkevezetők*; amíg tehát a gépkeltetésekből és keltetőállomásokról történő olcsóbb csirkebeszerzés el nem terjed, becsüljük meg a keltetésnél és a nevelésnél a tyúkokat.

A jobb és jobb tojáseredményeket elérni akaró baromfitenyésztők rájöttek arra, ha a késő őszi, a téli és a koratavaszi hónapokban a rövid nappalokat *lámpavilágítással* meghosszabbítják, akkor a tojótyúkok több takarmányt fogyasztanak, s ez időben is jobban tojnak. *Hasznos ilymódon novembertől áprilisig a nappalt 12 órára meghosszabbítani. Ügyeljünk azonban arra, hogy a világítás bevezetése és befejezése fokozatosan történjék s úgy világítsunk, hogy az ülőlécekre is jusson a fényből, mert ellenkező esetben nem szállnak le az állatok enni. Este és reggel egyaránt világítsunk s a reggeli etetéshez még este szórjuk ki az eleséget, hogy a lámpa meggyújtásakor az állatok azonnal ehessenek.*

Az okszerűen végrehajtott *téli világítással 20—30%-kal is fokozhatjuk tojástermelésünket. Tenyészállatoknál azonban ne alkalmazzuk*

a világítást, mert az erőltetett téli tojástermelés következtében állataink tavasszal rosszabb eredményt érnek el.

A szabad lanyaterületeken és nagyobb udvarokon igen jó eredménnyel szaporítható *gyöngytyúkok tenyésztése* sok tekintetben egyezik a közönséges házityúkéval. A legszorgalmasabb rovar- és maggyűjtő gyöngyösöket engedjük ki már szürkületkor a szabadba. Hagyjuk azokat a fákon aludni és ellenőrizhető szabad helyen, bokrok alján tojni.

A kakast nehéz a tojótól megkülönböztetni, mert testnagyságra és alakra is csaknem egyformák. A kakasnak azonban mégis valamivel nagyobb a feje, nagyobb és meredekebb a sisakja és nagyobb és pirosabb az allebenye. A hátsó nyak- és háttolai fényesebbek. A szabadban állandóan figyelnek, öröködnék a kakasok s alig hallani halk hangjukat, ellentétben a folyton rikácsoló, hangoskodó, tukácsoló tojókkal.

Gyöngyöseinket is selejtezzük 2—3 éves korban. Tenyészidőben 5—6 tyúkonként tartunk egy-egy kakast. A kakas háremszerűen állandóan együtt jár tyúkjával.

Válogassuk ki gyöngyöseinket *kékesszürke színben*, lehetőleg minél *nagyobb testsúlyra* és minél *több tojásra*. Megfelelő kiválogatással évi 100—120 tojásos tojókra is szert tehetünk. A 40—50 gramm súlyú gyöngyös tojások beszáradás nélkül sokáig eltarthatók, azok sárgája nagy, sötét színű és olajban igen gazdag.

A gyöngyösök nemesítését akként végezhetjük, hogy megfigyeljük a legnagyobb tojásokat tojó és a legnagyobb testű gyöngyöseinket fészket, az abban talált tojásokat megjelöljük és csak azok kikeltése útján pótoljuk állandóan állományunkat. S ha évről-évre más-más, jobb gyöngytyúkunk után nevelünk csirkéket, már akkor is a saját állomány keretén belül kisebb mérvű vérfelújítást végzünk. Végezzünk 4—5 évenként tojásvásárlás útján is vérfelújítást. Az elsősorban húsuért tartott *gyöngyösök vérfelújítása végtelenül fontos.*

Ugyanezt mondhatjuk *pulykáinkról* is. Ha a kiváló minőségű magyar pulykák vérfelújítására a jövőben nagyobb gondot fordítanak gazdáink, úgy a felnevelésnél jóval kevesebb veszteségük lesz és sokkal súlyosabb pulykákat vihetnek majd a piacra. Ez pedig a termelők érdekében felül egyben országos érdek is.

A fajták ismertetésénél már hangoztattuk, hogy a nagykereskedelem elsősorban a bronzpulykát keresi és szereti, mert ennek a húsa szép fehér.

Pulykatenyésztést csakis ott vezessünk be, ahol szabad, nagy területek állanak rendelkezésre, mert itt állíthatjuk elő legolcsóbban a legjobb minőségű pulykát. A sivárabb kifutón tartott pulykák

takarmányába állandóan keverjük apróra vágott zöldet és meszet, mert nélkülük csak másodrendű állatokat nevelhetünk.

A magyar gazdasági és tanyarendszer kiválóan alkalmas a pulykatenyésztésre. A legkülönbözőbb gazdasági területeket (így például réteket, legelőket, erdőket, tarlókat, kapásföldeket, szőlőket, gyümölcsösöket és nádasokat) pulykánk nagy szorgalommal járják be és szedegetik ott össze a rovarok milliárdjait, amelyek egyébként kultúrnövényeink épségét veszélyeztetik. Egyben összegyűjtik és hasznosítják a hullott magvak nagy tömegét is. Az ilyen, természetes táplálékokban gazdag területeken igen olcsón nevelhetjük fel a pulykákat.

Nem is szabadna hiányoznia az annyira hasznos pulykának a kisebb-nagyobb gazdaságok egyikéből sem.

A *pulykák elhelyezése* nem okoz nagyobb gondot, mert azokat elhelyezhetjük együtt az egyéb baromfiakkal. Tavasztól őszig tarthatjuk őket a szabadban is, a föld fölött 100—120 cm-re és egymagasságban elhelyezett, 6—8 cm vastag és hengeres üllőceken is, csak tegyünk előlé eső ellen védő főcelet.

Tenyészpulykáinkat úgy állítsuk össze, hogy a keltetési időben **6—8 tojópulykánként legyen egy-egy jó pulykakakasunk**. Egy fiatal kakas szükségből 10—12 tojó mellett is megfelel, abban az esetben, ha több tojópulykánk nincsen. A pulykákra is vonatkozik az, hogy egy párosodás után a tojó 10—12 napig termékeny tojásokat tojik.

A *pulykakakasokat legfeljebb 1—2 évig tartsuk meg tenyésztésben, a tojókat pedig 3—4 évig*. A kakasok a harmadik évben rendszeren már nehezek lesznek s nem párosodnak megfelelően.

A pulykák szeretnek rejtett helyen tojni s ebben ne gátoljuk őket. Azonban tojásaikat naponta szedjük össze, így többet tojnak. Ha több napon keresztül és több tojásos ülhet a pulyka, úgy hamarabb elkotlik és természetesen kevesebbet tojik.

A pulykák keltetését és nevelését ugyancsak a legközelebbi előadásunkban mondjuk el. Itt csak megemlítem azt, hogy a húskért nevelt pulykánál is nagyon fontos, hogy azokat is lehetőleg a 2—3 éves tojók szép, nagy tojásaiból keltessük. Ezzel vetjük meg alapját annak, hogy nagy pulykákat nevelhessünk.

A pulyka tojástermelése is változó. Vannak tojók 10—12 darab tojáshozammal, de vannak 40—50 darab tojásos eredményt felmutatók is. Érdeemes lesz ez utóbbiakat legalább megfigyelés alapján kiválogatni és továbbszaporítani. Válogassuk ki továbbá évről-évre az egykorúak közül a legnagyobbakat, hogy szép, nagytestű pulykaállományunk legyen.

Mint a takarmányozásról tartott előadásban már hangsúlyoztuk, törekedjünk arra, hogy *eladó pulykáink november elejére már*

teljesen kifejlődjenek, 5—8 kg közölli súlyra s ekkor zárjuk azokat szűkebb helyre és fogjuk őket javító etetésre. Eetés előtt azonban legalább egy felőrára engedjük szabadon futkározni őket, hogy jobb étvágygal egyenek.

November elején válogassuk ki a tenyésztésre meghagyandókat a legszebbek közül. A pulykakakasokat ekkor már jól megismerjük nagyobb természetükről, a mellükön megjelenő szőrpamacsról, pirosabb fejükről, leeresztett szárnyú udvarlásaikról és „öblögető” hangjukról. A tojó pulykák „pittyegnek”.

November végén a teljesen kifejlett és kész pulykákat már vásárolni kezdik.

Nyári, ú. n. sarjúpulykákat legfeljebb csak levágásra és saját használatunkra neveljünk. Ezekből tenyészállatokat sohasem tartunk meg.

A magyar gazdaasszonyok kedvelt foglalkozása a *lúdtenyésztés*. Alig van gazdaudvar néhány darab lúd nélkül. Nemesak kitűnő húskért, zsírjukért és májukért, de talán legelsősorban a nélkülözhetetlen tollukért tartjuk a ludakat. Arra alkalmas legelőterületeken tartásuk alig kerül valamibe s éppen ezért esakis ilyen helyen érdemes tenyésztésükkel nagyobb mértékben foglalkozni.

A magyar lúdállomány igen értékes, csak ki kell azt válogatnunk még jobban, fehér tollra és 7—8 kg súlyra. A fehértollú, nemesített magyar lúd kitűnően megfelel a mi céljainknak. Válogassuk ki ezeket is több tojásra. Az ugyanabba a fészekbe tojó lúdjaink tojástermelését könnyen megállapíthatjuk. A 10—12 tojást tojó lúdjaink mellett lesznek 25—30, sőt 40 tojást adó ludak is. Természetesen ez utóbbiakat szaporítsuk.

Hogy a tavaszi keltetőtojások termékenyek legyenek, s így sok libát nevelhessünk fel, 3—4 tojónként legyen egy-egy gúnár. A legnagyobb testű emdeni gúnarakhoz, valamint azok első keresztezési utódaihoz legfeljebb 1—2 tojót oszthatunk be, csak akkor kapunk utánuk termékeny tojásokat.

A kisebb- és középnyagylestű tojólúdjainkat 5—6 évig is megtarthatjuk a tenyésztésben, azonban ezek gúnarait 2—3 évnél tovább ne tartsuk meg. A nagytestű ludak 2—3 éves korban rendszerint már elnehezdednek, keveset és főleg terméketlen tojásokat tojnak.

A kisebb fajtájú ludak igen jól keltenek és nevelnek, így azokat a szaporításra jól használhatjuk.

Lúdjainkat együtt tarthatjuk a többi baromfival egy ólban és udvarban. *Helyezzünk a tyúkok és a pulykák üllőceci alá trágyafelfogó deszkázatot, hogy lúdjaink tisztán maradhassanak annál is inkább, mert hisz egyik főértékük éppen a tolluk.* A már tollasodó kislibákat az öregekkel együtt pihentessük éjjelre a szabad udvarban, csak szórjunk alájuk egy kevés alományagot.

Lúdjaink főhaszna a tolltermelés lévén, azon legyünk, hogy a megengedett határon belül lúdjainkat évente 2—3-szor is megkopasszuk. A rosszul fejlett, beteges állatokat, valamint a hízlandó állatokat beállítás előtt ne kopasszuk meg. Először kopasszuk 10—12 hetes korban, amikor a tollak már teljesen érettek, szárazak. Újból kopaszthatunk újabb 6—8 hét után. *Október és május közti időben ne kopasszunk*, mert a hidegben lassan nő a toll s ez alatt könnyen megfáznak és megbetegszenek lúdjaink. *Kopasztásnál csak a mell, az alsó nyak, a has és a hát tollait szedjük le. A nagytollak mellett a szárny alatti tollakat is hagyjuk meg, hogy lúdjaink szárnya ne essék le.*

Egy középnagy testű lúd után mintegy 200 gramm tollat kapunk, melyből mintegy 50 gramm a pehelytoll. Ezt szedjük külön és a többi tollal együtt tartsuk szellős, napos helyen és óvjuk meg a molyoktól. Aki eladásra termel tollat, az eladás előtt érdeklődjék az árak iránt. Az értékes lúdtoll a gazda járatlansága, az érdeklődés hiánya folytán sokszor indokolatlanul alacsony áron cserél gazdát.

A fölös számú ludakat lehetőleg *tömött állapotban* adjuk el. A tömés mikéntjét takarmányozási előadásunkban már elmondottuk. Itt csak újból hangsúlyozom a tömötölcsérekkel és az egyszerűbb tömőgépekkel végzett tömések előnyeit. *A tömést négy hétnél tovább ne folytassuk*, mert a túltömött ludak mája a sütésnél szétesik.

Fordítsunk nagy gondot lúdjainknak 3—4 évenkénti vérfelfrissítésére, hogy azok el ne korcsosuljanak. E célra azonban csakis közép nagyságú és minden körülmények között fehér tollú ludakat használjunk.

Kacsa tenyésztésünkre is fordítsunk az eddiginél nagyobb gondot. Azt már jól tudjuk, hogy legértékesebbek a minél nagyobb testű és fehér tollú kacsák. Válogassunk össze ilyeneket. Frissítsük ezek vérének is időnkint, hogy test nagyságuk ne kisebbedjék. Továbbtenyésztésre válogassuk ki húskacsáink közül a legjobban fejlett, legnagyobb testű, gyorsan tollasodó és gyorsan fejlődő egyedeket. Tojástermelő kacsáinknál mindezek felett még a hővebb tojástermelésre is törekedjünk.

A még csak párhetes gácsérokot könnyen felismerhetjük hápogó, halk hangjukról. *Egy gácsérra számítsunk a kisebbtestű kacsákból 6—8 darab tojót, a nagytestűekből 4—5-öt.*

Tojókacsáinkat tartsuk meg 2—3 éves korig, a gácsérokot legfeljebb 1—2 éves korig. Keltetésre ugyancsak használjuk elsősorban az 1—2 éves tojók tojásait, hogy szépen fejlett kacsákat nevelhessünk.

Ma — országos átlagban — alig kapunk kacsánként 50 tojást, pedig ha ellenőrizzük a kacsák tojástermelését, találunk 100—120-as

tojókat is ugyanabban az állományban. Keressük ki és szaporítsuk ezeket.

Aki kimondottan tojástermelő kacsákat tart, annak figyelmét felhívjuk arra, hogy a *20—30-as csoportokba osztott tojókacsák mindenkor jobb eredményeket adnak, a nagyobb tömegben tartottaknál*, mert a kisebb csapat egyenletesebben eszik.

Tartsuk kacsáinkat tavasztól őszig a szabadban, alacsonyabb kerítések mögött és kopasszuk azokat évente egyszer-kétszer. A kacsatoll értéktelenebb a lúdtollnál s belőle 6—8 kacsánként kapunk egy kilogrammot.

Vigyük piacra kacsáinkat, mint 10—12 hetes pecsenyekacsákat, de ezekkel *törekedjünk elérni a 2 kg súlyt*. Ha korán tudjuk ezeket előállítani, jó árat kapunk értük. Általában pedig értékesítsük a kifejlett kacsáinkat *tömöttlen*, hogy a kivitelre dolgozó kereskedelmünk beszerezhesse a külföldön nagyon keresett, zsírkacsákat. Külföldön ugyanis az állatvédő egyesületek közbenjárására megtiltották a baromfiak tömését és így a kitűnő, tömött magyar zsírát szívesen veszik meg.

Hazánkban a kacsatojástermelésnek különösebb jelentősége nincsen. Bár a zsírosabb kacsatojásokat különösen tészták készítésénél jól felhasználhatjuk, azok értékesítése a mi viszonyaink mellett mégis csak nehezebben megy. A mi közönségünk nem szokta még meg a kacsatojások fogyasztását és felhasználását. Vizes, nedves kifutókon, ahol a tyúkokkal tojást termeltetni nem lehet, számításba jöhetnek a kacsatojások is, de közülök *csakis a fehér tollúakat és a jó húsuakat szaporítsuk*.

Kedves Hallgatónk! Íme, felsoroltuk az egyes baromfifajok tenyésztésénck főbb tudnivalóit. Hangoztattuk, hogy törekedjünk helyes kiválogatással baromfiállományunkat értékesebbé tenni.

Ügyeljünk arra, hogy vérfelfrissítésre és ezzel állományunk nemesítésére csakis megbízható helyről és céljainknak mindenben megfelelő állatokat szerezzünk be. *Értékes tulajdonságú állatokért ne sajnáljunk valamivel magasabb árat adni*, hiszen az bőségesen megtérül. Állatbeszerzések ügyében is forduljunk teljes bizalommal a *gödöllői állami baromfigazdasághoz*, ahonnan díjtalanul kapunk útbaigazításokat. Vérfelfrissítéseknel pedig vegyünk igénybe az *állam kedvezményes árú baromfikiosztását*, a m. kir. járási gazdasági felügyelők útján.

Egyik legmegfelelőbb mód a vérfelfrissítés keresztülvitelére a *tenyésztojások beszerzése*. Ezekhez tudniillik aránylag a legolcsóbban jutunk, egyben látjuk azt is, hogy milyen tojásokból kel ki az új állatállományunk s végül fontos az is, hogy az idegenből hozott állatok ezáltal a mi viszonyaink között nőnek fel.

A betegségek ismertetésénél halljuk majd, hogy milyen

könnyen fertőzhetjük baromfiállományunkat az idegenből hozott állatokkal, sőt az idegenből hozott tenyésztojásokkal is, tehát a beszerzéseknél mindenkor kössük ki a tojások és az állatok kifogástalan egészségi állapotát.

A tenyésztési eljárások két legfontosabbikát: a keltetést és a nevelést a legközelebbi előadásunkon részletesen és külön tárgyaljuk, hogy annak minden részletével alaposan megismerkedjenek kedves Hallgatónk.

A baromfiak szaporítása.

A keltetés és a nevelés tudnivalói.

Megelőző előadásunkban a baromfiak tenyésztésének főbb tudnivalóival ismertettük meg kedves Hallgatónkat. Azokról a fontos ismeretekről beszéltünk, amelyekkel a baromfiak eredményes szaporítását segíthetjük elő. Hangsúlyoztuk, hogy tojóállataink között elegendő számú hímállatot tartsunk, hogy a tojások termékenyek legyenek. Ismételten utaltunk arra, hogy a baromfiak szaporításánál a nagy gonddal kiválogatott legkiválóbb állataink közül az 1—2 évesek tojásait keltessük, mert ezekből a tojásokból kapjuk a legmegfelelőbb utódokat.

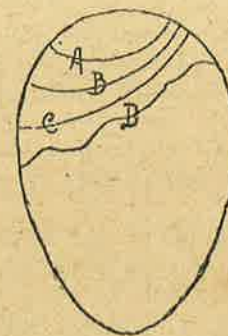
Jegyezzük meg jól, hogy csak a sikeresen keltetett és a helyesen felnevelt baromfiakból fejlődnek kifogástalan haszonállatok. Foglalkozunk éppen ezért részletesebben a keltetés és a nevelés kérdéseivel.

Ismerjük meg először is a jó keltetőtojást. Azt már tudjuk, hogy a kakas párosodáskor megtermékenyíti a tojóállatot, aminek következtében párosodás után a tojó 10—12 napig is termékeny tojásokat tojik. A kakassal együttélő tyúkok petevezetéke (tojás-képző csatornája) telítve van a kakas termékenyítő anyagával és mihelyt egy teljes nagyságúra megnagyobbodott tojássárgája a petefészkekről a csatornába kerül, a megtermékenyülés azonnal megtörténik. A tyúkok az első párosodás után mintegy két nap múlva már termékeny tojásokat tojnak.

A petefészkekről levált tojássárga azután lefelé csúszik és gurul a petevezetékben, miközben a kiválasztómirigyek által termelt fehérje köréje rakódik. Ez útja közben csavarodik is s így keletkezik a tojássárgáját központi fekvésben tartó *jégzsínór*. A kiszélesedő tojástartóba már a teljes nagyságú tojás kerül, ahol körülötte előbb egy *pergamenszerű hártya*, majd a *kemény méshéj* képződik. Ez a folyamat — a tojássárgája leválásától számítva — mintegy 24 óra alatt történik s ezért nem tojhat a tyúk egy nap alatt két tojást, ha csak valami okból a megelőző tojás nem késik.

A méshéjat kívülről még egy leheletszerű hártya vonja be, mely simává teszi a tojás héját. Ez védi meg egyben a tojást a hidegtől, a melegtől, a nedvességtől és a szárazságtól. Azért *ne mossuk nagyon a tojásokat, mert lejön róluk ez a fontos védőhártya*, mely egyúttal a tojás színét is adja.

Ha átvilágítunk egy friss tojást, annak tompább végénél azt látjuk, hogy ott a méshéjon belüli pergamenhártya kettős-falú és a két fal között mintegy filléres nagyságú *légűr* van. *Amint öregszik a tojás, nedvességet veszít, beszárad s mind nagyobb lesz a léghólyagja. A keltetés alatti tojások léghólyagja ugyancsak folyton nagyobbodik* s ez fontos, mert így a fejlődő embrió számára mind több levegő áll rendelkezésre. A rendes fekvésű csirkék ezen a léghólyagon át törik ki magukat a tojásból és így szabadulnak meg a megfulladástól.

19. kép. A tojás léghólyagja keltetés alatt.

A légűr A: az 5., B: a 10., C: a 15., D: a 19. napon.

Mint hogy *keltetésre legmegfelelőbbek a 10—12 napnál nem idősebb tojások*, jó tudnunk, hogy az olyan tojások, amelyek az átvilágításnál *20 filléresnél nagyobb léghólyagot* mutatnak, már *öreg*ek. Azok után valamivel már rosszabb kelési eredményeket s többnyire kisebb csirkéket kapunk. Szükségből 3 hetes tojásokat is használhatunk keltetésre, de ezek után eredményeink rosszak lesznek.

Elültetésig tartsuk a keltetőtojásokat *hűvösebb* (+ 4 és + 10 C fok közötti hőmérsékletű) és *középnedvességű helyiségben*, ahol azokat naponta *megforgathatjuk hossz tengelyük körül*. Ezáltal a tojás sárgája központi fekvésben marad.

Még a válogatott tojóinktól származó keltetőtojásokat is alaposan nézzük át s közülük csak a legszebbeket, a *legsabályosabbakat* és a nagyokat használjuk keltetésre. A tyúktojások közül az *55 és 65 gramm közöttiek a legjobbak. A keltetőtojások héja legyen*

stma tapintatú és középvastagságú, mert az ilyen tojáshéjon a levegő könnyen megy át, így abban szép, nagy csirke fejlődhetik. Az ilyen tojásból könnyen törí ki magát a kis állat.

A keltetőtojásokat már a behordáskor *liszlogassuk meg* a rájuk ragadt piszoktól, de úgy, hogy a méshéjon lévő védőhártyát ne dörzsöljük le. Leghelyesebben úgy cselekszünk, ha kissé megnedvesített ruhával csak a tojáson lévő piszokfoltokat törölgetjük le.

Magat a keltetést és a nevelést végezhetjük természetes úton *kollókkal*, vagy mesterséges módon *keltetőgépekkel* és *műanyagkályhákkal* vagy *egyszerű nevelőládákkal*.

Mindkét eljárásnak vannak előnyei. Mi inkább és részletesen a természetes eljárást ismertetjük most kedves Hallgatóinkkal. *)

Bár a tyúkfélék, a gyöngyösök, a pulykák, a ludak és a kacsák keltetése és nevelése a lényeges részekben egyezik, mégis, lássuk csak külön-külön az egyes eljárásokat, hogy annál világosabban álljanak előttünk ezek a fontos munkálatok.

A *tyúktojásokat* igyekezzünk lehetőleg *korán* kikelletni, hogy csirkéink a nyár végére már szépen kifejlődjenek. Általában *a nagyobb testű tyúkok tojásait kezdjük el keltetni már februárban, a kisebb testűekét pedig márciusban*. A keltetést lehetőleg már áprilisban fejezzük be.

A hideg ólak és a helytelen téli takarmányozás következtében országszerte alig tojnak télen a tyúkok, s ennek következtében tavasszal csak későn kezdenek kotlani. Nálunk ezért főleg csak későbbi keltetésű csirkék találhatók. Pedig igen keresett a korai pecsenyecsirke, melyet már március-áprilisban lehetne piacra vetni. E helyen is utalunk a már említett keltetőközpontok működésére, ahonnan az érdeklődők olcsón igényelhetnek korai és jó csirkéket. Méltassuk figyelmünkre e keltetőállomások áldásos munkáját és tegyük meg náluk rendeléseinket minél előbb.

Májusban és a későbbi hónapokban csak kivételesen keltessünk már „vágnyaló” csirkéket. *Ezekből tenyészállatokat lehetőleg ne hagyjunk meg*, mert a kései csirkék a hideg idő beálltáig nem fejlődhetnek ki teljesen, tollazatuk a télen hiányos lesz s ezért könnyen megfáznak és megnáthásodnak.

A tyúktojások keltetésére használjunk fel *tyúkkollókat* vagy *pulykakollókat*. A tyúkkolló alá 15—20 darab tyúktojást tehetünk, a pulykakolló alá pedig tehetünk 20—25—30 darabot is, mindenkor annyit, amennyit a kolló jól be tud takarni.

*) A kollónélküli (mesterséges) csibenevelésről az idevonatkozó tudnivalókat részletesen tárgyaló ingyenes füzetet kaphatnak az érdeklődők a már említett keltető központoktól válaszbélyeg beküldése ellenében.

A nem nagyon mély és kellő nagyságú *kollófészkeket* helyezzük el csendes, középhőmérsékletű helyen, ahol a kolló nyugodtan ülhet.

Készítsük el a fészket értéktelenebb szénából vagy puhára dörzsölt szalmából. Tegyük annak aljára — a tetvek ellen — mennél több fahamus homokot.

A fészken ülő kollót etessük *kukoricával*, mert ettől a teste tüzesebb lesz. *Friss víz* állandóan álljon előtte, úgyszintén egy kisebb homokos, fahamus *porfürdő*, amelyben a fészkekről leszálló kolló megfürödhethet. *Nagyon ajánlatos a porfürdő anyagába negyedrésnyi kénport és mézport is keverni*. A tetvektől megszabaduló kolló nyugodtabban ül és jobb eredménnyel kelt. A fészkekről leszálló kollóinkat a *szabadban etessük, itassuk*, hogy bűzös trágyájukat ott kint hullassák el.

Amennyiben több kollót ültetünk el egyszerre és egy helyre, úgy jelöljük meg a kollókat és fészkeiket, hogy leszállás után *minden kolló a saját fészkeére kerüljön vissza*. A korábban elültetett kollók teste ugyanis általában tüzesebb s ha az ilyen kolló tévedésből később elültetett tojásokra kerül, túlmelegíti azokat. De ártalmas a fordított eset is, amikor — felcserélés folytán — nem elég tüzes kolló kerül a keltetésben már előrehaladt tojásokra.

A nagyon vastag héjú, legtöbbször sötétbarnaszínű tojásokból nehezebben tudnak kikelni a csirkék, sok lesz közöttük a fulladás. Ennek elkerülésére ajánlatos az ilyen tojásokat a keltetés utolsó hetében naponta egy-kétszer *langyos (40—50 C fokos) vízzel permelezní*, sőt megfürösztetni is. De nedvesítés után a kollót azonnal tegyük vissza a tojásokra.

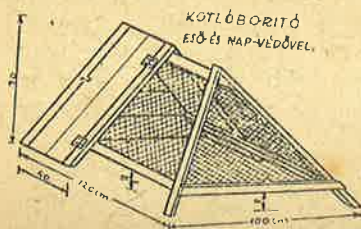
Az elültetett tojásokat a 6. napon először, majd a 12. napon másodszer tartsuk sötét szobában a *lámpa* elé és *az üresen maradt vagy elhalt tojásokat vegyük ki a kolló alól*. Az elhalt tojásokat felismerjük arról, hogy bennük az embrió a fény és a meleg hatására nem mozdul meg.

A *tyúktojások 21 nap alatt kelnek ki*. Különösen ügyeljünk arra, hogy kollónk a kelés idején nyugodtan és zavartalanul ülheszen. Enni-inni is csak igen rövid időre szálljon le ilyenkor, hogy a tojások minél tüzesebbek maradjanak. A nehezebben kikelő csirkéknek lehetőleg *csak végső esetben segítsünk a kibújásnál* s meg ne vérezzük azokat, mert elpusztulnak. Nagy átlagban a kollók alá rakott tyúktojások **8—10% veszteséggel** kikelnek. Az ilyen eredménnyel általában meg lehetünk elégedve.

Amennyiben a tojások átlámpázásánál azt látjuk, hogy valamennyi tyúkunk után nagy számban kapunk terméketlen tojásokat, sürgősen cseréljük ki a hozzájuk beosztott kakast, mert a hibát benne kell keresnünk.

A kikelt és felszaradt csirkéket szedegessük el a kotló alól és tegyük azokat száraz, meleg, de jól levegőző helyre, ahol tovább száradhatnak. Takarjuk le a kis csirkéket könnyebb ruhafélével.

Amennyiben több kotlóval keltettünk egyszerre, úgy — a kikelt csirkék számarányához mérten — csak a jobb kotlókkal vezettesünk csirkéket. Aszerint, hogy kisebb vagy nagyobb-e a kotlónk, hidegebb vagy melegebb-e az idő, adjunk **15—20 csirkét egy-egy**

20. kép.

21. kép.

kotló alá. Melegebb időben és ha megfelelő helyiségek állanak rendelkezésünkre, szükségből 50—60 csirkét is elvezet és felnevel egy kotló. A csirkék szétesztását a kotlók alá lehetőleg este véghezvük. Minden kotló alá adjunk különféle színű csirkéket — ha ilyenek vannak —, hogy ne bántás azokat.

Helyezzük el a kotlókat csirkéikkel együtt jó levegőjű, száraz és melegebb helyre, melyet előzetesen alaposan *meszeljünk ki*, forró lúgos vízzel *fertőtlenítsünk* és hintünk fel *száraz homokkal*, hidegebb időben szalmával is. Ha több kotlót teszünk ugyanabba a helyiségbe, úgy deszkából csináljunk alacsonyabb válaszfalakat, amelyek mellett az egyes kotlók nyugodtabban élhetnek.

A kotlók helyét állandóan *takarítsuk*, hogy ott a *telvek el ne szaporodjanak*.

Száraz időben reggelenként engedjük korán a szabadba csirkéinket, hogy szelben fejlődjenek. Csak a hideg, a harmatos és az esős időben késsünk — a szükséghez mérten — kiengedésükkel. Az első napokban helyezzük a kotlót *sodronyhálóból*, vesszőfonásból vagy lécekből készített *borító* alá, hogy a még gyenge csirkékkel ne kalandozzék el messzire. A kotlóborító egyik végét fedjük be deszkával vagy kátrányos papírral, hogy esőben, szélben és nagy napfényben megbújhassanak az alatt a csirkék anyjukkal együtt.

Etessük és itassuk csirkéinket nagy gondal úgy, amint azt takarmányozási előadásunkon részletesen elmondottuk. Etető-vályucskáikat és itatóedényeiket állandóan tisztogassuk. A kotlóknak, különösen az első időben, adjunk külön is enni, hogy kicsinyeik élelmét ne fogyasszák el. Kísérjük figyelemmel állandóan

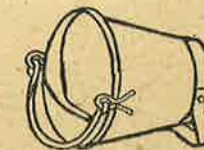
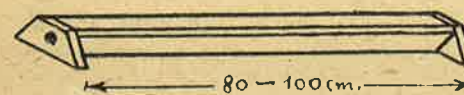
csirkéink egészségi állapotát s mihelyt gyanús tüneteket látunk, azonnal lépünk fel a bajjal szemben.

A **8—10 hetes csirkéktől vegyük már el anyjukat** és szoktassuk azokat az ülőlécekre. Adjuk el közülök már ekkor a fölösleges kakasokat és jércéket, mert ilyen korban még jó árat kaphatunk értőlük.

A *gyöngyösök* keltetésével is *siessünk*, annál is inkább, mert a kis gyöngyösök finom fejbőre igen érzékeny és könnyen gyulladáshoz vezet a tűző naptól. A gyöngytyúk általában türelmetlen, rossz kotló. A *gyöngyöstojásokat* *kellessük inkább házityúkokkal*, melyek alá 20—25 darab, vagy *pulykákkal*, melyek alá 30—35 darab gyöngyöstojást is rakhatunk.

ETETŐVÁLYÚ FÁBÓL.

VÖDÖR-ITATÓ.

22. kép.

A *gyöngyöstojások* **26 nap alatt kelnek ki**, rendszerint igen jó eredménnyel. A kis gyöngyös csirkéket aránylag könnyen felnevelhetjük. Különösen a hangosabban hívogató pulykakotló tudja a kis gyöngyösöket jól összetartani és szorgalmasan vezetni. *Felnevelésük különben teljesen egyezik a közönséges csirkékével*. Takarmányozásuk is egyszerű, mint ahogy azt egyik előbbi előadásunkon már elmondottuk. Ujból hangsúlyozzuk, hogy esti etetés után engedjük még egy időre szabadon kalandozni a kis gyöngyösöket, hogy tele beggyel ne bújjanak össze, mert a meleg hatására gyorsan erjedő takarmány könnyen okozza pusztulásukat.

Öt-hathetes korokban fejükön a *bőrképződmény* már kifejlődik és utána gyorsan növekszenek. Az 5—6 hónapos gyöngyösök rendszerint már elérik a 1.5—2 kg súlyt s ekkor értékesítsük a felesleg seket.

A *pulykaszaporítás* rendszerint igen jól sikerül, mert a pulyka a legkiválóbban keltő és nevelő házi szárnyasunk. **15—20 darab pulykatojást adhatunk egy-egy pulykakotló alá**. Szükségből tyúk-kotló alá is tethetünk 10—15 darab pulykatojást. Amennyiben több pulykát ültetünk el egy helyen, úgy különítsük el vagy takarjuk le azokat *sodronyhálóból*, hogy ne veszedjenek.

A *pulykatojások* **28 nap alatt kelnek ki**, rendszerint igen jó eredménnyel. A kikelt kispulykák általában nem kényesebbek

a csirkéknél, hasonló eredménnyel nevelhetjük fel ezeket is, csak *főleg az első hetekben óvjuk őket a megfázástól. Nedvesebb, hidegebb időben reggelenként ne siessünk kiengedésükkel.* Viszont mielőbb szoktassuk őket a szabadban való kalandozáshoz, keresgéléshez, mert ez életető elemük. Első héten tegyük borító alá anyjukat, hogy csirkéit amíg meg nem erősödnek, ne vigye messzire.

Nyolc-tízhetes korban kezd a fejük vörösödni. Ilyenkor lázasak, minek következtében érzékenyebbek a megfázással szemben. Ekkor óvjuk őket jobban.

Főtakarmányuk legyen az apróra vagdalt zölddel, 2—3% takarmánymésszel kevert, kissé nedves daraféle és búzakorpa, melyet 5—6 hetes kortól kezdve részben egésszemű magvakkal is helyettesíthetünk.

A 8—10 hetes pulykákat szoktassuk ülőlécekre. Ettől az időtől kezdve akár a szabadban is alhatnak, csak ülőléceik fölé helyezünk esővédő fedeleket.

Nagyobb pulykacsapatok őrzését bizzuk ügyesebb kis pásztorra, aki bejárhatja velük a legkülönbélebb területeket, de pontosan gondoskodik a *naponkinli többszöri itatásokról is.* Helyüket tartsuk nagyon tisztán, hogy el ne tetvesedjenek vagy meg ne belférgesedjenek.

A kisebbtestű ludak nagyon jól kellenek és ugyancsak jól nevelnek is. A nagytestű ludak nem jól kotlanak, de azért az alájuk adott kislibákat jól felnevelik. A *ludakat megszokott fészükön ültessük el.* Helyezzünk a ludak óljába már a tojásrakás megkezdésekor 15—20 cm magas és 60×60 cm nagyságú deszka-keretet, melybe tegyünk szalmát. Ezt a ludak szépen elrendezik és kitépelt tollaikkal puhára bélelik.

Tegyünk 10—12 darab lúdtojást egy-egy lúd- vagy pulykakotló alá. Szükségből tyúkkotló alá is helyezhetünk 3—5 darab lúdtojást. A tyúkkotlónak azonban segítsünk megforgatni a nagy lúdtojásokat, mert azt a tyúk rövid nyakával forgatni nem tudja.

A lúdtojások 28—30 nap alatt kelnek ki. Hogy a kislibák a vastag tojáshéjat könnyebben kitorhessék, nedvesítsük meg a tojásokat gyakran, valamint engedjük meg azt is, hogy a lúdkotló a fészekről leszállván, megfűrödhessék.

Fontos a kislibáinkat is meleg, száraz helyen tartanunk, hogy fel ne fázzanak. Igen kényes ezzel szemben a kisliba. Emellett edzzük is a kislibákat s ezért hűvös időben is engedjük őket a szabadba legelni. Enyhébb időben 8—10 napos korban a vízre is engedhetjük őket. A már tollasodó libák a szabadban is alhatnak az öreg ludakkal együtt. Hűvösebb időben azonban szórjunk alájuk szalmát vagy egyéb alománygot.

A szépen fejlett fiatal ludakat már 10—12 hetes korban megkopaszthatjuk, a korábban ismertetett módon. Majd újabb 6—8 hét elteltével ismét kopaszthatunk. A *megkopasztott ludakat étessük jól*, mert a toll újabb képzéséhez sok táplálóanyagra van szükségük.

Tojókacsáink csak a legritkább esetben kotlanak meg, mégpedig csak akkor, ha a tojásokat a fészken hagyjuk. A *kacsatojások kiköltésére a tyúk- és a pulykakotlókat használhatjuk.* Előbbiek alá 10—15 darab, a pulykák alá meg 20—25 darab kacsatojást tehetünk. A *kacsatojás 28 nap alatt kel ki.* A gyorsan romló kacsatojásokat az ültetés után már 6 napra lámpázzuk meg s a rosszakat vegyük ki a kotló alól, hogy a fészkek levegőjét meg ne rontsák.

A *kacsatojások nedvesítését* is nagyon ajánljuk a kotló alatt de arra ügyeljünk, hogy a megnedvesített tojásokra a kotló azonnal visszaüljön. A kacsatojások is könnyen és jó eredménnyel keltethetők.

Kiskacsáinkat a tyúk- és pulykakotlók jó eredménnyel nevelik fel. A sokat piszkító kiskacsák alá hintsünk 1—2 cm vastagon homokot és erre tegyünk szalmát. 10—14 napig óvjuk őket a felfázástól, de ez idő után már a vízre is engedhetjük őket.

Étessük kiskacsáinkat lehetőleg nedvesített és zölddel kevert takarmányokkal — mint ahogy ezt a takarmányozásnál ismertettük — és *evéskor állandóan ott legyen előttük a bőséges víz*, melynek segítségével könnyebben nyelnek. A mindenbe beleturkáló kacsák etető- és itatóedényeit gyakran mossuk és takarítsuk.

Kedves Hallgatóink! Az elmondottakból megismerték a természetes, azaz a kotlókkal végzett keltetés és nevelés legfontosabb tudnivalóit. Ezeknél a tenyésztési műveleteknél is járjunk el nagy gondossággal, hogy az eredmény kedvező legyen. Figyeljünk meg mindent, hogy az esetleges sikertelenség okát megtaláljuk. Gondozzuk nagy szeretettel az apró állatokat s *jelöljük meg már kikeltéskor az értékesebb szülők ivadékait.* Ezek tojásait amúgy is külön kotlók alá tettük. A *megjelöléskor azonban ne vágjuk le ujjait, mert ezekre nagy szükségük lesz.* Ehelyett *hasítsuk be az ujjak közötti hárttyákat* más-más ujjak között, miáltal mintegy 16-féle jelet csinálhatunk. *Kiskacsáknál és kislibáknál pedig csináljunk lyukat az ujjak közötti hárttya más-más helyén*, mert behasított ujjhárttyákkal nem úszhatnának rendesen kis víziszárnycsöveik.

Előadásunk folyamán említést tettünk arról, hogy állandóan üzemből vannak *keltetőállomások*, ahonnan olcsó áron osztják szét a jobbnál jobb korai csirkéket. Kotlók nélkül nevelhetik földgazdasszonyaink a sokezer anyátlan csirkét. Ismerve asszonyaink állatszeretetét és ezirányú jó érzékét, az eredmény csak jó lehet.

Fontos, hogy az így szerzett csirkéknek a *kellő melegedőhelyet* megadjuk, ahol összebújhatnak. Teljesen *megfelel e célra egy kellő nagyságú, alacsonyabb láddácska is*, amelynek üssük ki az egyik oldalát, hogy abba a fázó csirkék bebújhassanak. Tegyük a láda aljába kivéhető és így könnyen tisztogatható vastag vászon- vagy pokrócdarabot, melyet meleg időben jól pótol a száraz homok is. A láda hiányzó oldala helyén pedig lógassunk le függőnyszerűen ugyancsak vászondarabot. Anyjuk helyett a ládába bújnak majd a csirkék, ahol azután egymást melegítik.

Helyezzük el a melegítőládát először a *konyhában* vagy az *istállóban* s amint csirkéink fejlődnek, úgy kihelyezhetjük azt a szabadba is. Fontos, hogy az így nevelt csirkéket is engedjük *mielőbb a szabadba*, ahol edzetten, egészségesen nőnek fel.

A holland és a dán gazdaasszonyok évtizedek óta így nevelik keltetőállomásokról kapott csirkéiket, biztosan tudjuk, hogy a mi asszonyaink is megtanulják ezt.

Nagyobb állományt tartó és szaporító gazdáink barátkozzanak meg a *gépkelleléssel* is. Ezekkel ugyanolyan jó csirkéket keltethetünk, mint a kottlókcal és ami nagyon fontos, pontosan abban az időben, mikor céljainknak legjobban megfelel. *Nagyobb mennyiségű csirkét egyszerre, egyidőben csakis gépekkel állíthatunk elő.* Pulyka-, kacsa- és lúdtojásokat is jó eredménnyel keltenek ki a gépek.

Keltetőgépekből 100—150 tojásosnál kisebbeket ne vegyünk, s gépbeszerzés előtt kérjünk tanácsot a *gödöllői állami baromfi-gazdaság* vezetőségétől. Vegyünk keltetőgép két részletre is, de azzal a kikötéssel, hogy a *teljes vételárát csakis a gépek üzemből való kipróbálása után fizetjük ki.* Az eladó vállaljon teljes felelősséget a keltetőgép üzemképességéért.

A jól kezelt keltetőgépet felállíthatjuk lakószobánkban is, ahol állandóan szem előtt tarthatjuk. Fontos, hogy a *keltetésre szánt helyiségben elegendő jó levegő legyen*, mert így kelhetnek csak a tojásokból jó csirkék.

Magával a mesterséges keltetéssel kapcsolatosan a főbb tudnivalók — amelyeket különben a géppel kapott leírásból és kezelési útmutatásokból megismerünk — a következők:

Állítsuk fel a keltetőgépet *pontosan vízszintes helyzetbe*, mert a gép csak így működik pontosan.

Ellenőrizzük a *szabályozó készüléket* gyengébb, erősebb fűtés mellett hőmérőkkel, hogy az pontosan működik-e. Csak ezután fűtsük be a gépet. A meleg vízzel fűtött gépeket a felfűtés előtt töltsük meg patak- vagy esővízzel.

Amikor gépünkben a hőmérséklet már egy-két órán át 38—38,5 Celsius fok között állandósult, úgy a tálcákra rakott tojásokat *rakjuk be* a gépbe és följük helyezzük a hőmérőket úgy, hogy azok vége a tojások tetejével egymagasságban álljon, de ne érjen hozzá a tojásokhoz.

A kezdeti hőfokot egy-két napig megtartjuk, majd felemeljük azt a lámpabél felfelé és a szabályozó lefelé hajtásával 38,5 C fokra. Ezt a hőfokot megtartjuk a harmadik hét elejéig, mikor is felvisszük 39 C fokra. A kelési időben magától felmegy a hőmérséklet 39,5—40 C fokra, ezt hagyjuk nyugodtan. *A keltetés alatt nagyon ügyeljünk a hőingadozások elkerülésére s akadályozzuk meg, hogy a hőmérséklet tartósan 41 C fok fölé menjen.*

Három napig a berakott tojásokhoz nem nyúlunk. Ennek az időnek elmúltával reggel és este kivesszük a gépből a *tojásokat és megfelelően kezeljük.* Mégpedig először is *megforgatjuk* a tojásokat naponta kétszer egészen a 18. napig, mely után már nem forgatunk. Ugyanezen idő alatt (a 3. és 18. napok között) fokozatosan *hűtjük* a tojásokat, azaz a gépen kívül tartjuk fokozatosan 5—10—15 percig, aszerint, hogy milyen meleg a keltetőhelyiségünk, amelynek legmegfelelőbb hőmérséklete 15—18 C fok között van. 10—12 C foknál hűvösebb helyiségben csak egy-két percig hűthetünk. A hűtéssel kicserélődik a tojáshéjon belüli rossz levegő.

A hűtéssel meggyező célt szolgálja a *szellőzés* is. Az első héten tartuk teljesen zártan az összes szellőzőnyílásokat, a második héten egyharmad nyílással, a harmadik héten pedig kétharmad nyílással szellőztessünk. A 18. naptól kezdve pedig nyissuk ki az összes szellőzőnyílásokat. Ekkor lesz legelőbb levegőre szüksége a fejlődő embriónak és ezt akkor a szellőzőkön át adhatjuk csak, mert ebben az időben a hűtést már abbahagytuk.

Igen fontos a gépben a *kellő nedvességet* is biztosítani. Ezt elérhetjük *párologtató tálcák* behelyezésével, vagy a tojások *permetezésével.* A nedvesség mennyisége egyenes arányban legyen a szoba hőmérsékletével, vagyis *melegebb helyiségben többet permetezzünk*, azaz több nedvességet adjunk. A megfelelő nedvességgel megakadályozzuk a tojások beszáradását, hígabbá tesszük a tojásfehérjét, miáltal azt az embrió véreire útján könnyebben felveszi. Ugyancsak nedvesítéssel a tojás belső pergamenhártyáját is nedvesen tartjuk, végül a méshéjat is puhítjuk és így könnyebben kitörhetővé tesszük.

A permetezést *40 C fok körüli tiszta vízzel* végezzük. Permetezés után a nedves tojásokat azonnal tegyük vissza a gépbe.

A gépberakott tojásokat a 6. és 14. napon *lámpázzuk át és a rosszakat vegyük ki a gépből.*

Gépkeltetésünk utolsó három napjában különösen ügyeljünk a következőkre. Vigyázzunk arra, hogy a hőmérséklet $39.5-40\text{ C fok}$ között legyen. A szellőzőket teljesen nyitottan tartjuk. Reggel és este vegyük ki a tojásokat, ne forgassuk, hanem csak permetezzük meg és azonnal tegyük vissza a gépbe. Amikor már nagyon sok tojás kipattant, gyorsan nézzük végig azokat és a tojások nyílásait fordítsuk fölfelé, hogy az odafolyó nyálkás anyag sok csirkét meg ne fojtsa. Amikor a csirkék nagyobb része már kibujt és leesett a csirkegyűjtő tálcára, a gép hőfoka kezd visszasüllyedni. Ekkor csavarjuk feljebb a lámpát és engedjük lejjebb a szabályozó — lámpafölötti — lemezét. A csirkéket teljes felszáradásig hagyjuk a gépben.

Az egész keltetési idő alatt fordítsunk nagy gondot a lámpák vagy egyéb fűtőtestek kezelésére. Este, lefekvés előtt, mindenkor győződjünk meg arról, hogy van-e elegendő petróleum a lámpákban. Naponta legalább kétszer vegyük le a lámpát és annak beléről a kormot törölgeszük le. Újabb berakás előtt nagyon ajánlatos a gép belsejét forró vízzel alaposan kisérolni és ilyenkor hagyjuk a fűtött gép ajtaját nyitottan, hogy a kellemetlen szagú pára belőle kijuthasson.

A tyúktojásokhoz hasonlóan kellethetjük a gépekkel a pulyka-, a kacsá-, a lúd- és a gyöngyőstojásokat is. Az első és az utolsó három napban, valamint a közbeeső napokon is ugyancsak úgy járjunk el, mint a tyúktojásokkal tettük. A közbülső idő azonban — ezeknél a tojásoknál — egy héttel tovább tart, mert ezek a tojások 21 nap helyett 28 nap alatt kelnek ki, illetve a gyöngyőstojások 26 nap alatt.

A géppel keltetett csirkéket és egyéb apróállatokat csak mesterségesen nevelhetjük fel. Akik pulykatenyésztéssel foglalkoznak és kisebb gépekkel keltetnek, azok egyszerűen felhasználhatják a gépberakással egyidőben ültetett pulykakotlókat nevelésre, melyek alá 80—100 darab naposállatot is rakhatunk. Félte gonddal vezetni, takarja a gondos pulykakotló az alája adott nagytömegű csirkét vagy kiskacsát és szépen felneveli azokat.

Konyhában és melegébb, valamint világosabb istállóban a korábban említett melegedőládacsákban is könnyen felnevelhetünk 80—100 darab csirkét. Csak arra ügyeljünk, hogy azok a kellő meleget megkaphassák. Úgyesen beszerkeszthetünk egy nagyobb láda egyik sarkába egy kis bádogborítással ellátott petróleumlámpát, mellyel a kellő meleget biztosíthatjuk csirkéinknek. Bizonyos mértékig ugyanezt elérhetjük nagyobb üvegbe vagy bádogedénybe öntött forró vízzel is, csak azt sodronyhálóval vegyük körül, hogy neki ne szorítsák egymást a melegedő kis állatok.

Nagyobb tömegű csirkeállományt külön e célra berendezett helyiségekben nevelhetünk fel mesterségesen, úgynevezett ernyős műanyagkályhák segítségével. Műanyagát magunk is készíthetünk, alacsonyabb vas- vagy téglakályhából. Állítsuk fel ezeket a kis kályhákat a szoba közepén, csövüket vezessük a szabadba és szerkesszünk föléjük bádogból kúpalakú ernyőt. Az ernyő felül takarja be teljesen a kályhát, alsó széle és a föld között körös-körül legyen pedig 15—20 cm nyílás. Az itt kisugárzó hőnél melegszenek majd a mesterségesen nevelt csirkék.

200—250 darabnál több csirkét ne helyezzünk el egy kályha alatt. A fűtésnél arra ügyeljünk, hogy az ernyő széle alatt a kisugárzó meleg $34-35\text{ C fok}$ legyen. A helyiségben a hőmérsék — közvetlenül a föld felett mérten $20-21\text{ C}$ legyen. Ahogy nőnek csirkéink és melegeedik a belső hőmérséklet, úgy csökkentjük a fűtést.

A mesterségesen nevelt csirkék takarmányozása és gondozása teljesen megegyezik a természetes eljárásnál mondottakkal. Igen fontos az, hogy a mesterségesen nevelt csirkék is mindent megkapjanak és mielőbb kikerüljenek azok is a szabad levegőre és éltető napsugárra.

VI. A különféle baromfibetegségek és élősködő férgek kártétele s az ellenük való védekezés.

Eddigi előadásainkon igyekeztünk elmondani mindent, aminek segítségével okszerűbbé és eredményesebbé tehetjük baromfitartásunkat. Biztosan tudjuk, hogy akik a jövőben tanácsaink szerint járnak el, azoknak több örömet, de egyúttal több hasznot is adnak majd a baromfiak. Azt ne higyük azonban, hogy már mindent tudunk, s hogy nincs is már mit tanulnunk a baromfitenyésztés terén. Nem elegendő ugyanis az, hogy a baromfit jó eredménnyel szaporítani, céljainknak megfelelően termeltetni tudjuk, hanem igen sok ismeretet és gyakorlati tapasztalatot kíván tőlünk a baromfi egészségi állapotának megvédése is, a lépten-nyomon felbukkanó és minden körülmények között veszteségeket okozó betegségekkel szemben. Ezért szántuk mai előadásunkat kizárólag a különféle baromfibetegségek és az ellenük történő védekezések ismertetésére.

Sajnos, évről-évre sok millió pengő értékű elhullott baromfit ásunk el s ezzel nagy nemzeti vagyont temetünk el évente a baromfibetegségek elleni hiányos védekezések következtében. Különösen elszomorító a dologban az, hogy ennek a nagy nemzeti kárnak az okozásában egyaránt vesz részt a sokféle betegség mellett a baromfitartóknak hanyagsága, nemtörődősége és tudatlansága. Folyton

siránkozunk és panaszkodunk, hogy baromfink évről-évre pusztul, de azért nem jut eszünkbe, hogy a baromfit rendesebben ólazzuk, gondozzuk, az ólakat takarítsuk, fertőtlenítsük és a legfontosabb tenyésztési eljárásokat pontosabban betartsuk.

Jól jegyezzük meg, hogy minden baromfiudvarban ott leselkednek a különféle fertőzőbetegségek ragályanyagai és az élősködő férgek petéi s csak arra várnak, hogy a hanyag kezelés következtében megbetegedett állatokon pusztító munkájukat elvégezhessék. Törekedjünk tehát először is arra, hogy *a betegség fellépését megakadályozzuk, mert ez sokkal könnyebb és olcsóbb, mint a már pusztító betegséget megállítani és megszüntetni.* A megelőzés legfőbb tudnivalói a következők:

1. *Tartsuk a baromfit száraz, egészséges, világos, jól szellőztethető ólban, de sohasem zsúfoltan.* Helyezzünk nagy súlyt az ólak állandó takarítására. Jól homokoljunk az állatok alá és a trágyát minél gyakrabban vigyük ki az ólból. Legalább 2—3 hónaponként meszeljük ki gondosan az ólat és felszerelési tárgyait. Az ól agyapadlózatát 3—5 cm vastagon évente legalább kétszer cseréljük ki. Az etető- és az itatóedényeket állandóan súroljuk és tisztogassuk.

2. *Legalább 2—3 évenként frissítsük fel a baromfiak vérének más tenyésztelekből hozott baromfiakkal, hogy azok a rokontenyésztés következtében el ne kocsosuljanak és fogékonyakká ne váljanak a betegségekkel szemben.* A vérfelfrissítésre tojást és állatokat azonban mindenkor csakis megbízható tenyésztőből szerezzünk be s az új állatokat csak 10—12 napi megfigyelés után engedjük állományunk közé. Még az idegenből hozott tojásokból kikelt csirkéket is különítsük el ennyi időre, mert ezek is hozhatnak magukkal már a tojásban igen veszedelmes betegséget.

3. *Elvénült, öreg állatokat ne tőrjünk meg állományunkban,* mert ezek nagyrészt a legfertőzőbb betegségek bacillusgazdái. Ezek alattomosan terjesztenek sok betegséget.

4. *Keltetésre használjuk elsősorban az 1—2 éves állatok tojásait,* mert ezekből kapjuk a legéleterősebb csirkéket. Törekedjünk mindenkor *korán keltetni,* hogy a legegészségesebb tavaszi időre essék a felnevelés első időszaka. A későn keltetett állatok nem fejlődnek ki a hideg idők beálltáig, tollruhájuk télen át hiányos lesz, minek következtében igen könnyen megbetegednek.

5. *Figyeljük ébren baromfiállományunk egészségi állapotát.* A beteggyanúsakat pedig mindenkor azonnal vegyük ki az egészségesek közül és vágjuk le. Gyógyításukkal ne kísérletezzünk. Ha udvarunk közelében fertőző betegség lép fel, zárjuk be a baromfiakat ólba, ládába, padlásra, pincébe, istállóba vagy más alkalmas helyre s ne engedjük azokat ki addig, míg a betegség közelünkben meg nem szűnt.

6. Amikor fertőző betegség lépett fel állataink között, azok közül *a beteggyanúsakat azonnal vágjuk le,* a többiit vigyük más helyre. A fertőzött ólat erősen *fertőtlenítsük* forró lúgos, forró fahamu, forró meszes, de legalább is tiszta forró vízzel. Minden fertőző szemetet mind az ólból, mind az udvarból a hullákkal, valamint a kényszervágott baromfiak belső részeivel együtt *égesük el,* vagy egy méternél mélyebben *ássuk el,* előzőleg azonban mésszel öntsük le.

A beteg állatokat és a hullákat semmi körülmények között se adjuk oda kóborló embereknek, mert azok a fertőző belsőrészeket rendszerint udvarokba *dobják,* hogy a fertőzés tovább terjedjen és így számukra újabb pecsenye kerüljön.

7. *A betegségek lezajlása után újból és alaposan fertőtlenítsük ólunkat,* a felszerelési tárgyakat és az udvart is. Az udvart legjobb égetett mésszporral felhinteni és megöntözni. Igen célravezető eljárás a fertőző betegségek tartama alatt a baromfiakat az ólban zárva tartani, az ól padlózatát pedig mintegy centiméteres vastagságban felhinteni égetett mésszporral, hogy a baromfiak azon járjanak és abba hullassák fertőző váladékukat.

Az állatok beleit fertőtleníteni itatással nem lehet, mert csak az erős oldat fertőtleníthetne, ez pedig kimarná a beleket is.

8. A betegségek megelőzésére fordítsunk nagy gondot a baromfiak *egészséges, edzett felnevelésére.* Még a kisebb csirkéket is engedjük mielőbb a szabadba. Soha se feledkezzünk meg takarmányozásuknál a zöldeléségek, a kavics és a mész nagy fontosságáról. Tavasztól őszig vegyük le az ablakokat az ólról. A nagyon fontos szellőzőnyílásokat ősszel és télen is nyitogassuk állandóan. Hideg időben, az éjjel felmelegedett ólból csak az ól előzetes lehűtése után engedjük ki az állatokat.

9. A gyanús megbetegedések esetén *azonnal forduljunk állatorvoshoz,* hogy a bajjal szemben rögtön felléphessünk. A hullákat és a beteg állatokat — értékesebb és nagyobb állományokból — *küldjük fel az Országos Állategészségügyi Intézetbe* (Budapest, XIV., Tóbornok-u. 2. sz.), ahol az ország legkitűnőbb szakemberei azonnal megállapítják a bajt és a tennivalók tekintetében szakszerű és megbízható útbaigazításokat adnak. Vegyük igénybe baj fellépése esetén ezt a kiváló intézményünket!

Kedves Hallgatónk! Tartsuk be az elmondottakat pontosan, mert ezáltal sok veszteséget kerülhetünk el. Ha nem óvakodunk, úgy főleg a *fertőző betegségek* tizedelik meg évről-évre állományunkat. Ezek a betegségek ugyanis állatról állatra könnyen átterjednek és a legnagyobb pusztítást viszik végbe. Okozói különféle fertőző csírák, melyek vagy a szájon át jutnak az emésztőszervekbe

és onnan a vérbe, vagy élősdiek csipései és sérülések útján jutnak egyenesen a vérbe. A szív lüktetésére, a vérkeringés útján szétkerülnek az egész szervezetbe, ott gyorsan szaporodnak és megkezdik romboló munkájukat. A szervezet egyideig ellenáll velük szemben, de bizonyos idő után legyengül az állat és ekkor elhatalmasodik a betegség. Ilyenkor a baj már külső tüneteiben is megnyilvánul. Ezt az időt, amely a fertőzéstől a betegség külső, tüneti kitöréséig tart, *lappangási idő*-nek nevezzük, amely a különböző betegségek-nél hosszabb vagy rövidebb.

Az egyes fertőző betegségekkel szemben ma már különféle *ojtásokkal* védekezhetünk. Az ojtásokkal vagy *megelőzhetjük* a betegség fellépését, vagy azt *enyhe lefolyásúvá tesszük*, esetleg a már beteg állatokat *gyógyíthatjuk*.

Lássuk csak sorban *a veszedelmesebb fertőző betegségeket*.

A baromfikolera vagy népiesen baromjivész okozza valamennyi fertőző betegség közül a legtöbb veszteséget. Ez pusztítja el évről évre néha egész falvak baromfiállományát. Egyaránt megöli a baromfiakat *minden féleségét*. Fellépésekor jellemző tünet a baromfiak váratlan és tömeges elhullása. A megbetegedett állatok szomorúak, étvágytalanok, aluszékonyak. Igen húzos hasmenésük lesz s tarajuk kekesvörösre változik. Az állatok rendszerint görcsös tünetek között nagy százalékban elhullanak. Az elhullott állatok belsejében gyakran vérzéseket találunk.

Legmegfelelőbb eljárás az állatokat a betegség felléptekor, de még célravezetőbb már a közeledtekor *beojtani*. A betegségre gyanúsakat azonnal vágjuk le, a többit pedig az alaposan fertőtlenített, mézporral egy centiméter vastagon felhintett ólban tartjuk bezárva. A betegség lezajlása után újból fertőtlenítsünk.

A baromjipestis a legritkábban fellépő, de egyúttal a legpusztítóbb baromfibetegség. Legfőképpen a tyúkféléket és pulykákat pusztítja. A betegség náthaszerű tünetek között lép föl s az állatok pár nap alatt görcsös tünetek között 70—80%-ban elhullanak. Elhullás előtt az állatok taraja erősen megsötétedik.

A pestis gyanús állatokat azonnal írtsuk ki és erősen fertőtlenítsünk. Ojtásokkal a betegség ellen nem védekezhetünk. A betegséget azonnal jelentsük állatorvosnak.

A Marek-féle tyúkbénulás ugyancsak nem gyógyítható betegség. Ez a betegség tömeges elhullást ugyan nem okoz, de ha nem védekezünk ellene, lassan az egész állományt tönkre teszi. Legfőképpen növendécszárnyakat, továbbá fiatal tyúkokat és kakasokat betegít meg. Felismerhetjük a betegséget arról, hogy az állatok fokozatosan és minden magyarázható ok nélkül mind többen és többen teljesen leesantulnak. Utóbb a sánta állatok szárnya és nyaka is megbénul.

A beteg gyanús állatokat azonnal vágjuk le és kérjük állatorvos tanácsát.

A csirkék fertőző fehérhasmenése vagy tyúktífusz, az alig pár napos csirkéket pusztítja el tömegesen. *A betegségen átesett, de életben maradt tyúkok fertőzött tojásokat tojnak* s ezekből részint már fertőzött csirkék kelnek ki, melyek tovább fertőzik társaikat. Ahol tehát ez a betegség pusztít, ott az öreg állatok között fertőzöttek vannak, melyeket *vérvizsgálattal pontosan szedjük ki*. A védekezésnek ez a legbiztosabb módja. A megbetegedett csirkék étvágytalanok, hágyadtak, sokat isznak, az ól sarkában sipákolva összebúj-

23. kép. Kacsa oltása.

nak, szárnyukat és megnyúltnak látszó fejüket leeresztik, szürkés-fehér bélsarat ürtenek.

A betegségre gyanús csirkéket azonnal írtsuk ki. Helyüket nagyon fertőtlenítsük, mézporral hintsük fel, a többit pedig tartsuk bezárva a betegség lezajlásáig. A betegség elkerülése végett *csakis egészséges állományból vásároljunk* állatokat és keltetőtojásokat. Tyúkállományunk véréát a betegség kiküszöbölése végett vizsgál-tassuk meg.

A kokcidosis vagy csirkevérhas a 2—6 hetes korú csirkéket és a kispulykákat pusztítja tömegesen. A betegséget különösen a nyálkásvéres hasmenésről ismerhetjük fel. Ugyanúgy járunk el ennél a betegségnél is, mint a fertőző fehérhasmenésnél. Ezt a betegséget azonban vérvizsgálattal nem küszöbölhetjük ki. Azt azonban jól jegyezzük meg, *hogy mind a fertőző fehérhasmenésen,*

mind pedig a kokcidosison átesett állományból tenyészállalokat sohse tartunk meg.

A baromfigümökór vagy tuberkulosis főleg ott lép fel, ahol sok öreg állatot tartanak meg s azok állandóan továbbfertőzik a fiatalabb állományt is. A gümökóros állatok lesoványodnak, majd elpusztulnak. Közben pedig a hosszú lappangási idő alatt veszedelmesen fertőznek. A gümökórban elhullott állatok máján és egyéb belső részein megtaláljuk a kitapogatható gümöket. Ennek a könnyen terjedő és nagyon elterjedt betegségnek a megakadályozására a soványodó állatokat irtsuk ki s ne tartunk meg tenyészetünkben vén állatokat. Ha a betegség nagyobb mértékben pusztítana, forduljunk feltétlenül állatorvoshoz. Tuberkulinpróbával a fertőzött állatokat pontosan kiválogathatjuk. A beteg állatok után nagyon ertőtlenítsük az ólat és az udvart.

A baromfihimlő vagy baromfidifteria ugyanaz a betegség. Különösen ősztől tavaszig betegíti meg a tyúkféléket, a pulykákat és a galambokat. A himlős állatok fején (főleg a tarajon és a toroklebenyen) barnás pörkők képződnek, melyek egy idő után leválnak onnan. E betegség difteriás alakjánál pedig a szájban jelennek meg sárgás lerakódások, melyeket ha lekaparunk, alattuk vérzéseket találunk. Az elhanyagolt állatoknak a szemük is bedagad, a betegek leromlanak, a tyúkok nem tojnak. A súlyosan megbetegedett állatot vágjuk le. Az enyhén betegek fején és szájában a lerakódásokat óvatosan kaparjuk le és a sebek helyét kenjük be 10% jódtinctura és 90% glicerinnel (vagy olaj) keverékével.

Ahol évről-évre fellép ez a betegség, ott minden nyáron (júliusban vagy augusztusban) az összes, 3 hónapnál idősebb tyúkféléket és pulykát védőanyaggal lássuk el.

A baromfiak ragadós nátháját gyakran tévesztik össze a difteriával. Főleg a rosszul nevelt, a későn keltetett, a rokontenyésztésből származó, valamint a rosszul ólázott fiatal állatok, ősszel és télen, könnyen megnáthásodnak. Ha nem vesszük azokat kezelés alá, az egész állomány megbetegszik és leromlik. A náthás állományt tartunk meleg, száraz helyen és 2—3 naponként tisztítsuk ki orruk-ból a váladékot. Utána pedig nyomjuk az állat csőrét jó mélyen, langyos, 3%-os bórsav, erős hipermangan vagy timsós oldalba és bugyborékoltsunk velük. E betegség után is fertőtlenítsünk a szokásos módon.

A sok veszteséget okozó fertőző betegségek mellett a nem fertőző betegségek kevesebb kárt okoznak. Leginkább a sivár és a szűk udvarokon, a zsúfoltan tartott baromfiak között találkozunk velük, ott, ahol a baromfiak szaporítása, gondozása és takarmányozása hibás és hiányos.

A mészben szegény takarmányozás következtében rosszul fejlődik növendékállataink csontozata, sok lesz a hibás lábú, a járni nem bíró csirke, igen soknak meg elgörbül a mellsontja. Csontlággyulladás jelentkezik, amelynek megakadályozására adjunk állandóan 2—3% takarmánymész a baromfiak keveréktakarmányába. A rosszul fejlődő, vitaminhiányban szenvedő növendékállatokkal etessünk bőven zöldtakarmányokat bármilyen alakban.

Különösen zárt udvarokon, szórjunk állandóan a baromfiak elé apróbb kavicsot és faszéndarát, hogy ezek felszedésével megkönnyítsük és biztosítsuk a baromfiak rendes emésztését, amivel megelőzhetünk sok, az emésztéssel kapcsolatos megbetegedést. A kellő mennyiségben és megfelelő minőségben adott friss ivóvízzel ugyancsak hozzájárulunk a baromfi jó egészségi állapotának fenntartásához.

A piszkos és a gondozatlan ólakban és udvarokon tartott baromfi között szaporodnak el gyorsan a belső és a külső élősködők, amelyek baromfitartásunkat eredménytelenné teszik. A nagyon elszaporodott bélférgek, tetvek, kullancsok és rühatkák állandóan nyugtalanítják a baromfit, legtöbbször szívják a vérét, minek következtében a növendékállatok nem fejlődnek kellőképpen, a már kifejlett állatok leromlanak, tojástermelésüket beszüntetik és sokszor nagyobb számban elpusztulnak.

Az élősködők főleg a zárt udvarokon, zsúfoltan tartott baromfi között szaporodnak el, ahol nem sepernek és nem meszelnek eleget. Az élősködők elleni legbiztosabb fegyver ugyanis: a tisztaság, a seprő és a meszelő.

A bélférgek nagyobb mérvű elszaporodását felismerhetjük arról, hogy bár állatainkat hőségesen etetjük, azok mégis soványak maradnak. Figyeljük meg ilyenkor a baromfiak bélsarát vagy a levágott állatok vékonybeleit, hogy nem találjuk-e meg azokban a bélférgeket vagy azok petéit.

A galandférgeket vagy szalagférgeket könnyen felismerhetjük hosszú, szalagszerű, fehérszínű és ízekre tagolt testükről. A legelső ízén levő fejrész kapaszkodó horgaival a bél falához kapcsolódik a galandféreg és így táplálkozik. A hátrafelé kiszélesedő ízláncolat hátsó legnagyobb ízei leválnak, a bennük foglalt petékkal együtt kikerülnek az állathból s belekerülnek alsóbbrendű állatok (csigák, piócák, rákok, legyek vagy földigiliszták) belsejébe, ahol a petékből galandféregálcák fejlődnek. A rovarokkal együtt kerülnek azután újból a baromfi belébe s abban 4—5 cm hosszúra is megnőnek.

A hengeres testű és mindkét végükön elvékonyodó orsóférgek nagyobb alakja a vékonybelekben telepszik meg. Az alig cm-es hosszúságú, kisebb alakja pedig a vakbelekben.

Mindkét bélrészben ha elszaporodnak, sok táplálékot vonnak el, mérgező anyagokat termelnek, megtámadják a bél falát és

könnyen eltömítik a bél belsejét. Az állatok lesóványodnak, étvágytalanok és borzasak lesznek, hasmenés lép fel náluk, a szárnyukat lelógatják. A növendékállatok nem fejlődnek, a tojó állatok pedig nem tojnak.

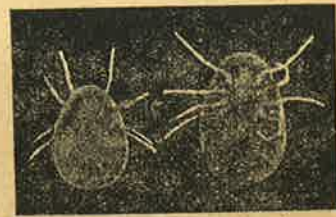
Az orsóférgesek petéi nagy mennyiségben kerülnek ki a bélsárral együtt az állatból, kinn a szabadban fejlődnek ki 10—15 nap alatt. Az ébrények azonban csak akkor bujnak elő a peteburokból, mikor már visszajutottak az állat beleibe.

Négyhetes korban az orsóférgesek már ivarérettek, petéket termelnek, tehát roppant gyorsan szaporodnak.

Minthogy 8—10 nagyobb bélféreg a baromfi elpusztulását

24. kép. A bél féregtelenítő szer beadása.

25. kép. Óvantage.

okozhatja, mihielyt gyanús tüneteket látunk, azonnal fogjunk hozzá a bélférges kiirtásához. *Koplaltassuk egész délután és éjjel az állatokat és másnap reggel adjunk nekik bélféregűző szereket.* Legmegfelelőbb e célra az „ascaran” tok. Sokszor teljesen kielégítő hatást érünk el, ha az előzően koplaltatott állatokkal reggel, *erős fokhagyma-főzettel* kevert darákat etetünk, többbizben. Fontos, hogy a *bélféregtelenítés napján az állatokat csukva tartsuk, hogy a bélférgeket az ólban szórják el és ott összeseperhessük azokat.*

A külső élősködők közül a *tolltelvek* vérszívni nem tudnak ugyan, de folytonos mászkálásukkal izgatják az állatokat. Petéiket nagy tömegben rakják a tollak tövébe, szürkés-fehér csomókba. A peték 10 nap alatt kikelnek és 20 napos korban már az újszülött telvek is petéket raknak.

Sokkal veszélyesebbek a vérszívó *óvantagek*, *kullancsok* vagy *tyúkpoloskák*. Ezek nappalra meghúzódnak az ól repedéseiben és éjjel lepik el a nyugvóra tért baromfiakat. Az 1—6 napos kis óvantage lárvák a bőrbe fúródnak és vérszívással tartják fenn életüket és fejlődésüket. Súlyosabb óvantageos fertőzés esetén az állatok lesóványodnak, nem mernek éjjelre óljaikba menni, vérszegényekké lesznek és tojástermelésüket abbahagyják.

A *külső élősködők kiirtására* először is vegyük használatba a seprőt és minél jobban *takarítsunk*. *Vakoljuk belül simára az ól*

falát, hogy abban az élősködők meg ne húzódhassanak. Készítsünk állataink számára állandó *porfürdőt*, melybe a száraz homokhoz és a porföldhöz keverjünk mennél több kénport, fahamut és mészpört. Ezzel a keverékkel jól dörzsöljük be a tetves baromfiak testét. A nagyon eltetvesedett ólak nyílásait gondosan tömjük el és egészen el az ólban óvatosan, légköbméterenkint mintegy 60 gramm *kénport* vagy *kénrudat*.

A *baromfiak meszes lábát* a nagyon elszaporodott rühatkák okozzák, melyek a láb pikkelyei alá húzódnak, ott élnek és szaporodnak. Izgató hatásukkal gyulladást okoznak, minék következménye az a szürkés-fehér lerakódás, amely idővel valósággal eltorzítja az állat lábát. Súlyosabb esetekben már alig tudnak járni a megvastagodott lábú állatok. Ezeket a kereskedő sem veszi meg.

A nagyon elszaporodott rühatkák ellen is forduljunk a rendszeres tisztogatások legjobb fegyvereihez, egyúttal pedig vegyük kezelés alá a beteg lábú állatokat. Először is *mosószappanból* csináljunk sűrű, langyos oldatot, mártsunk abban durva zsákvásznat azzal *átlassuk és dörzsöljük le az állatok lábáról a csúnya váladékot*. A ledörzsölt láb vérzik, melyet azután töröljünk szárazra és utána kenjük be *kénporral* vagy *petroleummal kevert zsírral*, esetleg olcsóbb olajjal. Megfelel erre a célra a tiszta *kocsikenőcs* is.

Kenjük be ezzel a zsíradékkal 2—3 naponként az állatok beteg lábát, de minden szemetet is *égyesünk* el az ólból és az udvarból.

Az elmondottakból láthatjuk, hogy a különféle betegségek és élősködők milyen sok veszélyt jelentenek. Nem tudjuk eléggé hangoztatni a baromfi tisztántartásának nagy fontosságát, ami a védekezésnek a legbiztosabb módja. A belülről simára vakolt olat könnyen meszelhetjük és fertőtleníthetjük, abban az élősködők nem tudnak megtelepedni.

Szereljünk fel *ólunkra kitámasztható ablakokat*, mert a szellőztetéssel az állatok részére egészséges levegőt biztosíthatunk. Őszi, téli és koratavaszi hűvös időben, ha zsúfoltan tartjuk az ólakban a baromfit, azok ott éjjel összemelegednek, testük a páráktól nedves lesz. Ha pedig szellőztetéssel reggeli kieresztés előtt nem hűtjük le az ól hideg levegőjét, úgy a kiengedett baromfiak megbetegednek s elkezdődik közöttük a véget sohasem érő nátha. *Éppen ezért hűvös időben, az állatok kieresztése előtt szellőztetéssel hűtsük le az ólakat a külső hőmérsékletre.*

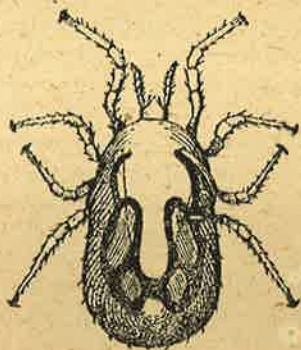
Szabályozzuk állataink reggeli kieresztését is. Nyáron már a legkorábbi hajnali órákban nyissuk ki az ólakat. Tavasszal és ősszel már valamivel később engedjük ki. Nagyos esős és hideg tavaszi napokon, valamint az igen erős téli hidegekben akár egész nap hagyjuk az ólban a baromfit, hogy ne ázzanak és fagyoskod-

janak kint. Ahol a baromfi meleg trágyatelepeken és védettebb helyeken járhat, ott télen is engedjük ki azokat.

Allandoan szórjuk fel a baromfiól padlózatát *alomanyaggal*, még pedig elsősorban a legolcsóbb és a legegészségesebb homokkal vagy porfölddel. Száraz ólakban, egészséges állomány mellett, ez a

26. kép. Meszes láb.

27. kép. Tyúkatka.

legalkalmasabb alomanyag, melyből a trágyát könnyen kigereblyézhethetjük sűrűfogú gereblyével. A földön alvó kacsák és ludak alá adjunk télen szalmát, de a szalma alá is tegyünk homokot vagy porföldet. A szalmát gyakran cseréljük, mert nagyon magába veszi a trágya szagát és rontja a baromfiól levegőjét.

A tojófészkekbe is megfelel a homokalom. Ebbe szívesen tojnak a tyúkok. Télen és kora tavasszal, amikor keltetőtojásokat gyűjtünk, szórjunk a homokra szalmát vagy még inkább szénát, hogy tisztábbak maradjanak a tojások és kevésbé hűljenek le. A fészkekbe almozott homok betömi a fészkek nyílásait és abban a tetvek kevésbé telepedhetnek meg.

VII. A baromfitermékek kezelése és értékesítése.

Jövedelmi számítások.

Elérkeztünk rádiós baromfitenyésztési tanfolyamunk utolsó előadásához. Ha visszagondolunk a korábban elhangzott előadásokra, megállapíthatjuk, hogy a baromfitenyésztés legfontosabb tudnivalóit azokban már közreadtuk. Elmondtuk az egészséges

ólépitkezés követelményeit és a baromfiudvarok célszerű berendezését. Ismertettük a hasznosabb baromfifajtákat. Megbeszéltük az okszerű takarmányozás lényegét, miközben rámutattunk a gyakrabban előkövetett hibákra. Letárgyaltuk a tenyésztési eljárásokkal kapcsolatos ismereteket is. Külön előadást tartottunk a keltetés és nevelés igen fontos és alapvető tudnivalóiról. Végül felvérteztük Kedves Hallgatóinkat a különféle baromfibetegségekkel szemben a kellő védekezési eljárások ismereteivel s ezzel kapcsolatosan beszéltünk a baromfiak helyes kezeléséről és gondozásáról is. Mindezeknek az ismereteknek *következetes betartása* lehetővé teszi, hogy baromfitartásunk a jövőben *eredményesebb és jövedelmezőbb* legyen.

Mai előadásunkban befejezésül a különféle baromfitermékek kezelésével és értékesítésével foglalkozunk. Ezekre az ismeretekre különösen azoknak van szükségük, akik üzleti célból tartanak baromfit, akik tehát a házi szükségletükön felül is termelnek.

Az értékesítés körül nagy gonddal és tekiismeretességgel járjunk el, hogy vevőink teljes megelégedését érdemljük ki. Ezzel érhetjük el, hogy azok máskor is tőlünk vásároljanak.

Elsősorban arra törekszünk, hogy baromfitermékeinket akkorra állítsuk elő, amikor azok iránt legnagyobb a kereslet és a legjobb az árak. Tehát például a húsertékesítésnél vezessük be a *koratavaszi pecsényecsirkék előállítását*. Kivitelre dolgozó nagykereskedőink a külföldről igen jó ajánlatokat kapnak a koratavaszi pecsényecsirkékre, de szállítani alig-alig tudnak, mert nálunk kora tavasszal pecsényecsirke igen kevés van. *A decemberben, januárban és februárban keltetett csirkékért 8–10 hetes korban ugyanolyan árat kapunk, mint nyáron a kétszerakkora csirkékért.* Csakhogy a rossz téli ólázás és a helytelen takarmányozás mellett nálunk télen nem tojnak a tyúkok s ennek következtében tavasszal csak későn kotlanak. A csirkék tehát május végén és júniusban kerülnek piacra, bizony ekkor már az árak alacsony.

A Keltető Központok egyik fő hivatása lehetővé tenni a téli- és koratavaszi csirkék előállítását. A télen ráérő gazdaasszonyok és leányok ezzel nagyon hasznos keresethez jutnak.

A legmegfelelőbb korai időben szerezhetik be a gazdák az olcsó és igen jó minőségű napos csirkéket, melyeket a konyhában és az istállóban könnyen telnevelhetnek s 8–10 hetes korban pedig kedvezően értékesíthetnek. Vezessük be tehát minél többen a baromfitenyésztésnek ezt az eddig ki nem használt ágát s neveljük minél több korai pecsényecsirkét!

Azt már előbbi előadásainkból tudjuk, hogy az eladásra szánt *pulykáknak november végéig* kell elkészülniök, hogy karácsonyig rendeltetési helyükre juthassanak. A *gyöngyösöket* is erre az időre kell elkészíteni.

Selejttyúkjainkat, kakasainkat és egyéb — a tenyésztésből kiyont — állatainkat a tavasz elmúltával azonnal *adjuk el, mielőtt vedleni kezdenének*. Ekkor még jó árat kapunk értük. Nagyobb állomány mellett 10—14 napig javítsuk a selejtállatokat és úgy értékesítsük azokat. Természetesen az ilyen javított áruért jobb árat kérjünk.

A *kappanok* nevelése nálunk nehezen terjed. Fő oka, hogy a helyi piacokon nem fizetik meg kellőképpen a kappanokat. A 8—10 hónapig tartott és javított kappanokért alig fizetnek magasabb árat, mint az egyéb áruért. *Csak az foglalkozzék tehát kappanok előállításával és nevelésével, aki előre biztos és jó vevőt talált*. Egyes külföldi piacok nagyon szívesen és jó áron veszik meg a magyar kappanokat. A legjobb minőségű kappant úgy kapjuk, ha azt eladás előtt 20—25 napig erősen etetjük, tejben áztatott árpa- és kukoricadarával, naponta háromszor.

A *kappanozás* könnyen elsajátítható. Célja, hogy a fiatal kakasokat heréjüktől megfosszuk. Ezáltal azokat nagyobb tömegben együtt is baj nélkül eltarthatjuk, nyugodtabb természetűekké válnak, jobban gyarapodnak és húruk minősége is jobb lesz.

Kappanozásra legmegfelelőbbek a *8—10 hetes kakasok*, melyeknek a heréje még kevésbé fejlett, nem nagyon érezett, miáltal rajtok a műtétet könnyen és veszély nélkül elvégezhetjük.

A kappanozás előtt 24—36 óráig koplaltassuk alaposan az állatokat, hogy beleik teljesen kiürüljenek. Majd zsinegeljük össze külön a szárnyaikat és lábaikat úgy, hogy a zsineg végére kötött fél kilós súlyokkal mozdulatlaná tessük azokat. Az állat rögzítése után húzzuk félre a bőrét a felvágandó helyen — az utolsó két horda között — és a hátgerinc alatt 2—3 cm-es vágást eszközöljünk, amelyen át óvatosan kicsavarjuk a herét. Az ondozsinór csavarásával megakadályozzuk a vérzést. A másik oldalon, újabb felvágással, ugyanígy vegyük ki a másik herét is.

Természetesen a kappanozásnál nagy gondot fordítsunk a tisztaságra. Tiszta kezelés és szakszerű eljárás mellett a sebek két nap alatt teljesen befornak s 10—12 nap alatt teljesen begyógyulnak.

Az ügyes, gyakorlott kappanozó, csekély veszteséggel, óránként 20—25 kappant készíthet el. Mielőtt azonban a kezdő kappanozó készt élőállatba vágná, előzetesen több *levágott állaton próbakappanozást* végezzen.

Akik rendszeresen és nagyobb mennyiségben akarnak kappanokat készíteni, azoknak ajánljuk a *Collignon-féle* kappanozó eszközök beszerzését, melyekkel könnyen, gyorsan és igen jó eredménnyel kappanozhatunk.

A műtéten átesett kappanokat néhány napon át fokozatosan szoktassuk hozzá a rendes takarmányozáshoz. Megfelelően takarmányozva szépen kifejlődnek. A kappanokat 6—8 hónapos korban fogjuk szűkebb helyre és fokozottabb takarmányozásra.

A *vágottan értékesítendő baromfiak* vágásánál és kopasztásánál különös gonddal járjunk el. Vágás előtt 20—24 óráig koplaltassuk a baromfit, hogy belei kiürüljenek. Ezáltal a kibelezés könnyebben megy. A levágandó állatot rövid, de jó vastag, fejszenyészzerű, keményfabottal üssük fejbe s miután elkábult, kétélű késsel vagy ollóval, a szájon át, mindkét ütőér átvágásával, szúrjunk az agyába. Ennek következtében az állat azonnal kimúlik s annak vérének a nem látható sebeit át kiengedhetjük.

Angliában a legtöbb baromfit nyakelcsavarással ölik meg és vérének sem engedik ki, hogy húsa levesebb, izletesebb legyen.

Vágás után azonnal kopasszunk, míg az állat teste ki nem hült. Az eladásra szánt, már csupasz baromfit azután kiszigereljük, vagyis a végbélnyíláson át, ujjunkkal, vagy kis kampós horoggal, a belet óvatosan kihúzzuk és elvágjuk. A végbélnyíláson át az esetleges nedvet a testből kicsurgatjuk és selyempapírral a nyílást be dugjuk. Majd a nyak mellett, baloldalon kis vágást ejtünk és ezen át a begyet és a nyelőcsövet távolítjuk el. Csirkékénél ez utóbbit nem tesszük.

Azután a lábakat, a tarajt, a meghagyott tollakat (még pedig: 4—5 szélső szárnytollat, 4—5 középső faroktollat, fej- és nyaktollat), a csőrt és a véres száját *meleg vízzel szépen lemossuk és szárazra töröljük*.

A még ki nem hült és meg nem merevedett baromfit aztán tetszetős formára *alakítjuk* és húspapírba *csomagoltan értékesítjük*. Amikor vágottan értékesítünk baromfit, úgy számolnunk kell *avágással járó és elég tetemes veszteségekkel is*. Veszteségünk a kiszigereléssel együtt körülbelül 15%, zsigerelés nélkül 10% lesz.

Egy *levágott baromfi lestrészei* a következő százalékos elosztást adják:

70.5%	törzs,
7.5%	fej és láb.
3.5%	vér.
4.5%	belső szervek.
7.5%	belek.
6.5%	toll.

Összesen 100.0%.

Az *élve értékesített baromfi* lábát, csőrét és taraját is tisztogassuk meg langyos vízzel, mert így a vevő szívesebben veszi meg. Tegyük a baromfiak alá a szállítóeszközökbe tiszta és friss alomanyagot.

Gondozatlan külsejű, kezeletlen (pl. sebes vagy meszes lábú), továbbá a beteg állatokat ne vigyünk a piacra, mert azokra vevőt, legalább is olyat, aki tisztességes árat fizet, nem kapunk. Ezenkívül esetleg csak terjesztjük általuk a betegségeket.

A *baromfiak értéktésénél* vegyük igénybe a *M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal* (Címe: Budapest, V., Széchenyi rakpart 6. szám) és Szövetkezeteink segítségét. Ennek a hivatalnak a kebelében az egész országban felállították a „*Helyi Baromfiértéktelő Bizottság*”-okat, amelyek a gazdákat állandóan tájékoztatják az árák felől. Forduljunk ide bizalommal tanácsért és kísérjük állandóan figyelemmel a rádió mezőgazdasági félóráinak keretében közölt baromfiértéktelési híreket, hogy mindenkor az érvényben lévő áron értékesíthessük a sok vesződséggel, tetemes költségekkel és nagy kockázattal felnevelt baromfiakat.

A *M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal* időnkint az ország különböző részein *exportvásárokat* rendez, ahová a gazdák nyugodtan elhozhatják baromfitermékeiket, mert azokat az odahívott nagykereskedők mind megveszik, a Külkereskedelmi Hivatal által megállapított áron. Tehát nem kell attól tartaniok a gazdáknak, hogy értékesítetlenül marad az árujuk, mert azt a *M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal* mind megvásároltatja. Érdeklődjünk tehát mindenkor a községi előljáróság és az ellenőrzőbizottság útján a baromfi-exportvásárok után. Ezek segítségével, a nagy kereskedőkkel való közvetlen üzletkötés révén a termelők kedvezőbb árat érnek el.

A *tojásértéktelés* terén is nagyobb gondal és lelkiismeretességgel kell eljárunk a jövőben.

Először is jegyezzük meg jól, hogy legjobb árat érhetünk el a *téli tojásokért*. Tartsuk tyúkjainkat éppen ezért télen jobb, melegebb órákban és elessük azokat az ismertelett módon. Válogassuk ki és szaporítsuk a jobb téli tojókat. Törekedjünk egyúttal minél nagyobb és lehetőleg sztneshéjú tojások előállítására.

A fészkekből összeszedett tojásokat azonnal tisztogassuk meg. Közülök a legapróbbakat, legalaktalanabbakat és repedteket fogyasszuk el. Mindenkor csakis a legnagyobb, a legfrissebb és a legsebb tojásokat értékteljük.

A nyugati országok példájára nálunk is bevezették a *tojások súly szerinti értéktelését*. Eszerint azok járnak jól, akik tyúkjukat nagy tojásokra válogatják ki. Minél kisebb a tojás, annál több megy abból egy kilogrammba s annál alacsonyabb lesz annak a kilogrammonkinti ára.

Egy kilogramm apróbb tojásban ugyanis több aránylag a tojásbé, amit pedig a vevő jól tud és figyelembe is veszi.

A tojást súly szerint általában öt osztályba sorolják és pedig a következőképpen:

I.	osztályba tartoznak	a 62 grammnál nehezebb tojások,
II.	„	58—62 gramm közötti súlyú tojások.
III.	„	53—58 „ „ „ „
IV.	„	45—53 „ „ „ „
V.	„	45 grammnál könnyebb tojások.

Tegyük csak mérlegre tyúkjaink tojásait egyenkint. Mindjárt látjuk, hogy mily nagy különbségek mutatkoznak. A talált mérési eredmények szerint állapítsuk azután meg tyúkjaink értékét s ez alapon válogassuk ki közülük a továbbzaportításra érdeemeseket.

A tojásoknak — nagysága mellett — előnyére szolgál a *mennél sötétebb barna* héjszín is. Törekedjünk azt is elérni és elterjeszteni, mert a legjobb piacaink az ilyet keresik és fizetik meg szívesebben.

Az eladásra szánt tojást is tartsuk tisztán, szellős helyen, jó levegőn. A tojást *tiszta* ládákban vagy kosarakban szállítsuk, még a csomagoló szalma vagy polyva is romlatlan és egészséges legyen. A belföldi vevőközönség is szívesebben vásárolja a szépen kezelt és tiszta tojást.

A belföldi forgalomban nagyon beváltak a különféle nagyságú *rekeszes ládák*, melyekbe könnyen és tisztán lehet csomagolni. Ezekbe a ládába egymásfelé kemény papírból készült kockasorokat teszünk s az egyes kockasorok közé elválasztó keménypapírlapokat. A kockaméretnek akkorák legyenek, hogy azokba egy-egy csúcsára állított, nagy tojás beférjen. Minden csomagolóanyag nélkül, gyorsan és tisztán csomagolhatunk az így felszerelt ládába. Az egyes sorokat egymásután kivehetjük a ládából, a rekeszeket az elválasztó papírlamezről felemeljük s a tojások szabadon állnak és könnyen felvehetők.

Rendszerint 300—500—600 tojás részére készülnek a rekeszes ládák, melyekben alig fordul elő törés.

A *tenyésztojás csomagolása* nagy gondal és körültekintéssel történjék. Ezeket *egyenkint* sodorjuk be jól szénába, dörzsöléssel megpuhított szalmába vagy — ami a legmegfelelőbb — faforgácsba és így szorosan helyezük azokat kisebb-nagyobb kosarakba vagy ládába. A *keltetőtojásokat csomagoláskor sohase állítsuk csúcsukra, hanem fektessük azokat le*.

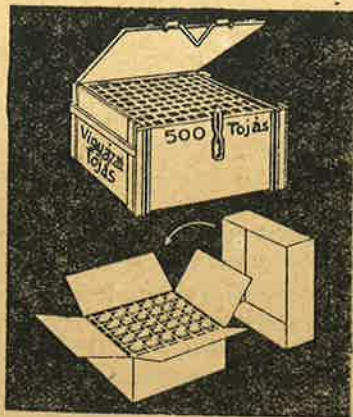
Kívül ragasszunk a szállítmányra: „*Vigyázat! Tenyésztojás!*” figyelmeztetőt.

A tojás-nagykereskedelem a tavaszi, olcsón megvehető tojást *hűtőházakban* helyezi el és télen hozza forgalomba, amikor már jó ára van. A tojás a hűtőházban 6—10 hónapon keresztül is tárolható, de természetesen bizonyos súlyvesztés áll elő ennyi idő alatt. A termelők maguk is helyesen teszik, ha a tavaszi és nyári tojást

a közeli hűtőházban elhelyezik, mert ennek részben maguk élvezhetik a téli értékesítés előnyeit, illetve hasznát.

Érdemes lesz megismerni, Kedves Hallgatóink, néhány kipróbált, megbízható *tojásellátási (konzerválási) módot* is, amelyekkel házilag tehetünk el tojást, több hónapra. Természetesen elsősorban a saját háztartásunk részére jöhet számításba az ilyen tojás, bár értékesíthető is, de csak mint: „konzervált tojás”.

Legelterjedtebb a *mésztejben* való eltevés, ami kő-, cserépvagy betonedényekben történik. Mintegy 1000 darab tojás elrakásához 50—60 liter, 5%-os mészoldatot kell készítenünk. Csak ügyeljünk arra, hogy az apadó vizet mindig utána töltsük, hogy a

28. kép. Fent étkezési tojásszállító „rekeszes láda”. Alul tenyésztojás szállító doboz.

tojások szárazra ne kerüljenek. Az így elrakott tojás egy kis mész-
izt kap ugyan, de közel egy évig eltartható. Minthogy a mésztejben a tojáshej nyílásai (pórusai) eldugulnak, *főzés előtt a héjat tüvel szurkáljuk keresztül*, hogy a tojás főzés közben meg ne repedjen.

Ugyancsak eltehetünk 1000 darab tojást 50—60 liter 10%-os *vízűveg*oldatban is. A *vízűveg*ben eltejt tojások mellé *izt* kapnak.

Eltehetünk tojást úgy is, hogy a megtisztított és friss tojást feloldott, *meleg paraffinba* mártjuk. Kiemelés után a paraffin hamarosan megszilárdul a tojáson és megakadályozza a levegő behatolását a tojásba.

Azt azonban jegyezzük meg, hogy *konzerválásra csakis teljesen friss es éphéjú tojást* használhatunk fel. Konzerválás előtt — bármilyen eltevési módot használjunk is — *mindig mossuk meg a tojást szódás vízben*.

Akik eladásra termelnek tojást, azok az értékesítésnél ugyan-csak vegyék igénybe a *M. Kir. Külkereskedelmi Hivatal-t* és forduljanak annak vidéki szervezetéhez a „*Helji Baromfiértékesítő Bizottság*”-hoz (megtalálható a községi előljáróság útján) és a Szövetkezetekhez.

A tojástermeléssel kapcsolatosan is nagy jelentőségük van a már említett keltetőállomásoknak, mert az azoknál koratavasszal beszerzett csirkékből nevelhetjük fel az annyira *értékes őszi és a téli tojókat*. Tehát a tojástermelés és értékesítés szempontjából is fontos a keltetőállomások feladata.

Nagyon jelentős és értékes baromfitermék a *toll* is. A tollat *szárazon kell kopasztani*. Tegyük feltétlenül *külön a fehér és a színes tollat*. A saját használatra gyűjtött lúd- és kacsatollat kopasztás után azonnal fosztassuk meg és varrjuk párnákba, hogy meg ne molyosodjon. Legértékesebb a lúdtoll, ezután következik a kacsas és a fehér pulykatoll, végül a tyúkfélék tolla. Nagy átlagban 1—1 kg tollat nyerünk 5 darab kifejtett lúd vagy pulyka után, 10 kifejlődött kacsas, 15 nagy csirke vagy tyúk után. *A tollat a kopasztás évében értékesítsük*.

A magyar *libamáj* az egész világon kedvelt. A libamáj legfőbb fogyasztói — a franciák — Budapesten májpástétomkészítő üzemet tartanak fenn, ahol a főidényben (novembertől-márciusig) nagymennyiségű májat dolgoznak fel. A lúdmájnak rendszerint igen jó az ára s ezért a kiskereskedők azt rendszerint külön adják el. Általában a kisebb testű, jó fűvön és víz mellett felnőtt ludaknak van a legnagyobb májuk.

Külön értékesíthetjük a kitévő *lúd- és kacsaszirt* is, aminek az ára legtöbbször a hús árának kétszerese. Egy nagy, tömött lúd után 3—4 kg zsirt is kaphatunk, s egy tömött kacsas után 2—3 kg-ot.

Végül megemlítem még az értékes *baromfitrágyát* is, amelyet gyűjtsünk össze gondosan és keverjük hozzá más trágyákhoz. Ha pedig ilyen nem volna, úgy rétegezzük hozzá a komposzttrágyához. Fontos, hogy *a nap ne süsse agyon és az eső ne lúgozza ki* az értékes baromfitrágyát, mely különösen alkalmas a virágok, a zöldségek és a gyümölcsfák trágyázására, de csak megfelelő hígítással. Ludak és pulykák után évente mintegy 12 kg, kacsák után 10 kg és tyúkok után mintegy 8 kg trágyát kapunk.

Láthatjuk az elmondottakból, hogy valamennyi baromfi termék értéket képvisel és jól értékesíthető, de csak ha *mindenből a legjobb minőséget állítjuk elé, és egyúttal úgy is kezeljük azt, hogy felhasználásig ne veszítsen az értékéből*.

Minden bizonnyal az is érdekli kedves Hallgatóinkat, hogy vajjon *mekkora hasznot várhatunk a baromfiak után*. Nem könnyű

erre pontos feleletet adni, hiszen annyira változó és oly sok körülménytől függ az eredmény. Ezenkívül nagyon sok fel sem értékelhető és pénzben ki sem fejezhető olyan mellékhaszna is van a baromfitenyésztésnek (pl. hullott és gyommagvak gyűjtése, rovarok irtása, el nem adható hulladékok és melléktermékek felétetése, munkaalkalom, konyhánk házi ellátása friss hússal és tojásai stb.), ami sokszor magát a főhasznot jelenti.

A tojástermelést illetően jegyezzük meg, hogy egy tyúknak a haszna a népies tenyészetekben az évi 50—60 db tojáson felül kezdődik, a gazdasági tyúktartásnál évi 60—80 tojáson felül, a kimondottan tojástermeléssel foglalkozó és a takarmányokat készen vásárló baromfitelepeken pedig évi 100—200 tojáson felül. Mennél többet tojnak tehát az előbb említett tojásmennyiségen felül évente a tyúkok és minél nagyobb tojásokat, továbbá minél jobb áron sikerül a tojást eladnunk, annál kedvezőbben alakul a tyúkonkinti hasznunk.

Egy darab *naposcsirke* előállítási ára 15—20 fillér.

Egy darab 8—10 hetes *pecsenyecsirke* előállítási ára 40—60 fillér között van. A szerint, hogy milyen korán vihetjük ezeket a piacra, kereshetünk rajtuk többet vagy kevesebbet. A keltető-állomások segítségével korán előállított csirkéket esetleg 100%-os haszonnal is eladhatjuk.

A háromnapos és ennél idősebb *csirkeket* rendszerint már kevésbé jó áron sikerül értékesítenünk.

Törekedjünk arra, hogy a *kacsákat* minél több zöldtakarmányon és olcsó darákon, valamint búzakorpán neveljük fel.

Alkalmas terület és olcsó nevelés mellett, a toll hasznot is figyelembe véve, *lúdankint* pár pengő körüli összeget kereshetünk.

A *pulyka* után is körülbelül ennyi keresetre számíthatunk.

Megállapíthatjuk azt is, hogy a baromfitenyésztés elsősorban, mint hasznos mellékkereset és mint az egyéb gazdálkodási ágakat kiegészítő és változatosabbá tevő üzemág jöhet számításba. Az arra alkalmas területtel rendelkező tanyásgazdáinknak bizony sokszor nagy anyagi segítséget adnak a hasznothajtó baromfiak, hiszen jól tudjuk, hogy a mindennapi legfontosabb háztartási költségek éppen a baromfitartás révén nyernek fedezetet.

Akiknek arra alkalmas területeik vannak s kik a baromfitenyésztéssel okszerűen kívánnak foglalkozni, azok kérjenek tenyésztésükre díjtalan állami ellenőrzést. Jelenleg közel 400 állami-*lag ellenőrzött baromfitelepünk* van, honnan az állam tetemes felárral veszi át a tojásokat a Keltető Központok részére s ugyanígy veszi meg ősszel a szépen fejlett növendék állatokat az őszi kedvezményes áru baromfikiosztási akciója részére. Az állatorvosokkal és egyéb szakemberekkel ellenőrzött baromfitelepök 30—40% felárhoz jutnak.

Érdeklődők ez ügyben forduljanak a Földművelésügyi Minisztérium Állattenyésztési Osztályához (Budapest, V., Kossuth Lajos-tér 11.) s kérjenek onnan nyomtatványokat.

Azok, akik a baromfitartásra kevésbé alkalmas területtel rendelkeznek, elégedjenek meg azzal, hogy a baromfira költött pénzük izletes és egészséges húsból és friss tojásból térül vissza.

Annak elérésére, hogy a magyar baromfitermékek megállják helyüket a külföldi piacokon megindult nagy versenyben s oda állandóan a kívánt mennyiségben szállíthassuk a legjobb minőségű árut, kísérjük állandóan figyelemmel a hivatalos körök útmutatásait. Kövessük pontosan az *irányított termelés* áldásos útját, amelyen járva eredményes lesz munkánk.

A baromfitermékek előállításánál különösen sok még a tennivaló a *minőség javítása* és az *egyöntetűbbítés* terén.

Mi magyarok — földrajzi helyzetünkkel és természeti adottságunkkal fogva — a baromfitenyésztés terén is igen szerencsés helyzetben vagyunk s országunk minden részében eredményesen foglalkozhatunk a baromfitenyésztés egyik vagy másik ágával. Tájékozódjunk azonban mindenekelőtt afelől s állapítsuk meg mindenkor előre, hogy *vidékünkön a baromfitenyésztés melyik ágával foglalkozhatunk sikerrel.*

A Dunántúl, Erdély és Felvidék fűben, rovarban és magvakban gazdagabb, csapadékdúsabb, jobb talajú vidékein foglalkozunk a legjobb minőségű tojás és a nagyobb húsárú előállításával. Itt inkább tarthatunk nehezebb testű tyúkféléket, melyek bizonyos mértékig igényesebbek. Ugyancsak tarthatunk itt pulykákat, ludakat, kacsákat és gyöngyösöket is, a helyi adottságoknak megfelelően.

A Duna-Tisza-öze, a Tiszántúl és a többi hozzájuk hasonló területeken, ahol kevesebb a csapadék, sokszor rosszabb a talajminőség s így kevesebb a fűféle, a rovar és a magféle, ahol tehát élelmesebb, jobban kereső állatokra van szükség, a fősúly a jóminőségű hús előállításán legyen. Itt termelhetjük a könnyebb testű magyar fajtákkal a legjobb minőségű, a legízesebb baromfihúst. Itt a tojástermelésnek másodrendű a szerepe. Természetesen itt is súlyt kell helyeznünk az eddiginél szebb és nagyobb tojások termelésére. Itt van igazi hazája a gyöngyös-, a pulyka- és a lúdtenyésztésnek is s egyes helyeken a kacsák is jó eredménnyel tartható.

A baromfitartás szempontjából is *célszerű az országot kerületekre osztani* és vidékenként a legmegfelelőbb fajokat és fajtákat elszaporítani. Ezáltal minden versenyt kiálló, jó minőségű és nagyobb tömegben is egyöntetű baromfitermékeket érhetünk el. Így azután az exportvásárokon könnyebben és kedvező árakat fizetve vásárol-

hatnak kereskedőink és szövetkezeink és egyöntetűbb áruval láthatnák el ők is a külföldi vevőket.

Az önellátásra törekvő külországok egy idő óta szigorúan megjelöltetik a külföldről behozott termékeket. Így a tőlünk odakerülő baromfi szárnyában látható bepréselt fémjelről minden külföldi fogyasztó felismeri a magyar árut. Milyen nagyszerű propaganda lenne a számunkra, ha ezeket a megjelölt magyar baromfiakat egytől-egyig elsőrendű minőségűnek találná a külföldi fogyasztóközönség!

A földművelésügyi minisztérium Rádióügyi szakbizottsága minden hónap utolsó vasárnapján délután gazdasági tanácsokat ad a következő hónapra. Böven jut az útmutatásokból a baromfitartóknak is. A mindenkor legidőszerűbb teendők tárgyalása mellett sohasem hiányoznak e tanácsokból az országos szempontokból fontos tudnivalók, sőt a keddi és a szombati mezőgazdasági félórákban az értékesítési hírek sem, amelyek termelésünk eredményesebbé tételéhez elengedhetetlenül szükségesek. Kísérjük figyelemmel kedves Hallgatóink ezt a tanácsadással kapcsolatos állandó oktatásunkat.

Állítsuk be a baromfitenyésztést is — az eddiginél sokkal nagyobb mértékben — a szebb és a jobb magyar jövő szolgálatába.

TARTALOM.

	Oldal
I. A baromfitenyésztés jelentősége, okszerű bevezetése és berendezése.	3
II. A hasznosabb baromfifajták ismertetése	14
III. A baromfiak okszerű takarmányozása	27
IV. A baromfitartás tenyésztési tudnivalói	38
V. A baromfiak szaporítása. A keltetés és a nevelés tudnivalói ..	50
VI. A különféle baromfibetegségek és elősködő férgek kártételei s az ellenük való védekezés	61
VII. A baromfitermékek kezelése és értékesítése. Jövedelmi számítások	70